

Omena vai alma vai molemmat?

Tapaustutkimus kaksikielisen lapsen kahden kielen sanaston ymmärtämisestä

9–24 kuukauden iässä

Mervi Huisman

Pro gradu -tutkielma

Hungarologia

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Mervi Huisman	
Työn nimi <i>Omena vai alma</i> vai molemmat? Tapaustutkimus kaksikielisen lapsen kahden kielen sanaston ymmärtämisestä 9–24 kuukauden iässä	
Oppiaine – Subject Hungarologia	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika toukokuu 2012	Sivumäärä 133 liitteinen
Tiivistelmä Tutkielma on tapaustutkimus, jossa tutkin puheenymmärtämisen kehittymistä kahdessa eri kielessä, suomessa ja unkarissa. Lapsi kasvaa suomenkielisessä perheessä, jossa puhutaan pääasiassa suomea. Hän kuulee päivittäin tai lähes päivittäin uncaria syntyperäiseltä unkarilaiselta mummoltaan. Tutkimuksessani keskityin tutkimaan puheen ymmärtämisen omaksumista yhdeksän kuukauden iästä kaksivuotiaaksi. Rajasin tutkimukseni puheen ymmärtämisen kehittymisen tutkimiseen, koska sitä on tutkittu paljon vähemmän kuin puheen tuottamista. Tutkielman tarkoituksena on selvittää kahden eri kielen puheen ymmärtämisen kehittymisen eroja varhaisessa vaiheessa. Vertaan lasta joukkoon suomalaisia yksikielisiä lapsia, joita on tutkittu käyttämällä samaa MCDI-lomakemenetelmää (The MacArthur Communicative Development Inventories). Keräsin aineistoa lapsen ollessa 9–24 kuukauden ikäinen. Pääaineistona olen käyttänyt kolmen kuukauden välein täyttämiäni MCDI-lomakkeita. Tuloksia vertasin muiden tutkimusten tuloksiin. Tutkimukseni tulokset puheen ymmärtämisen kehittymisestä ovat hyvin samansuuntaisia verrattuna tutkimuksiin, joissa on käytetty samaa menetelmää yksikielillä lapsilla. Vuoden ikäisenä ymmärrettyjä sanoja oli, molemmat kielet yhteenlaskettuna, 30 ja 2-vuotiaana jo 809, mikä on huomattavasti yli yksikielisten lasten tuloksen. Tutkitun lapsen sanaston ymmärtämisen kiihkeän kasvun aika oli 12–18 kuukauden iässä. Substantiivit hallitsivat sanastoa selvästi ja toiseksi suurin ryhmä oli verbit. Tutkielmani tuloksista voi päätellä, että kahden kielen oppiminen samanaikaisesti ei hidasta kummankaan kielen kehittymistä. Tulokset antavat positiivisia viitteitä siitä, että vanhempia kannattaa rohkaista ja tukea kasvatamaan lapsensa kaksikieliseksi, jos vanhemmat ovat esimerkiksi keskenään erikielisiä.	
Asiasanat kaksikielisyys, kielen omaksuminen, MCDI	
Säilytyspaikka Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos: Hungarologia	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. LAPSEN KIELEN KEHITYS	7
2.1 Kielen omaksuminen.....	7
2.2 Lapsen kommunikaatio	10
2.3 Ymmärtämisstrategiat	12
2.4 Kielen käyttötarkoitus	16
2.5 Lapsen kielen tutkiminen	17
3. KAKSIKIELISEKSI KASVAMINEN	22
3.1 Kaksikielisyyden määritelmä	22
3.2 Kaksikielisyyden omaksumistapoja	28
3.3 Muut kielen omaksumiseen vaikuttavat asiat	32
4. TUTKIMUSAINEISTO JA METODI.....	41
4.1 Tutkimusaineisto	41
4.2 Metodi	42
5. TULOKSET	52
5.1 Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen	52
5.2 Sanaston kertyminen ja ymmärtäminen	57
5.2.1 Sanaston kertyminen ja ymmärtäminen 9–15 kuukauden ikäisenä	57
5.2.2 Ymmärrettyjen sanojen määrän kasvu 18–24 kuukauden ikäisenä	67
5.2.3 Päätelmiä tutkimustuloksista.....	71
6. PÄÄTÄNTÖ	77
ÖSSZEFOGLALÓ	80
LÄHTEET	83
LIITTEET	90

1. JOHDANTO

Pienen lapsen kielenomaksuminen ja kehittyminen on mielenkiintoinen ilmiö. Kielen kehitys jakaantuu kahteen eri osa-alueeseen: puheen ymmärtämiseen ja puhumiseen. Puheen ymmärtämisen esimerkkejä ovat ilmeet, eleet ja erilaiset reaktiot, joista aikuinen huomaa, että lapsi on alkanut ymmärtää kuulemaansa puhetta. Lapsi alkaa pikkuhiljaa ymmärtää puhetta, ja lopulta hän alkaa yleensä myös itse tuottaa sitä. Puhe on lapsen kehityksen kannalta hyvin keskeinen asia. Hyvä puhetaito ja puheen ymmärtäminen auttavat lasta tajuamaan maailmaa paremmin. Puhetta ymmärtävää lasta on helpompi ohjata ja hän oppii nopeammin. Tästä syystä on tärkeää tutkia lapsen puheen ymmärtämisen kehittymistä, koska puheen ymmärtäminen on tärkeä osa puheen kehittämisessä. Jos puheen ymmärtämisessä on ongelmia, puheen tuottaminen myöhemmin ei onnistu tai se voi viivästyä.

Kaksikielisyys on nykyään jokapäiväistä. Ihmiset muuttavat maasta toiseen ja oman äidinkielen säilyttäminen on yhtä tärkeää kuin yhteisön valtakielen oppiminenkin. Perheissä saattaa olla vanhemmilla keskenään sama äidinkieli, mutta yhteisön kieli on eri. Toisaalta vanhemmilla voi olla keskenään eri äidinkielet ja yhteisön kieli voi olla joko toisen vanhemman äidinkieli tai se voi olla molemmille vieras kieli. Varsinkin lapselle on tärkeää, että hän voi kommunikoida vanhempiensa kielillä, jotta yhteys molempiin sukuihin pääsisi kehittymään ja jotta hän pärjäisi arkipäiväisessä elämässä vaivatta. Lapsi omaksuu siis kielenkehityksen alkuvaiheesta saakka kaksi eri kieltä. Suomesta on kehittymässä monikulttuurinen maa, koska maahanmuuttajien määrä kasvaa koko ajan. Osa maahanmuuttajista avioituu tai elää avoliitossa suomalaisen kanssa, jolloin heidän lapsillaan on teoriassa mahdollisuus kasvaa kaksikieliseksi. Tilastokeskuksen (2010) mukaan unkarin kieli oli 20. suurin kieliryhmä Suomessa vuoden 2010 lopussa. Unkarin kielen puhujia oli 1 947. Keski-Suomen maakunnassa unkarin kielen puhujia oli 50.

Lasten kaksikielisyyttä on tutkittu jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Kaksikielisyydestä on tehty paljon tutkimuksia, mm. Leopold (1939–1949), Saunders (1982, 1988) ja Fantini (1985). Aiheesta on myös koottu teoksia eri näkökulmista eri tarkoituksiin alan tutkijoille ja opiskelijoille, mm. Baker (1988, 1996), Romaine (1995), Bartha (1999) Hammers & Blanc (2000) ja Grosjean (2008), sekä tietokirjallisuutta kaksikielisten lasten vanhemmille, mm. Hardin & Riley (1986). Suomessa muun muassa Hassinen (2005) on tutkinut aihetta. Lisäksi mm. Karjalainen & Vuojala (1986,

suomi-unkari) ovat kirjoittaneet aiheesta artikkelin (ks. s. 3). Nämä tutkimukset ovat hyödyllisiä, koska varhainen kaksikielisyys arveluttaa vanhempia vielä nykyäänkin. Näiden tutkimusten ja kokoomateosten ansiosta vanhemmat saavat hyödyllistä tietoa kaksikielisyuden eduista ja mahdollisista haitoista sekä tukea päätökselleen kasvattaa tai olla kasvattamatta lapsensa kaksikieliseksi. Perheelleni oli alusta asti selvää, että kasvattaisimme lapsemme kaksikieliseksi, mutta itsekin huomasin pohtivani kaksikielisyuden positiivisia ja mahdollisia negatiivisia puolia. Lukiessani erilaisia teoksia tätä työtä tehdessäni olen saanut itselleni vahvistusta siitä, että teimme oikean päätöksen. Lisäksi oma positiivinen kokemukseni kasvaa kaksikieliseksi auttoi päätöksen teossa.

Kaksikielisyyttä on tutkittu pääasiassa puheen tuottamisen osalta, mutta kuten jo alussa mainitsin, puheen ymmärtäminen on hyvin tärkeä osa puheen kehittymisessä, ja sitä pitäisi tutkia lisää. Puheen ymmärtämisen tutkimukset voisivat auttaa tutkijoita kehittämään erilaisia menetelmiä puheen ymmärtämisen vahvistamiseksi niillä lapsilla, joilla on siinä ongelmia.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kahden kielen puheen ymmärtämisen kehittymistä yhdeksästä kuukaudesta kahteen ikävuoteen asti. Lapsi oppii samanaikaisesti suomea ja unkaria. Näiden kielten puheen ymmärtämisen kehittymistä tarkastelen 9, 12, 15, 18, 21 ja 24 kuukauden iässä. Tavoitteenani on saada tietoa, onko kahden kielen puheen ymmärtämisen kehittymisessä eroja verrattuna yksikielisiin samanikäisiin lapsiin, ja millaisia erot mahdollisesti ovat. Rajasin tutkimuksen kyseiselle ikäkaudelle, koska näin nuoria ei ole vielä tutkittu paljon ja koska tutkimus olisi muuten paisunut liikaa. Puheen tutkimisen jätin tutkimuksen ulkopuolelle, koska edes 2-vuotias ei välttämättä puhu paljon, joten tuloksia en olisi saanut tämän ikäiseltä lapselta. Tietysti mielenkiintoista olisi ollut tutkia saman lapsen sekä puheen ymmärtämisen että puhumisen kehittymistä myös hieman vanhempana.

Tällä tutkimuksella halusin saada tietoa siitä, onko kahden kielen samanaikaisesta oppimisesta jotakin haittaa eli onko ymmärtämisen kehittyminen hitaampaa kaksikielillä kuin yksikielillä lapsilla. Tarkoitukseni oli saada vahvistusta siihen, että kahden kielen omaksuminen yhtä aikaa ei ole negatiivinen asia. Bakerin & Prys Jonesin (1998) mukaan ennakkoluulot kaksikielisyuden aiheuttamista kehityshäiriöistä vaikuttavat edelleen joihinkin vanhempiin, kun he miettivät, kasvattavatko he lapsensa kaksikieliseksi. Toisaalta on korostettu, että kaksikielisyys ei lisää riskiä kielen

kehityksen viivästymisiin tai häiriöihin. (Hassinen 2002.) Yleisesti oletetaan myös, että yhden kielen osaaminen helpottaa toisen kielen omaksumista ja oppimista (Leiwo 1989). Tutkimuksen pyrkimys on myös lisätä tietoa suomalaisen kaksikielisen lapsen sanaston omaksumisesta, koska aiheesta ei ole tehty vielä paljon tutkimuksia. Tietääkseni ei ole tehty yhtään tutkimusta suomen ja unkarin kielen puheen ymmärtämisen omaksumisesta. Karjalainen & Vuojala (1986) ovat kirjoittaneet artikkelin parivuotiaan Laurin suomen ja unkarin kielen omaksumisesta. Kovács (1996: 31–40) on puolestaan kirjoittanut artikkelin lapsen kolmikielisydestä, jossa hän on raportoinut lapsen suomen, unkarin ja englannin kielen omaksumisesta. Molemmat artikkelit lähestyvät aihetta puheen tuottamisen kannalta niin kuin monet muut tutkijat (esimerkiksi Hassinen 2002) eivätkä ne käsittele ollenkaan puheen ymmärtämistä. Unkarissa esimerkiksi Pléh, Jarovinskij ja Balaja (1987) ovat tutkineet kaksikielisiä lapsia. He tutkivat 4-6-vuotiaita kaksi- ja yksikielisiä lapsia unkarin ja venäjän kielissä. He keskittyivät lasten lauseen ymmärtämiseen. (Pléh 1989: 167). MacWhinney (1975, 1976) on puolestaan kirjoittanut yksikielisistä unkarilaisista lapsista artikkeleita, jotka käsittelevät niin ikään lasten kielen tuottamista. Mikes (1990: 103–119) on raportoinut artikkelissaan serbokroaattilais-unkarilais-saksalaisten kaksi- tai kolmikielisten lasten sanaston kehityksestä, mutta hänkin lähestyy aihetta puheen tuottamisen näkökulmasta.

Tutkimustuloksiani vertaan LKK -projektissa (Lapsen kielen kehitys-projekti) tehtyyn tutkimukseen (Lyytinen 1999), jossa tutkittiin yksikielisiä, suomenkielisiä lapsia, jotka ovat samanikäisiä tutkimuskohteeni kanssa sekä Lari-Koskisen (2000) tutkimukseen, jossa on myös tutkittu sanaston kehittymistä varhaislapsuudessa ja aineiston keräämiseen on käytetty MCDI-lomaketta. Kosunen ja Krogerus (1996) ovat tutkineet sekä MCDI-menetelmän suomenkielisen testin luotettavuutta että 1,5–2-vuotiaiden sanaston kehittymistä. Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi vertaan tuloksiani Lausvaaran (1993) tutkimuksen tuloksiin, koska hän on myös käyttänyt MCDI-menetelmää kerätessään tietoa sanavaraston hallinnasta 1,5–2-vuotiailla lapsilla. Vertailen tuloksiani myös esimerkiksi Laakson ym. (1999), Benedictin (1979) ja Menyukin (1988) saamiin tuloksiin. Jos tutkimustulokseni ovat samansuuntaisia kuin yksikielisillä lapsilla, se antaa viitteitä siitä, että toisen kielen omaksumisesta samaan aikaan ei ole haittaa ainakaan silloin, kun lapsen toinen kieli on sama kuin yhteisön kieli. Vaikka yhden yksilön tutkimus ei vielä riitä yleistämiseen, se kuitenkin rakentaa pohjaa yleistyksille (Laalo 2011: 19).

Tässä tutkimuksessa havainnoin oman lapseni kahden kielen (suomi ja unkari) ymmärtämisen kehittymistä. Äitinä olin jatkuvasti lapsen kanssa, joten pystyin tarkkailemaan lasta joka päivä ja kirjaamaan ylös tuoreita havaintoja. Lausvaaran (1993) mukaan vanhempien käyttäminen observoijina on ollut jo pitkään käytössä (ks. Benedict 1979 ja Menyuk 1988). Vanhemmat ovat pitäneet päiväkirjaa ja tutkijat ovat analysoineet niistä saatuja tuloksia. Vanhempien käyttäminen observoijina on hyvä ja melko luotettava menetelmä, koska vanhemmat ovat lapsensa kanssa vuorovaikutuksessa päivästä toiseen ja tuntevat lapsensa parhaiten. Vieraan henkilön kanssa lapsi usein käyttäytyy erilailla ja varautuneemmin, joten luotettavia tuloksia on vaikea saada. Seuruututkimusten vahvuuksia, joiden kohteena on ollut oma lapsi, ovat käsitelleet Terttu Orpana (1980) ja Anneli Lieko (1993). Laalo (2011: 19) on koonnut Orpanan (1980) ajatukset oman lapsen kielen tutkimisesta seuraavasti: Orpanan mielestä onnistunut lapsenkielen tutkimus edellyttää läheistä suhdetta tutkijan ja tutkittavan välille. Tutkijan täytyy osata eläytyä lapsen maailmaan ja hänen täytyy olla kärsivällinen. Tärkeintä on, että tutkijalla on aikaa tutustua lapseen, hänen ympäristöönsä, hänen yksilölliseen kieleensä ja persoonallisuuteensa. Lieko (1993: 539) painottaa, että omaa lasta tutkittaessa aineisto on autenttista ja yksityiskohtaista. Jos aineistoa on kerätty valikoimatta, evidenssiä kertyy kielen monilta alueilta. Lieko korostaa, että oman lapsen kielen tutkijalla on lisäetuna se, että hän tuntee lapsensa hyvin, jolloin lapsen käytös ja toiminta on luonnollisempaa kuin jonkun vieraan henkilön kanssa. Lisäksi tutkija voi tehdä muistiinpanoja joka päivä, jolloin kielen kehityksen lähitarkastelu on mahdollista. Kuitenkin tällä tutkimustavalla on myös negatiivinen puoli. Vanhemmilla on usein subjektiivinen näkökulma lapsensa osaamiseen, kun taas jollakin vieraalla, esimerkiksi tutkijalla, on objektiivinen näkökulma tutkittavan lapsen kielen omaksumiseen ja kehittymiseen. Tutkijan täytyy osata luottaa vanhemman sanaan, mutta muistaa olla kuitenkin kriittinen tuloksia kohtaan. Vanhempia täytyy ohjeistaa hyvin ja heille tulee selvittää, mitkä ovat sanan ymmärtämisen kriteerit. Kriteerejä ovat esimerkiksi välitön ja oikea reaktio johonkin tiettyyn sanaan, joka on esiintynyt toistuvasti (Benedict 1979: 186).

Viime vuosina on vanhempia käytetty tiedonkerääjinä tutkimuksissa, joissa aiheena on lapsen kielen omaksuminen. Vanhempia on haastateltu ja/tai he ovat täyttäneet kyselylomakkeita. Tunnetuin varhaisen kielitaidon arviointiin soveltuva menetelmä on MCDI-lomakkeet (The MacArthur Communicative Development Inventories), jotka perustuvat vanhempien raportointiin. Lomakkeita on kehitetty jo yli

20 vuoden ajan. (Dale 1996, Lyytinen, Poikkeus, Leiwo, Ahonen ja Lyytinen 1996.) Testi on muokattu eri kielille yli 10 maassa. ”Viimeaikaiset tulokset ovat osoittaneet, erityisesti englantilaisella kielialueella, että vanhempien antamat tiedot ovat luotettava ja nopea tapa tehdä yleisarviointi lapsen varhaisesta kielitaidosta.” (Lyytinen, Poikkeus, Leiwo, Ahonen ja Lyytinen 1996: 184.) Suomalaiset tutkimustulokset ovat myös osoittaneet menetelmän olevan luotettava (Lyytinen, ym. 1994).

Tutkimusaineistoni keräsin täyttämällä suomenkielisiä MCDI-lomakkeita. Tutkimusmetodiksi valitsin nämä lomakkeet, koska niitä on testattu Suomessa jo aiemmin, esim. LKK -projektissa. Vanhempien MCDI-lomakkeella tekemien arviointien on todettu olevan luotettava, helppokäyttöinen ja nopea tapa saada tietoa lapsen sekä yleisestä kielikyvystä että yksittäisistä kielellisistä taidoista (Lyytinen 1999). Muistivirheiden osuus on pieni vanhempien antamissa tiedoissa, koska vanhemmat arvioivat senhetkistä sanastoa eikä aikaisemmin opittua sanastoa. Sanalistat on täällä Suomessa muokattu suomalaisille lapsille sopiviksi. Unkarin kielen osalta täytin myös samat kaavakkeet, joihin lisäsin itse unkarinkieliset sanat, koska kyseistä lomaketta ei vielä silloin ollut saatavilla (ks. Dale – Penfold 2011, Kas ym. 2010). Nämä lomakkeet sopivat paremmin tutkimukseeni kuin mahdolliset unkarilaisille lapsille tehdyt lomakkeet, koska nämä sanalistat on muokattu suomalaisille lapsille. Tutkimuksessa käytin kahdenlaisia MCDI-lomakkeita. Ensimmäisellä lomakkeella keräsin aineistoa, kun lapsi oli 9–16 kuukauden ikäinen ja toinen keräysmateriaali koostui siitä, kun lapsi oli 16–24 kuukauden ikäinen. Lisäksi havainnoin lasta suomen- ja unkarinkielisten tuokioiden aikana. Lapsen isä tai minä itse leikin lapsen kanssa, jolloin hän oli suomenkielissä ympäristössä. Unkarinkielisessä osuudessa lapsi leikki mummonsa kanssa, joka on syntyperäinen unkarilainen. Näistä tilanteista tein muistiinpanoja. Tämän lisäksi lapsen mummo teki havaintoja lapsen unkarin kielen ymmärtämisestä ja raportoi niistä minulle. Tutkimuksessani halusin selvittää, onko lapsella merkittäviä eroja kahden kielen puheen ymmärtämisessä. Tämä on mielestäni tärkeää, koska ennen kuin ihminen voi oppia puhumaan, hänen täytyy oppia ymmärtämään kieltä.

Tutkimuskohteeni, Laura, kuulee päivittäin molempia kieliä, mutta suomea enemmän. Itse olen kasvanut kaksikielisessä perheessä. Opin äidiltäni unkarin kielen, jota puhun ja ymmärrän erittäin hyvin. Suomen kielen opin isältäni, ja se on vahvempi kuin unkarin kieli. Unkaria Laura oppii pääasiassa unkarilaiselta mummoltaan, joka on asunut Suomessa jo lähes 40 vuotta. Hän asuu lähellämme, joten hän on yhteydessä

Lauraan lähes päivittäin. Lisäksi Laura kuulee unkarin kieltä jonkin verran minulta ja satunnaisesti hän kuulee unkaria myös muilta unkarilaisilta tuttavilta. Lauran isä puhuu hänelle vain suomea.

Lauran kasvatuksessa on pyrkimyksenä, että hän ainakin ymmärtää molempia kieliä hyvin (reseptiivinen kaksikielisyys), mutta varsinaisena tavoitteenani on produktiivinen kaksikielisyys. Tutkimuksen aikana reseptiivinen kielitaito riittää, koska puolitoista- tai kaksivuotias ei vielä tuota kieltä kovin paljon ja on mahdotonta sanoa, millainen kielitaito hänelle tulevaisuudessa kehittyy. Tutkimus myös paisuisi liikaa, jos tutkittaisiin sekä ymmärtämistä että tuottamista.

Tämä tutkimus on erilainen muihin tutkimuksiin verrattuna, koska tässä tutkitaan toisen polven kaksikielisyyttä. Muissa tutkimuksissa (esim. Hassinen 2005, Vuojala 1986, Kovács 1996) tutkimuskohde on ollut ensimmäisen polven kaksikielinen lapsi, jonka vanhemmat puhuvat keskenään eri kieltä. Tutkimuksella saadaan viitteitä siitä, kuinka toisen polven kaksikielisyys kehittyy sanaston ymmärtämisen osalta.

Seuraavassa luvussa esittelen lapsen kielen omaksumista ja kehittymistä sekä käsittelen sitä, mihin hän tarvitsee kieltä. Otan esille myös lapsen käyttämiä ymmärtämisstrategioita. Sen jälkeen perehdyn siihen, kuinka lapsen kielen kehittymistä on tutkittu. Kolmannessa luvussa käsittelen kaksikielisyyttä ja sen määritelmiä. Lisäksi kerron kaksikielisyysomaksumismenetelmistä ja pohdin muita kielen omaksumiseen vaikuttavia asioita. Tutkimuksen neljännessä luvussa esittelen tutkimusaineiston ja tutkimusmetodin. Viidennessä luvussa tarkastelen ja analysoin tutkimustuloksia. Lopuksi teen yhteenvedon tuloksista.

2. LAPSEN KIELEN KEHITYS

2.1 Kielen omaksuminen

Lapsi ymmärtää enemmän kuin pystyy itse tuottamaan (Leiwo 1989: 101). Monet tutkimukset (esim. Benedict 1979, Anisfeld 1984, Nieminen 1991) ovat päätyneet siihen tulokseen, että ymmärrettyjä sanoja on enemmän kuin tuotettuja. Goldin-Meadow, Seligman & Gelman (1976) raportoivat 2-vuotiaan lapsen ymmärtävän enemmän kuin pystyvän tuottamaan. Benedictin (1979) testauksen mukaan jokaista 10 tuotettua sanaa kohti on 50 ymmärrettyä sanaa. Myös Anisfeld (1984) raportoi pienen lapsen ymmärtävän enemmän kuin hän pystyy tuottamaan. Samoin Niemisen (1991) tutkimuksen perusteella passiivinen sanavarasto on viisinkertainen tuotettuihin sanoihin nähden. Jyväskylän yliopistossa tehdyssä monitieteisessä pitkittäistutkimuksessa seurattiin n. 200 lasta syntymästä kouluikäiseksi. Tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi, että lapset ymmärsivät 14 kuukauden ikäisenä yli kymmenkertaisen määrän sanoja kuin mitä he tuottivat (Lyytinen, Poikkeus, Leiwo, Ahonen & Lyytinen 1996: 187). Anisfeldin (1984: 81–82) mukaan näihin tuloksiin on syynä se, että ymmärtääkseen sanoja henkilön täytyy tietää vähemmän kuin tuottaakseen niitä. Tällä hän tarkoittaa, että sanan voi ymmärtää kontekstin perusteella tai tunnistamalla joitakin osia sanasta. Hän mainitsee esimerkkinä englannin kielen sanan *throat*. Lapset saattavat tunnistaa sanan sen vokaalien ja viimeisen konsonantin perusteella, mutta eivät osaa tuottaa sitä, koska he eivät muista muita äänneitä tai eivät vielä osaa ääntää niitä.

Edellä mainitut tutkimukset on tehty yksikielisillä lapsilla, mutta ne antavat viitteitä, kuinka lapsen sanavarasto kehittyy, ja tuloksia voidaan verrata kaksikielisiin lapsiin. Kaksikielisen lapsen varhainen kielenkehitys on sisällöltään ja järjestykseltään samankaltaista kuin yksikielisen lapsen varhainen kielenkehitys (Baker & Prys Jones 1998: 37). Ensimmäiset sanat opitaan suunnilleen samanikäisenä, mutta määrällisesti yksikieliset omaksuvat puolet vähemmän sanoja kuin kaksikieliset lapset. Omaksumiserot näkyvät siinä, milloin ja missä järjestyksessä lapsi omaksuu kummankin kielen sanat. (Hassinen 2002.)

Kieltä opetteleva lapsi havainnoi aktiivisesti omaa kieliympäristöään ja puhetilanteita ja näiden havaintojen pohjalta valikoiden tuottaa puhetta. Kielen

omaksuminen ei ole passiivista aikuismallien matkimista vaan toimintaa, jossa lapsi oman kehitystasonsa mukaisesti muokkaa kielellisiä ilmaisujaan. (Lyytinen 1982.) Ennen varsinaista puheen tuottamista, ei sanojen toistoa, on kuitenkin ymmärrettävä puhetta. Arkipäivän tilanteissa ymmärtämisen ensimerkit näkyvät muun muassa siinä, että noin puolivuotiaana lapsi reagoi usein omaan nimeensä. Noin 8–9 kuukauden iässä lapsi ymmärtää joitakin kielellisiä ilmauksia, esimerkiksi lapsi etsii katseellaan oikean henkilön, kun häneltä kysytään: ”Missä isä on?”. Toiminta, näyttäminen, koskettaminen tai kysytyn kohteen selvästi katsominen ovat merkkejä siitä, että lapsi on ymmärtänyt hänelle sanotun sanan tai lauseen. Ei-kielelliset vihjeet tukevat myös vuorovaikutustilanteissa ymmärtämistä, esimerkiksi vuorovaikutuskumppanin ilmeet ja eleet helpottavat viestin merkityksen tulkintaa. Kielen ymmärtämisen kehityksessä vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys. (Laakso, Eklund & Poikkeus 2011). Kunnarin & Savinainen-Makkosenkin (2004: 49, 71) mukaan vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä on tärkeää. Heidän mukaansa ensimmäisten sanojen aihepiiri liittyy lapsen omaan kokemusmaailmaan ja ensimmäiset sanat ovat hyvin tilannesidonnaisia. Esimerkiksi sana *pallo* voi aluksi tarkoittaa lapselle sitä omaa kotona olevaa palloa, mutta kirjassa olevaa pallon kuvaa hän ei vielä tunnista.

Kieli on symbolien systeemi, jota käytetään kommunikointiin. Symbolit ovat kielellisiä merkkejä, esimerkiksi sanoja. Kieltä käytetään sanomien vastaanottamiseen ja lähettämiseen. (Menyuk 1988.) Kielen omaksuminen on pitkä ja mielenkiintoinen prosessi. Siinä on monta eri vaihetta ja kehitys kestää vuosia. Kehitysvuosien aikana lapsi omaksuu sanastoa sekä kielen rakenteita. Sekä sanaston että rakenteiden hallinta on tärkeää, jotta lapsi oppii kommunikoimaan kaikkien ymmärtämällä tavalla. Sanojen omaksumisen kannalta on tärkeää, että lapsen ja vanhemman välillä toistuvat päivittäin samat vuorovaikutustilanteet kuten ruokailu, pukeutuminen, leikkiminen yhdessä ja nukkumaanmeno. Näissä yhteisissä tilanteissa vanhempi nimeää keskeisiä asioita ja lapsi havainnoi koko ajan ja oppii uutta. Vanhemman toiminnalliset vihjeet tilanteessa auttavat lasta ymmärtämään asioita paremmin. (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen 1989: 32, 41–42). Esimerkiksi Lausvaaran (1993) tutkimuksen mukaan leikkeihin ja rutiinitoimintoihin liittyviä sanoja (substantiiveja ja verbejä) lapset ymmärsivät enemmän kuin muiden sanaluokkien ja muihin asioihin liittyviä sanoja. Aiemmin myös Nieminen (1991) on päätenyt samaan. Hänen mukaansa ensimmäiset substantiivit, jotka lapset ymmärtävät, liittyvät ihmisiin, leluihin, eläimiin, kodin esineisiin, perushoittoon ja kehon osiin. Ensimmäiset ymmärretyt verbit liittyvät myös konkreettiseen toimintaan

eli perushoitoon, liikkumiseen, leikkimiseen ja kieltoihin. Benedictin (1979) mukaan passiiviseen sanavarastoon kuuluvat alussa toimintaan liittyvät sanat. Pesosen ja Överlundin (1991) *Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys – puheen oppimisen perusta* -videolla äiti kehottaa vuoden ikäistä Severiä mm. antamaan pullon ja suukon nallelle. Severi toimii kehotusten mukaan. Nämä sanat ja lauseet edellyttävät sanojen merkitysten ymmärtämistä. Toisessa tilanteessa äiti pyytää Severiä näyttämään mm. silmän ja nenän. Severi näyttää ymmärtävän, että hänen pitäisi näyttää jotakin, mutta koska hän ei ymmärrä sanojen merkitystä, sormi ojentuu vääriin kohteisiin. Tästä voi päätellä, että silmä ja nenä ovat vieraat sanat Severille, mutta verbin hän näyttää ymmärtävän, koska reaktio on oikea.

Kielen kehitys tapahtuu ensimmäisten elinvuosien aikana havainnoimalla, käsittelemällä ja koskettamalla esineitä. Lapsi on aktiivinen oppija ja havainnoija kielenoppimisprosessissa. Hän havainnoi koko ajan ympäristöään ja tallentaa mielikuvia siitä, mitä eri tilanteissa tapahtuu. Se, kuinka lapsi hahmottaa ympäristöään, näkyy siinä, kuinka hän lähestyy puhetilanteita ja miten hän toimii niissä. Näillä keinoilla lapsi saa tietoa häntä ympäröivästä maailmasta. Tätä kutsutaan esineisiin liittyväksi tiedoksi, jolloin lapsen sisäiset mielikuvat esineistä ja asioista muodostuvat. (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen1989: 32–34.)

Vuorovaikutustilanteissa lapsi oppii ymmärtämään, että esineet ja asiat ovat olemassa, vaikka juuri sillä hetkellä hän ei niitä näekään. Samoin hän oppii henkilöihin liittyvän tiedon jäsentämisen eli hän oppii ymmärtämään mm. ketkä ovat hänelle tärkeitä ihmisiä, ja että tärkeät ihmiset saattavat olla välillä pois, mutta tulevat aina takaisin. Sosiaalisista tilanteista lapsi oppii myös valitsemaan tilanteeseen sopivan puhutavan. (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen1989: 32–34.)

Kielen oppimisessa on siis merkittävää, että lapsi on itsekin aktiivinen osallistuja vuorovaikutustilanteissa. Toisaalta tärkeitä ovat myös ne tilanteet, joissa lapsi ei osallistu toimintaan, vaan pelkästään havainnoi toisten käyttäytymistä. On tärkeää, että lapselle annetaan tarpeeksi mahdollisuuksia vuorovaikutukseen sekä aikuisten että lasten kanssa.

2.2 Lapsen kommunikaatio

Lapsen kielen kehitys on hyvin yksilöllistä. Kielen kehitys voidaan jakaa esikielelliseen ja kielelliseen vaiheeseen (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen 1989: 37). Lapsi alkaa äännellä heti syntymästään asti. Illingworthin (1970) mukaan vokaaliääntely alkaa 7–8 viikon ikäisenä, mutta jotkut aloittavat ääntelyn jo aiemminkin. Hänen mukaansa erilaiset mielihyvän kiljahdukset alkavat noin kolmen kuukauden ikäisenä. Samoihin aikoihin lapsi alkaa äännellä äidin tai hoitajan kanssa tavalla, jota voidaan pitää keskusteluna (Illingworth 1970, Leiwo 1989). De Villiers & de Villiersin (1978) mukaan jokeltelu alkaa noin neljän kuukauden iässä. Samoin ajattelevat myös Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen (1989). Tällöin vauvat muodostavat konsonantti- ja vokaaliyhdistelmiä kuten oikeassa puheessa (Cole & Cole, 1989: 205). Noin yhdeksän kuukauden iässä vauvat alkavat ymmärtää ensimmäisiä sanoja (esimerkiksi Nieminen 1991, Cole & Cole 1989).

Ensimmäiset ymmärretyt sanat ja ilmaukset liittyvät tuttuihin jokapäiväisiin tilanteisiin, esimerkiksi syömiseen. Tämän jälkeen reseptiivinen sanavarasto alkaa kasvaa nopeasti ja mukaan tulee tuottaminen, joka alkaa yhden sanan lauseilla ja vähitellen kasvaa monen sanan lauseiksi. Ensimmäiset ymmärretyt sanat ovat substantiiveja ja verbejä (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004).

Lapsi tarkkailee koko ajan aikuisten ja muiden lasten puhetta. Hänen sanavarastonsa laajuus tai suppeus riippuu siitä, millaista puhetta hän kuulee. Lapsi, jolle puhutaan ja luetaan paljon, omaa laajemman sanavaraston kuin sellainen lapsi, jonka kanssa vuorovaikutus on vähäistä. Sanavaraston muodostuminen riippuu myös siitä, millaisia sanoja perheessä käytetään ja mihin niitä käytetään.

Puheterapeutti Johanna Överlund (1994) on kirjoittanut artikkelin Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys – puheen oppimisen perusta. Hän on yhdessä puheterapeutti Marja-Leena Pesosen kanssa tehnyt samasta aiheesta videon, joka on tarkoitettu mm. alle kaksivuotiaiden lasten vanhemmille ja hoitajille, hoito- ja kasvatusalojen opiskelijoille sekä perhevalmennukseen. He käsittelevät molemmissa kommunikaatiotaitojen kehitystä vauvavaiheessa. Lähtökohtana on ollut lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus.

Alla on Pesosen ja Överlundin laatima malli vauvan kommunikaatiotaitojen kehityksestä. Mallissa tarkastellaan lapsen sosiaaliseen, kognitiiviseen ja ääntelyn sekä

ilmaisun kehitykseen liittyviä tekijöitä vuorovaikutuksen näkökulmasta. Mallissa on lähtökohtana lapsen ja äidin välinen vuorovaikutussuhde. Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys on jaettu karkeasti kolmeen eri ikäjaksoon: 0–2 kk, 2–7 kk ja 7–15 kk. (Överlund 1994: 306)

puhuminen			ikä
vuorottelu	puheen ymmärtäminen	ilmaiseminen	7–15 kk
sisäinen kieli			
matkiminen	tajuaminen	jokeltelu	2–7 kk
vaikuttaminen	aistihavainnot	ääntely	
turvallisuus			0–2 kk

Kuva 1. Malli vauvan kommunikaatiotaitojen kehityksestä: puheenkehityksen edellytykset vuorovaikutuksen näkökulmasta. (Överlund 1994: 307)

Överlundin kuvasta käy ilmi, että puhuminen rakentuu kaikelle sen alla olevalle toiminnalle ja vuorovaikutukselle. Puhumisella tarkoitetaan aitoa kommunikaatiota, ei vain sanojen toistamista aikuisen perässä. Ennen puhumista täytyy lapsen ymmärtää puhetta. Puheen ymmärtämisen kehitys alkaa 7–15 kuukauden iässä. Samaan aikaan lapsi alkaa harjoitella erilaisia vuorovaikutusleikkejä ja lapsi harjoittelee silloin ottamista ja antamista. Samoin mukaan tulee ilmaiseminen eli erilaiset eleet, ilmeet ja ääni. Näitä ennen on täytynyt lapsen oman sisäisen kielen kehittyä, mikä tarkoittaa, että lapsi tietää esimerkiksi, mitkä esineet kuuluvat yhteen tai mitä niillä tehdään, mutta hän ei vielä tiedä niiden nimiä. Lapsi voi esimerkiksi leikkiä puhelimella ja ”puhua” siihen, koska hän on nähnyt, mitä puhelimella tehdään. Hän ei vielä välttämättä tiedä, että sen välineen nimi on puhelin. (Överlund 1994: 306–324.)

Ennen sisäisen kielen kehittymistä lapsen on täytynyt saavuttaa turvallisuuden tunne. Turvallisuuden tunne syntyy, kun lapsi kokee, että hän voi luottaa vuorovaikutuksen toimivuuteen ja hänen tarpeisiinsa vastataan. 2–7 kuukauden iässä tapahtuu erilaisia asioita. Silloin alkaa vaikuttaminen kanssaihmissiin, mikä ilmenee

kontaktin hakemisena esimerkiksi äitiin. Aistihavainnoilla tarkoitetaan ympäristön tarkkailemista ja ääntely on jälleen vuorovaikutuksen hakemista. Matkiminen, esimerkiksi aikuisen ilmeiden jäljittely, on oppimisprosessin lähtökohta ja se on aluksi tiedostamatonta. Jokeltelulla vauva hakee vuorovaikutusta toisten kanssa. (Överlund 1994: 306–324). Jotta lapsi voi alkaa ymmärtää puhetta ja alkaa puhua itse, vuorovaikutus aikuisen kanssa on tärkeää. Samoin kuviosta näkyy, että ennen puheen ymmärtämisen kehittymistä on monta eri vaihetta, jotka lapsen täytyy oppia. ”Sanojen omaksuminen on monimutkainen prosessi, joka vaatii lapselta muun muassa sisäisten mielikuvien muodostamista, kommunikaatitilanteisiin liittyvien havaintojen jäsentämistä ja merkityksen sitomista havaintoihin.” (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004: 68). Puheen ymmärtäminen on siis perusta puhumisen oppimiselle. Puheen ymmärtämisen tutkimisella voidaan saada tietoa, kuinka puheen tuottaminen mahdollisesti kehittyy. Överlundin mallissa olen lihavoanut käsitteen puheen ymmärtäminen (ks. kuva 1 s. 11), koska tässä tutkielmassa keskitytään siihen syvällisemmin. Lapsi kommunikoi omalla tavallaan jo muutaman kuukauden ikäisestä lähtien, mutta varsinainen puheen ymmärtäminen alkaa vasta noin 7–8 kuukauden iässä. Esittelen myöhemmin tutkimuksia, joissa on päästy tähän tulokseen.

Lapsi oppii siis vähitellen ymmärtämään tutut tilanteet ja toimii niiden mukaan. Seuraavaksi hän alkaa vähitellen ymmärtää puhetta, vaikka ei itse vielä puhukaan. Tämän jälkeen hän oppii erilaisten tuttujen symbolien merkityksen ja osaa näyttää esimerkiksi kirjasta tutut kuvat kysyttäessä. Seuraavassa vaiheessa lapsi ymmärtää tutut kehotukset. Reseptiivinen sanavarasto kasvaa jatkuvasti lapsen kasvaessa ja kehittyessä. (Pesonen & Överlund 1992, video.)

2.3 Ymmärtämisstrategiat

Varhaislapsuudessa pienet lapset kuuntelevat ja tarkkailevat puhetta aktiivisesti, vaikka eivät itse vielä puhu (Lyytinen 1982: 158). Kielen kehityksen kannalta on tärkeää, kuinka lapsi oppii ymmärtämään hänelle kohdistettua puhetta. Puheen ymmärtämistä on pyritty tutkimaan erilaisilla tutkimuksilla. Yksi tapa on ollut käyttää MCDI-lomaketta (ks. liitteet 2–3), jolla on pyritty saamaan tietoa lapsen sanavarastosta ennen kuin hän

oppii puhumaan. Toisaalta taas lapset usein toistavat sanoja, joita kuulevat, mutta eivät kuitenkaan ymmärrä niiden merkityksiä. Tällöin edellä mainittu käsitys kumoutuu. Lapsen reseptiivistä sanastoa onkin hankala tutkia. Kun lapsi vain toistaa sanan, ei voida olettaa, että hän on ymmärtänyt sanan, mutta lapsen reagoidessa oikein johonkin lauseeseen tai sanaan, voidaan olettaa lapsen ymmärtäneen sanan tai sanat. Esittelen myöhemmin lyhyesti Piaget'n kehityskaudet, mikä selventää, milloin ja minkä ikäisenä lapsi alkaa ymmärtää puhetta.

Lapsi käyttää ymmärtämisstrategioita tulkitessaan puhetta. Ymmärtämisstrategiat ovat systemaattisia reagoititapoja, joilla hän tulkitsee ilmauksia. Nämä strategiat riippuvat lapsen kehityskaudesta, ja ne muuttuvat lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Alussa lapsen ymmärtäminen on tilanteesta riippuvaa ja sanojen kieliopillisilla muodoilla ei ole merkitystä. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä myös kieliopillisten muotojen tärkeys kasvaa. (Leiwo 1989.)

Lapsi käyttää reagoitintia strategiana ennen kuin hän oppii puhumaan. Kun lapselta kysytään, missä hänen kenkensä ovat, lapsi todennäköisesti hakee omat kengät. Tämä ei vielä tarkoita sitä, että lapsi ymmärtää lauseen kokonaan vaan hän ymmärtää, miten hänen odotetaan toimivan. (Hoff-Ginsberg 1997: 152.) Chapmanin (1978) mukaan jopa pikkulapset reagoivat rajoitetusti puheeseen, esimerkiksi vauva voi hymyillä äidille, kun äiti lepertelee hänelle. Tämä ei vielä tarkoita sitä, että vauva ymmärtää puhetta. Todellisuudessa lapsi alkaa näyttää aitoja ymmärtämisen merkkejä vasta ensimmäisen ikävuoden viimeisellä kolmanneksella eli noin 8–12 kuukauden ikäisenä. Tämän ikäisenä lapsi alkaa käyttää ymmärtämisstrategioita. Chapman erottaa seuraavanlaiset kaudet, joilla kaikilla on olemassa tyypilliset ymmärtämisstrategiansa, Piaget'n mukaan:

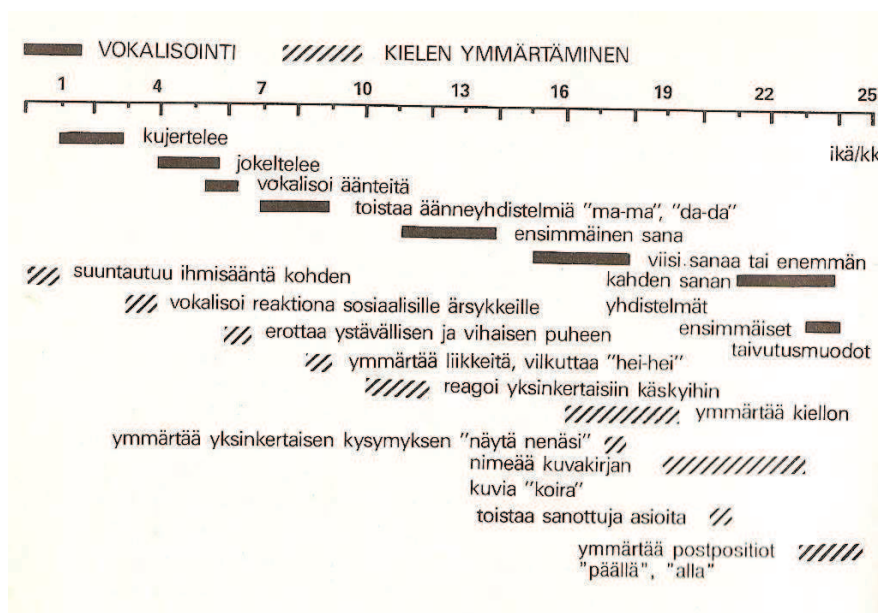
- 1) Sensomotorinen kausi, 8–12 kuukauden iässä. Tällä kaudella lapsi ei vielä ymmärrä sanoja eikä käytä niitä. Äänensävy ja -paino auttavat lasta reagoimaan siihen, mitä hänelle puhutaan. Esimerkiksi jos sana *ei* sanotaan painokkaasti, lapsi reagoi sanan sävyyn, ei merkitykseen.
- 2) Sensomotorinen kausi, 12–18 kuukauden iässä. Tällä kaudella tapahtuu oikeaa ymmärtämistä ja reagoimista puheeseen. Esimerkiksi lapsi katsoo esinettä, josta puhutaan.

- 3) Sensomotorinen kausi, 18–24 kuukauden iässä. Tällä kaudella lapsi ymmärtää jo sanoja, mutta tilanne määrää niiden merkityksen. Lapsi reagoi käskyyn ja toimii niin kuin yleensä toimii siinä tilanteessa.
- 4) Varhainen esikäsitteellinen kausi, 2–4-vuotiaana. Nyt lapsi ymmärtää sanoja, mutta edelleen konteksti ja kokemus määräävät sen, kuinka hän tulkitsee lauseen.
- 5) Esikäsitteellisen kauden loppu ja (varsinainen) konkreettisten operaatioiden kausi, 4–11-vuotiaana. Tällä kaudella lapsi ymmärtää sanoja ja yksinkertaisia rakenteita, mutta puhetilanne saattaa vaikuttaa tulkintaan. Kokemustausta vaikuttaa monimutkaisten ilmausten tulkintaan.

(Chapman 1978; Leiwo 1989.)

Koppisen, Lyytisen, Rasku-Puttosen (1989: 46) kuvioista (kuvio 3) käy ilmi, että kielen ymmärtäminen alkaa jo aivan ensimmäisinä elinkuukausina. Tutkijoiden, kuten Bates ym. 1995; Fenson ym. (1994); Menyuk, (1988) ja Nieminen (1991), mukaan lapsi ymmärtää ensimmäiset sanat noin kahdeksan - yhdeksän kuukauden ikäisenä. Benedictin (1979) tutkimusten mukaan lapset ymmärtävät ensimmäiset sanansa yhdeksän – kymmenen kuukauden iässä. Tämä näkyy reagoitina arkipäivän kehotuksiin (Lyytinen 1991). Ensimmäiset sanat ovat pääasiassa verbejä (Benedict 1979).

Kuvio 1. Kielen kehitys kahden ensimmäisen ikävuoden aikana. (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttosen 1989)

Ensimmäisen kuukauden aikana vauva suuntautuu ihmisääntä kohti. Kolmen kuukauden ikäisenä hän vokalisoi reaktiona sosiaalisille ärsykkeille. Puolivuotiaana hän erottaa ystävällisen ja vihaisen puheen. Kahdeksan kuukauden ikäisenä hän ymmärtää liikkeitä ja esimerkiksi vilkuttaa ”hei hei”. 10–12 kuukauden iässä lapsi reagoi yksinkertaisiin käskyihin. 16–20 kuukauden ikäisenä lapsi alkaa ymmärtää kieltoja ja 17–18 kuukauden ikäisenä hän alkaa ymmärtää yksinkertaisia kysymyksiä. 19–23 kuukauden vanhana hän alkaa nimetä kuvakirjan kuvia, jotka hän jo ymmärtää. Noin 23 kuukauden iässä lapsi alkaa ymmärtää postpositioita. Lapset käyttävät reagointia strategiana ennen kuin oppivat puhumaan. Kun lapselta kysytään, missä hänen kenkensä ovat, lapsi todennäköisesti hakee kengät. (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttonen 1989.)

Seuraavaksi otan esille vain sensomotorisen kauden, 8–24 kk, koska tämä aikakausi on oleellinen tämän tutkimuksen kannalta. Chapman (1978) jakaa ymmärtämisstrategiat Piaget’n kehityskausien mukaan. Sensomotorinen kausi voidaan jakaa iän mukaan kolmeen eri osaan, joilla kaikilla on oma tyypillinen ymmärtämisstrategiansa:

8-12 kk iässä reaktiot puheeseen ovat täysin tilanteesta riippuvia. Lapsi ei vielä reagoi kielelliseen muotoon.

12–18 kk iässä reaktiot ovat edelleen tilanteesta riippuvaisia, mutta lapsi alkaa käyttää sanoja vihjeinä. Kieliopillisella muodolla ei ole lapselle merkitystä.

Sensomotorisen kauden lopussa, 18–24 kk iässä, lapsi ymmärtää jo sanoja, mutta vieläkin tilanne määrää lauseiden merkityksen.

Sensomotorisen kauden alussa, 8–12 kuukauden ikäisenä, kun lapselle vilkuttaa ja sanoo *Hei*, lapsi vastaa matkimalla vilkuttamista. Tällöin lapsen strategia on ”jäljittele näkemääsi toimintaa”. Lapsi ei vielä täysin ymmärrä sanoja, vaan ymmärtäminen on tilanteeseen sidottua. Sensomotorisen kauden loppupuolella lapsi ymmärtää sanoja ja käyttää strategiana ”kiinnitä huomio mainittuun esineeseen”, esimerkiksi hän haukkaa omenaa, vaikka hänen on käsketty heittää sitä. Toinen strategia on ”tee mitä tilanteessa tavallisestikin teet”, jolloin jos lapsella on omena kädessä ja hänen käsketään haukkaamaan sitä, hän heittää omenaa. Kolmas strategia on ”tee esineelle mitä sanotaan” tai ”lapsi-itse-agenttina”, jolloin lapsi keskittyy sanoihin eikä lauseen kieliopilliseen muotoon. (Leiwo 1989: 101–102).

2.4 Kielen käyttötarkoitus

Kommunikaatio on kyky ilmaista itseään ja pyrkimys ymmärtää muita (Pesonen & Överlund 1992, video). Jo lapsesta lähtien meille on tärkeää kertoa muille asioita ja tuntemuksiamme. Yhtä tärkeää meille on ymmärtää toisiamme. Karmiloff-Smithin (1979) mukaan lapsi tarvitsee kieltä heti ensimmäisistä elinvuosista alkaen ympäristönsä jäsentelemiseen (Lyytinen 1982). Lapsen kehittyessä kielen merkitys käyttäytymisen säätelijänä lisääntyy. Aikuinen voi ohjata käyttäytymistä kielellisesti. Lapsen maailma jäsentyy ja saa merkityksellisyyttä aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen kautta jo syntymästä lähtien. (Lyytinen 1982)

Hardingin ja Rileyn (1986: 5–11) mukaan lapset käyttävät kieltä:

- 1) erilaisten suhteiden rakentamiseen heti syntymästä lähtien. Vaikka vauvat eivät alussa ymmärrä puhetta, he muodostavat suhteensa vanhempiinsa ja muihin ihmisiin äänensävyjen ja ilmeiden ja eleiden mukaan. Muutaman kuukauden ikäisenä he alkavat vastata hymyllä ja jokeltelulla esimerkiksi äidin jutusteluun. Kuukausien kuluessa jokeltelu muuttuu entistä monipuolisemmaksi ja lopulta sanojen tuottamiseksi. Vauvat ja lapset oppivat erilaisten äänien ja sanojen avulla esimerkiksi saamaan huomion itseensä tai saamaan jotakin haluamaansa.
- 2) informaation vaihtamiseen, ”näyttämiseen ja kertomiseen”. Heidän ensimmäiset sanansa liittyvät jokapäiväiseen elämään ja ihmisiin heidän ympärillään, kuten äitiin, isään, maitopulloon ja leluihin. He muodostavat maailmaa ympärillään näillä heille tutuilla sanoilla ja asioilla. Lapsen käyttäessä yhden sanan lausetta on vaikea ymmärtää tarkasti, mitä hän tarkoittaa tai sanoo. Vanhemmat joutuvatkin tässä vaiheessa arvaamaan ja toistamaan sanoja ja asioita, mutta itse asiassa myös lapsi tekee samaa.
- 3) ajattelemiseen, jonka avulla he muodostavat käsitteitä eri asioille. Kun lapsi oppii uuden sanan, hän usein viittaa sillä sanalla useampaan asiaan, eikä vain yhteen asiaan. Esimerkiksi sana koira voi tarkoittaa koiran lisäksi kaikkia nelijalkaisia eläimiä. Kaksikieliseksi kasvava lapsi huomaa jo melko aikaisessa vaiheessa, että kaksi eri sanaa voi tarkoittaa samaa kohdetta.
- 4) sanaleikkeihin, joissa he saattavat toistaa heitä miellyttävää tavusarjaa. Lapset, jotka puhuvat vielä hyvin vähän, saattavat vaivuttaa itsensä uneen leikkimällä erilaisilla äänneyhdistelmillä.

5)kommunikoimiseen oppimisen yhteydessä, eli heti, kun lapsi saavuttaa kahden sanan tason, hän alkaa käyttää sanoja kuin lauseita. Tässä vaiheessa lauseet eivät välttämättä ole kieliopillisesti täydellisiä, esimerkiksi lauseesta saattaa puuttua verbi tai sana on taivutettu väärin.

Tiivistettynä voidaan sanoa, että kieltä tarvitaan moneen eri asiaan jo syntymästä lähtien ja vuorovaikutus on keskeisessä asemassa. Reseptiivinen kieli täytyy oppia ensin ja vasta sen jälkeen voi produktiivinen kieli kehittyä.

2.5 Lapsen kielen tutkiminen

Pienten lasten puheen ymmärtämistä on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin tuottamista. Useissa tutkimuksissa selvitetään lyhyesti esimerkiksi, minkä verran lapset ymmärtävät sanoja, mutta tutkimusten pääpaino on puheen tuottamisen tutkimisessa. Tämä johtuu luultavasti siitä, että pienten lasten puheen ymmärtämiskykyä on vaikea mitata. Ymmärtämistä olisi kuitenkin syytä tutkia enemmän, koska ilman puheen ymmärtämistä ei voi tuottaa puhetta. Myös puheen viivästyminen saattaa johtua puheen ymmärtämisen viivästyminen, ja jos tämä saadaan selville jo varhaisessa vaiheessa, lasta voidaan auttaa paremmin puhumista opetellessa.

Lapsen kielen tutkimuksessa ongelmat ovat samantyyppisiä kuin muissakin puhutun kielen tutkimuksissa. Haastavammaksi tutkimuksen tekee pienen lapsen kielen nopea muuttuminen. Toisena ongelmana voi olla, että vieraan aikuisen haastateltavana lapsi ei juuri puhu tai ei osoita ymmärtämistä, joten tietoa ei saada kerättyä tarpeeksi. (Laalo 2002.) Lieko (1993) pohtii artikkelissaan *Lapsen kielen tutkimusmetodeista* kahta eri tutkimustyyppiä. Lapsen kieltä voi empiirisesti tutkia kahdella eri tavalla, kokeellisesti ja naturalistisesti. Ensin mainittua tutkimustapaa käyttävät erityisesti psykologit ja jälkimmäistä käyttävät lingvistit.

Kokeellisessa tutkimuksessa on varta vasten tehty koejärjestely, jonka aikana kootaan tietoa kielen kehityksestä. Voidaan testata esimerkiksi, kuinka lapsi ymmärtää erilaisia toimintaohjeita ja katsotaan, kuinka lapsi reagoi erilaisiin ohjeisiin. Tämän tutkimustyyppin etuna on systemaattisuus ja ekonomisuus. Tällä tavalla voidaan tutkia

suuriakin lapsiryhmiä ja saada poikkileikkauskuva ikäryhmien välisistä eroista. Tutkija voi kontrolloida muuttujia, jos koetilanteet on huolellisesti suunniteltu. Haittana tässä tutkimustyyppissä on, että tilanteet eivät ole luonnollisia. Tutkimukset ovat niin ikään melko kapea-alaisia, koska näissä tutkimuksissa kohdistutaan jonkin tietyn kielen rakenteen omaksumiseen. (Lieko 1993.) Testit myös vaativat aikaa, koulutettuja tutkijoita ja yhteistyökykyä lapsilta (Dale 1996: 162). Lapsia voi olla myös vaikea motivoida tällaisessa tarkkaan mietityssä tilanteessa ja kaikki lapset eivät välttämättä näytä vieraalle ihmiselle osaamistaan.

Jos halutaan saada parempi kokonaiskuva lapsen kielen omaksumisesta, on parempi käyttää naturalistista tutkimusta. Siinä kerätään laaja tutkimusaineisto, joka analysoidaan ja päätelmät tehdään analyysin perusteella. Lasta tarkkaillaan luonnollisissa tilanteissa, arkiaskareissa. Tämän tutkimustyyppin etuna on aineiston autenttisuus ja yksityiskohtaisuus. Jos aineistoa kerätään valikoimatta, saadaan tietoa monelta eri kielen osa-alueelta, ja jos tietoa kerätään pitkältä ajalta, kertyneestä aineistosta saadaan näkyviin kielen kehityskaari. Yhden lapsen kielen tutkimuksesta saatua tietoa voidaan verrata myös muiden lasten kielen kehityksestä tehtyihin tutkimuksiin. Jos tutkija tutkii omaa lastaan, etuna on, että hän tuntee oman lapsensa parhaiten ja lapsi käyttäytyy luonnollisesti hänen seurassaan. Tutkija voi tehdä jopa päivittäin muistiinpanoja ja aineistosta tulee monipuolisempaa. Tälläkin tutkimustyyppillä on haittoja. Saatavaa aineistoa ei voi kontrolloida ja siihen saattaa jäädä satunnaisia aukkoja. Tämä metodi on ensinnäkin hyvin aikaa vievä ja toisekseen työläs. Kolmanneksi tätä metodia käyttämällä ei voi tehdä yleistyksiä, koska lapsimäärä jää tutkimuksessa hyvin pieneksi. (Lieko 1993.) Vaikka vanhempi ei olisikaan tutkija vaan ainoastaan päiväkirjan pitäjä, hän tuntee kuitenkin lapsensa paremmin kuin muut ja pystyy antamaan lapsensa kielen omaksumisesta tärkeää tietoa tutkijalle. Lisäksi vanhempi voi raportoida, kuinka lapsi käyttäytyy muiden sukulaisten ja ystävien seurassa. Vanhempien pitämät päiväkirjat pohjautuvat todellisiin tapahtumiin eivätkä ohjattuihin testitilanteisiin. (Dale 1996: 163.)

Lapsen kieltä tutkittaessa voidaan siis käyttää monia erilaisia tutkimusmenetelmiä. Yleisin tapa on pitää päiväkirjaa. Tällöin kirjoitetaan muistiin kynän ja paperin avulla, mitä lapsi on sanonut. (Laalo 2002.) Vanhempien pitämä päiväkirja onkin vanhin tapa kerätä tutkimusaineistoa lapsen kielen kehityksestä. Tätä tutkimustapaa käytetään koko ajan yhä enemmän. Mm. Kovács (1996: 32) on kerännyt oman aineistonsa tällä tavalla. Vanhempien pitämää päiväkirjaa ei kuitenkaan yleensä

pidetä ensisijaisena tutkimusaineistona, koska vanhemmilla ei yleensä ole koulutusta kielen kehityksen tutkimiseen (Dale 1996). Toinen menetelmä on videoida tilanteita, joissa lapsi leikkii aikuisen kanssa ja aikuinen antaa erilaisia ohjeita lapselle ja lapsen pitäisi toimia ohjeiden mukaan. Aikuinen voi lukea kuvakirjaa ja pyytää näyttämään jotakin tiettyä kuvaa. Aikuinen voi kysyä lapselta ”Missä pallo on?” ja lapsi näyttää kuvasta, missä pallo on. Videoinnissa voi tulla ongelmia, jos kameraa ei saa piilotettua johonkin testaamisen ajaksi, koska lapsi voi olla enemmän kiinnostunut kamerasta kuin itse leikkimisestä. Tällöin ei saada oikeaa tietoa ymmärtämisestä.

Se, kuinka sana ajatellaan ymmärretyksi, voi olla hankalaa. Olennaista on erottaa, ymmärtääkö lapsi pyynnön tai ohjeen kielellisen ilmaisun vai sitä tukevien aikuisten eleitä, kun tarkastellaan tilanteita, joissa selvitetään lapsen kykyä ymmärtää puhetta (Laakso ym. 2011). Tutkijan on tehtävä itselleen selväksi, mitkä hänen kriteerinsä ymmärtämiselle ovat. Benedict (1979: 186) on tutkimuksessaan hyväksynyt sanan ymmärretyksi, kun lapsi on reagoinut kuulemaansa sanaan selvästi, välittömästi ja oikein. Ymmärtämisen ehtona oli, että sanaan reagoidaan oikein toistuvasti. Tämä on hyvä menetelmä, koska sillä voidaan sulkea pois vahingossa ymmärretyt sanat. Tässä tutkimuksessa on ollut sama periaate eli useampi oikea reaktio sanaan on tulkittu ymmärretyksi. Seuraavaksi otan esille muutamia tutkimuksia, joissa on tutkittu puheen ymmärtämisen kehittymistä varhaisessa vaiheessa.

Benedict (1979) teki pitkittäistutkimuksen kahdeksasta lapsesta ja hän käytti metodina vanhempien päiväkirjoja, havainnointia ja haastatteluja. Hänen tutkimuksessaan lapset ymmärsivät ensimmäiset sanansa 9 kuukauden ikäisinä ja keskimäärin 13 kuukauden ikäisinä lapset ymmärsivät 50 sanaa.

Fensonin ym. (1994) tutkimuksessa (ks. myös Bates ym. 1995: 101–103) oli mukana 1803 lasta ja heidän tulosten mukaan sanaston ymmärtäminen alkoi kahdeksan kuukauden ikäisenä, jolloin lapset ymmärsivät 36 sanaa ja kymmenen kuukauden iässä sanavarasto oli 67 sanaa. Menyukin ym. (1995: 74–89) tutkimuksen mukaan sanojen ymmärtäminen alkoi varhain. Tutkimuksessa oli mukana 56 lasta, joista 30% ymmärsi 10 sanaa ennen kuin he olivat 10 kuukautta vanhoja. 11 kuukauden ikäisenä lapset ymmärsivät 10 sanaa ja kolme kuukautta myöhemmin, 14 kuukauden iässä, he ymmärsivät 50 sanaa. 16 kuukauden iässä ymmärrettyjä sanoja oli jo 100. Menyukin mukaan suurin osa lapsista ymmärsi 50 sanaa ennen kuin pystyi tuottamaan 10 sanaa. (Kunnari 1998.)

Suomessa Pirkko Nieminen (1991) on väitöskirjassaan tutkinut mm. passiivisen sanavaraston kehittymistä. Hän tutki aihetta äidin päiväkirjamerkintöjen perusteella. Tutkimukseen otti osaa 10 lasta. Hänen mukaansa lapset alkoivat ymmärtää ensimmäisiä sanoja (0-16 sanaa) yhdeksän kuukauden ikäisenä. Vuoden iässä ymmärrettyjä sanoja oli noin 20 ja 14 kuukauden iässä 50 sanaa. Tämän jälkeen passiivinen sanavarasto kasvoi nopeasti. 15 kuukauden iässä sanoja oli 100 ja 18 kuukauden iässä sanoja oli keskimäärin 200 sanaa. 24 kuukauden iässä lapsen passiivinen sanavarasto oli >327 sanaa ja aktiivinen sanavarasto oli 201–345 sanan välillä. Sanaston ymmärtämisen omaksumisessa tapahtui kiihkeän kasvun jakso, joka ajoittui Niemisen mukaan 11. ja 18. kuukauden välille, jolloin sanoja ymmärrettiin 20 ja 300 sanan välillä. Niemisenkin tutkimuksesta voidaan nähdä, kuinka paljon enemmän ymmärrettyjä sanoja on verrattuna tuotettuihin sanoihin. Lisäksi hänen tulokset ovat hyvin samanlaisia kuin Benedictillä (1979), Fensonilla ym. (1994) ja Menyukilla (1995), joten se lisää hänen tutkimustulostensa luotettavuutta.

Jyväskylän yliopistossa selvitettiin *Lapsen kielen kehitys* -projektissa lasten esikielellistä kommunikointia sekä kielen ymmärtämistä 12 ja 14 kuukauden iässä. Tutkimusaineisto koostui 95 täysiaikaisena syntyneestä, fyysisesti ja neurologisesti terveestä lapsesta. Tutkimuksessa käytettiin MCDI -lomakkeita, jotka vanhemmat täyttivät. Tulosten mukaan ymmärrettyjen sanojen määrän keskiarvo oli 12 kuukauden iässä 89 sanaa ja 14 kuukauden iässä ymmärrettyjen sanojen määrä oli jo keskimäärin 163. (Lyytinen 1999.) Tämän tutkimuksen perusteella lapset ymmärsivät 14 kuukauden iässä huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi Niemisen (1991) tutkimuksessa. Suuri tuloserö saattaa johtua siitä, että vanhemmat täyttivät sanalomakkeet ja vanhemmat saattavat tulkita erilailla sanojen ymmärtämistä.

Sanaston ymmärtämisen tutkiminen

Kuten jo alussa mainitsin, pienen lapsen puheen ymmärtämiskykyä on vaikea tutkia. Lapsen tutkiminen vieraassa ympäristössä saattaa antaa erilaisia tietoja kuin tutussa ympäristössä tehdyt tutkimukset. Tämän takia yhteistyötä vanhempien kanssa tehdään paljon, koska he näkevät ja kuuntelevat lastaan päivittäin kotona, ja heiltä saadaan tarkempaa tietoa lapsen kielitaidosta. Vanhemmat myös näkevät lapsensa aidoissa

tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa. Vanhempia on käytetyt tiedonlähteenä viime aikoina yhä enemmän. Vanhempien tekemää arviointia (MCDI-lomakkeella) pidetään luotettavana, koska lomake on helppo ja nopea täyttää. Muistivirheitä ei pääse juurikaan tapahtumaan, koska lomakkeissa kysytään arviointihetken sanastoa. Menetelmän heikkous on kuitenkin se, että vanhemmat tulkitsevat lapsiaan erilailla. Osa vanhemmista aliarvioi lapsensa taidot, kun taas osa yliarvioi. (Lyytinen 1999.) Suomessa esimerkiksi Lausvaara (1993), Kosunen & Krogerus (1996) ja Paavola (2006) ovat käyttäneet tutkimuksissaan MCDI-lomaketta.

Lyytinen (1999) listaa MCDI-menetelmän monipuoliset käyttömahdollisuudet sekä menetelmän edut ja haitat. MCDI-menetelmällä on monta eri käyttömahdollisuutta. Sitä voidaan käyttää seulontamenetelmänä, jolloin kielelliset vaikeudet tulevat esille. Keskoslasten kehitystä voidaan seurata niin kielen kuin toiminnallisuuden osalta. Jos lapsella on ollut kuntoutusta, sen tuloksellisuutta voidaan tällä menetelmällä arvioida. Menetelmää voidaan käyttää tutkimuskäytössä.

Lyytisen (1999: 4) mukaan MCDI-menetelmän etuna on nopea kokonaisarvio ja se on riittävän reliaabeli ja validi. Tulokset antavat tietoa kehitysmuutoksista ja yksilöiden välisistä eroista. Menetelmä keskittyy nykyisen käyttäytymisen arviointiin. Arvioijan ei tarvitse palauttaa tietoja muistista vaan kaikki tieto löytyy arviointilomakkeelta.

MCDIn haittana on arviointikoulutuksen puute ja vanhempien yli- tai aliarviointi. (Lyytinen 1999: 4). Vanhempia ei kouluteta siihen, kuinka omaa lasta tulisi arvioida, jolloin vanhemmat saattavat yliarvioida oman lapsensa taidot tai vastaavasti aliarvioida. Vanhemmat eivät usein osaa arvioida omaa lastaan objektiivisesti, vaikka heitä ohjeistettaisiin. Menetelmä vaatii hyvin paljon tulkitsemista, jolloin yli- ja aliarviointeja tapahtuu.

3. KAKSIKIELISEKSI KASVAMINEN

3.1 Kaksikielisuuden määritelmä

Kaksikielisyys on vanha ilmiö. Karkean arvion mukaan puolet maailman lapsista on kaksikielisiä. Osa lapsista on kaksikielisiä, koska perhe on muuttanut toiseen maahan. Osa lapsista on syntynyt yhteiskuntaan, joka on kaksikielinen. (Hoff & Ginsberg 1997: 371.) Nykyään myös seka-avioliitot lisäävät varmasti kaksikielisyyttä. Usein toinen vanhemmista tulee jostakin toisesta maasta ja hän puhuu lapselle vähemmistökieltä ja toinen vanhemmista puhuu yhteisön valtakieltä. Joskus taas yhteiskunnan ollessa kaksikielinen vanhemmat saattavat olla erikielisiä.

Simultaania kaksikielisyyttä eli kahden kielen samanaikaisesti oppimista on tutkittu jo 1900-luvun alusta saakka, esimerkiksi Ronjat (1913) ja Leopold (1939–1949) (Hassinen 2002). Oksarin (1992 a: 8) mukaan kaksikielisyys tunnetaan ihmisen alkuhistoriasta lähtien ja Arnbergin (1987:3) mukaan kaksikielisyyttä esiintyy lähes kaikkialla maailmassa (Hassinen 2002:20). Skutnabb-Kangas (1988: 55) väittää, että suurin osa maailman kaksikielisistä on kaksikielisiä siksi, että heidän on pakko olla kaksikielisiä selvitäkseen. Tämä on varmasti totta, koska joskus henkilön on oman yhteiskunnassa selviytymisensä kannalta opetettava kaksi kieltä. Tällöin hänen oma ensimmäinen kielensä on yhteisön vähemmistökieli, joten henkilön on opetettava hyvin enemmistön kieli. Jos hän ei opettele enemmistön kieltä, hänen asemansa yhteiskunnassa on huono. Toisaalta väitän, että nykyään moni haluaa oppia jonkin toisen kielen hyvin pyrkimyksenään ymmärtää paremmin toista kulttuuria ja saada itse uusia kokemuksia. Maailma muuttuu koko ajan ja ainakin osa ihmisistä haluaa integroitua suurempaan yhteisöön.

Sanalla *kaksikielisyys* on eri merkitys eri ihmisille. Kaksikielisyyttä määritellään monin eri tavoin, koska määritelmät riippuvat siitä, mistä näkökulmasta kaksikielisyyttä katsotaan. Termin käyttäjä määrittää itse, mitä hän kaksikielisyydellä tarkoittaa. On eri näkökulmia siitä, kuka on kaksikielinen. Joidenkin tutkijoiden (Vihman–McLaughlin 1982: 36) mukaan henkilöt, jotka omaksuvat kaksi kieltä ennen neljättä ikävuotta, ovat kaksikielisiä. Toisten (esim. Baker 2001: 6) mukaan henkilöt, jotka käyttävät kahta

kieltä päivittäin, ovat kaksikielisiä. Kaksikielisyyttä voidaan määritellä henkilökohtaisella tasolla tai yhteiskunnan tasolla (Hassinen 2002). Seuraavassa on joitakin kaksikielisyyden määritelmiä eri näkökulmista.

Skutnabb-Kangas (1981) on määritellyt kaksikieliseksi ihmisen, joka on oppinut kaksi kieltä vauvasta asti perheessään ja osaa kieliä hyvin ja osaa käyttää niitä useimmissa tilanteissa ja tunnistaa itsensä molemmissa kielissä ja kulttuureissa. Laajemmassa merkityksessä hän antaa useita eri kriteerejä kaksikielisen henkilön määrittämiseksi. Skutnabb-Kangas (1988: 63) jakaa kaksikielisen henkilön kielitaidon neljän eri kriteerin mukaan. Kriteerit ovat 1) *alkuperä*, 2) *hallinta* (taito, kompetenssi, pätevyys), 3) *käyttö* (funktio) ja 4) *samaistuminen* (identifikaatio).

Ensimmäisen kriteerin, *alkuperän*, mukaan määriteltynä kaksikielinen on henkilö, joka on oppinut kaksi kieltä perheessä syntyperäisiltä puhujilta alusta asti tai on käyttänyt kahta kieltä rinnakkain kommunikaatiovälineenä alusta asti. (Skutnabb-Kangas 1988: 63). Kotona lapsi kuulee molemmilta vanhemmilta heidän omaa äidinkieltään ja oppii luonnollisesti tulemaan toimeen molemmilla kielillä.

Toisen kriteerin, *hallinnan*, mukaan määriteltynä kaksikielinen henkilö a) hallitsee kaksi kieltä täydellisesti, b) hallitsee kaksi kieltä (vastaavan) syntyperäisen puhujan tavoin, c) hallitsee kaksi kieltä yhtä hyvin, d) pystyy tuottamaan täydellisiä mielekkäitä puhunnoksia toisella kielellä, e) tuntee ja hallitsee edes jonkin verran toisen kielen kieliopillisia rakenteita ja f) on joutunut kosketuksiin toisen kielen kanssa. (Skutnabb-Kangas 1988: 63).

Hallinnan mukaan kaksikielisen henkilön määrittely on hyvin laaja ja kysymyksiä herättävä. Ensinnäkin, kuka on se henkilö, joka määrittelee kielen täydellisen hallinnan? Ei ole olemassa sellaista ihmistä, joka osaisi kaikki murteet tai erikoissanastot jossakin kielessä. Osaako kukaan siis täydellisesti jotakin kieltä? B-, c- ja d-kohdat ovat ymmärrettäviä. Kaksikielinen henkilö pystyy tuottamaan lauseita syntyperäisen puhujan tavoin. Tämä on luonteva määritelmä kaksikieliselle henkilölle, joskin täydellisyyden voisi jättää pois molemmista kielistä. Mielestäni henkilö, joka puhuu ja ymmärtää erinomaisesti yhtä kieltä ja toista lähes yhtä hyvin eli tekee vain vähän virheitä toisessa kielessä, voidaan määritellä kaksikieliseksi.

Entä jos henkilö hallitsee edes vähän toisen kielen kieliopillisia rakenteita, riittääkö se määrittelemään kaksikielisyyden? Mielestäni se ei riitä, koska kuka tahansa,

joka on opiskellut vähän jotakin toista kieltä, voi tämän määritelmän mukaan määritellä itsensä kaksikieliseksi, vaikka ei todellisuudessa osaakaan puhua toista kieltä. Henkilö voi esimerkiksi sanoa ”Minä puhun suomi tosi hyvä” tai ”Minä tavatan sinä kahvilassa kaksi.” Molemmat lauseet ovat ymmärrettäviä, mutta minusta kaksikieliseksi määrittelemiseen ne eivät riitä. Kuka tahansa uutta kieltä opiskeleva voi laittaa sanoja peräkkäin ja saada ymmärrettäviä lauseita. En tarkoita, että kaksikielisen pitäisi omata täydellinen kielitaito molemmissa kielissä, mutta koen, että kielten pitäisi olla lähes virheettömiä niin sanastollisesti kuin kieliopillisestikin. Melko alkeellisellakin kielitaidolla voi pärjätä normaalissa elämässä ja tällä kriteerillä kuka hyvänsä, joka opiskelee toista kieltä ja pärjää, esimerkiksi turistina, voidaan lukea kaksikieliseksi. Mielestäni tällainen määritelmä ei ole hyvä, koska se on liian laaja ja monet ihmiset voitaisiin lukea kaksikieliseksi, vaikka heidän kielitaitonsa olisi melko heikko.

Viimeinen määritelmä, eli f, on mielestäni tarpeeton. Se, että henkilö on joutunut kosketuksiin toisen kielen kanssa, ei tee hänestä vielä kaksikielistä. Tämän määritelmän mukaan kaksikielisiä olisivat esimerkiksi ihmiset, jotka elävät vuosikymmeniä vieraskielisissä kulttuureissa oppimatta lainkaan yhteisön valtakieltä tai ihmiset, jotka matkustavat paljon esimerkiksi työnsä puolesta ja joutuvat kosketuksiin toisen kielen kanssa riippumatta siitä, miten he kyseistä kieltä taitavat.

Kolmannen eli *käyttömääritelmän* mukaan kaksikielinen henkilö käyttää (tai pystyy käyttämään) kahta kieltä (useimmissa tilanteissa) (omien toiveidensa ja yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti). (Skutnabb-Kangas 1988: 63). Tämä määritelmä on melko hyvä, koska siinä tulee esille kyky kommunikoida ja käyttää toista kieltä useimmissa tilanteissa. Määritelmä ei vaadi käyttäjältä täydellistä kielitaitoa vaan toimeen tulemistä molemmilla kielillä. Tätä käytetään Suomessa myös määriteltäessä perusopetuksen s2-kielen tavoitteet. Se määritellään seuraavalla tavalla: ”Toiminnallinen kaksikielisyys (hyvän osaamisen taito) peruskoulun päättövaiheessa (9. luokan päättyessä) vastaa taitotasosteikon B2.2-tasoa (ks. eurooppalainen viitekehys), jota voidaan lyhyesti kuvata termillä Toimiva itsenäinen kielitaito.” (edu.fi 2012). Toiminnallisessa kaksikielisyudessa henkilö osaa käyttää kaikkia kielen osa-alueita hyvin eli hän osaa tuottaa puhetta ja kirjoittamista melko vaivattomasti ja puheen sekä tekstin ymmärtäminen on hyvää.

Neljännän *samaistumismääritelmän* mukaan kaksikielinen henkilö samaistuu kaksikieliseksi tai kahteen kieleen ja/tai kahteen kulttuuriin (tai osiin niistä). Tällöin on

kyse omasta sisäisestä samaistumisesta. (Skutnabb-Kangas 1988: 63.) Henkilö voi käyttäytyä samoin kuin syntyperäiset ihmiset. Esimerkiksi Suomessa asuva (ei-syntyperäinen) henkilö voi juoda paljon kahvia tai käydä saunassa, koska se kuuluu kulttuurin konventioihin, vaikka hän ei itse kyseisistä asioista pitäisi. Mielestäni häntä ei voida kuitenkaan pitää kaksikielisenä, koska henkilöltä puuttuu kyky kommunikoida toisella kielellä eikä hän täytä käyttömääritelmää (ks. s. 24).

Henkilö voi olla kaksikielinen myös, jos muut pitävät häntä kaksikielisenä tai kahden kielen syntyperäisenä puhujana. Tällöin on kyse muiden ulkoisesta samaistumisesta. (Skutnabb-Kangas 1988: 63.) On huomattava, että sisäinen ja ulkoinen samaistumismääritelmä eivät kuitenkaan aina sulje pois toisiaan. Esimerkiksi Suomessa syntynyt unkarilainen henkilö ei välttämättä pidä itseään kaksikielisenä, koska ei mielestään hallitse molempia kieliä täydellisesti (vrt. hallinnan kriteeri s. 23). Kun taas syntyperäiset yksikieliset suomalaiset voivat ajatella, että hän nimenomaan on kaksikielinen, koska hänellä on kyky kommunikoida hyvin molemmilla kielillä (vrt. käyttömääritelmä s. 24). Toisaalta henkilö voi itse pitää itseään kaksikielisenä, mutta ympäristö ei tai joissakin tapauksissa sekä henkilö itse että ympäristö pitävät häntä kaksikielisenä.

Arnbergin (1989) mukaan kaksikielisyyden voi myös jakaa kolmeen eri tasoon ymmärtämisen ja tuottamisen osalta. Nämä tasot ovat: reseptiivinen, produktiivinen ja absoluuttinen kaksikielisyys. Passiivisessa kaksikielisyudessa lapsi ymmärtää vähemmistökieltä, vaikka ei puhuisikaan sitä. Tässä tutkimuksessa suomi on enemmistökieli, koska lapsi kasvaa suomenkielisessä ympäristössä ja unkarin kieli on vähemmistökieli, koska lapsi kuulee unkaria vain kotona ja mummolassa. Aktiivinen kaksikielisyys tarkoittaa että lapsi ymmärtää vähemmistökieltä ja puhuu sitä melko sujuvasti. Lapsen puhuessa molempia kieliään lähes täydellisesti on kyse absoluuttisesta kaksikielisyudesta. Tämä määritelmä on samanlainen kuin Skutnabb-Kankaan (1981) hallinnan mukaan määritelty kaksikielisen henkilön kielitaito.

Koppisen ym. (1989) mukaan kaksikielisyyden voi määritellä 1) oppimisajan ja -paikan mukaan, mutta myös 2) kielitaidon asteen, 3) tilanteen mukaan tai 4) asenteen perusteella: miten yksilö itse tai hänen ympäristönsä suhtautuu kaksikielisyyteen. Luonnollisesta eli synnynnäisestä kaksikielisyudesta on kyse silloin, kun kaksikielisyys määritellään oppimisajan ja -paikan mukaan.

Hassisen (2005:17) mukaan kaksikielisyys voidaan määritellä kielten omaksumisiin- ja menetelmän, kielten osaamistason ja käyttämisen ja samastumisen perusteella. Hänen mukaansa tällä tavalla voidaan erottaa *simultaani* eli samanaikainen kaksikielisyys, *suksessiivinen* eli peräkkäinen kaksikielisyys ja *subordinatiivinen* eli alisteinen kaksikielisyys. Myös Arnberg (1989) on jakanut kaksikielisyyden samoin kuin Hassinen, mutta vain samanaikaiseen ja peräkkäiseen kaksikielisyyteen. Saunders (1988) käyttää simultaanin ja suksessiivisen termin lisäksi termiä *receiving bilingual* eli vastaanottava kaksikielinen henkilö, jolloin henkilö ymmärtää kahta kieltä, mutta ei osaa puhua kuin yhtä niistä. Myös Harding & Riley (1986) ovat jakaneet henkilötasolla kaksikielisyyden kolmeen eri tasoon iän perusteella: 1) kaksikielisyys varhaislapsuudessa (infant bilingualism), jossa on kyse samanaikaisesta kaksikielisyydestä, 2) lapsuusajan kaksikielisyys (child bilingualism), jolla he tarkoittavat peräkkäistä kaksikielisyyttä ja 3) murrosiän ja aikuisiän kaksikielisyys (later bilingualism) eli alisteista kaksikielisyyttä.

Samanaikainen kaksikielisyys alkaa lähes heti syntymästä lähtien, jolloin vanhemmat puhuvat lapselle omaa äidinkieltään ja toisen vanhemman äidinkieli on yhteiskunnan valtakieli. Toisaalta molemmilla vanhemmilla voi olla oma äidinkieli ja kummankaan äidinkieli ei ole yhteisön valtakieli. Molempien vanhempien puhuessa omaa kieltään lapsi omaksuu kaksi kieltä sekä jossakin vaiheessa, viimeistään koulussa, yhteisön kielen. Lapsi voi omaksua alle kolmevuotiaana toisen kielen ympäristöstä, jolloin hän ymmärtää toista kieltä, mutta ei itse osaa tuottaa sitä. Tällöinkin on kyse samanaikaisesta kaksikielisyydestä, mutta henkilöstä voidaan tässä tapauksessa käyttää Saundersin termiä vastaanottava kaksikielinen henkilö (receiving bilingual).

Peräkkäinen kaksikielisyys alkaa vasta kolmannen ikävuoden jälkeen. Usein tällaisessa tapauksessa lapsi oppii vanhempien äidinkielen kotona (vanhemmilla sama äidinkieli), mutta kodin ulkopuolella puhutaan jotakin toista kieltä. Joidenkin tutkijoiden mukaan alisteisen kaksikielisyyden omaksuminen alkaa 7–12-vuoden iässä (esim. Hassinen 2005), mutta toiset määrittelevät murrosiän tai aikuisiän peräkkäisen kaksikielisyyden alkamisajankohdaksi, kun toisen kielen omaksuminen on alkanut murrosiän jälkeen (esim. Harding & Riley 1986: 42). Hassisen mukaan kielten omaksumismenetelmä määräytyy sen mukaan, omaksutaanko kaksi kieltä kotona tai eri ympäristössä. Määrittelyssä on myös olennaista, miten hyvin henkilö osaa käyttää kieliä. Täytyy kuitenkin muistaa, että usein toinen kieli on kuitenkin dominoivampi, koska henkilö kuulee ja käyttää toista kieltä enemmän kodin ulkopuolella.

Kokemukseni mukaan, kun lapsen vanhemmilla on eri äidinkielet ja toinen niistä on myös yhteisön valtakieli, tästä kielestä tulee dominoivampi kieli lapselle.

Hassinen (2005) on koonnut taulukkoon 1 eri tutkijoiden luokittelua kaksikielisyyden kriteereistä ja tyypeistä. Kriteerejä ja kaksikielisyyden tyyppejä on tämän taulukon mukaan kuusi. Tässä tutkimuksessa tarkastelen lähemmin omaksumisympäristöä, koska muut kriteerit täyttyvät vasta, kun lapsi osaa puhua. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoitus tutkia puheen tuottamista, vaan sitä kuinka tutkittava lapsi omaksuu kahden eri kielen sanastoa.

Kriteeri	Kaksikielisyyden tyyppi
OMAKSUMISIKÄ	Varhainen kaksikielisuus: simultaani suksessiivinen Myöhäinen kaksikielisuus: subordinatiivinen (Skutnabb-Kangas 1981: 80, Kuure 1997: 30)
OMAKSUMISYMPÄRISTÖ	Kaksi kieltä kotona (yksi kieli – yksi henkilö) Kotikieli ja ympäristökieli (yksi kieli – yksi ympäristö) (Hoffman 1991: 18–19, Romaine 1995: 183–185) Kielikylpy (Laurén 1994)
KAHDEN KIELEN REPRESENTAATIO AIVOISSA	Kielet muodostavat yhteisen perustan Kielet muodostavat erilliset perustat (Skutnabb-Kangas 1988: 86–87, 115, Hoffman 1991: 19)
KOMPETENSSI, TASO, HALLINTA	Additiivinen kaksikielisuus (korkea taso molemmissa) Subtraktiivinen kaksikielisuus Pintasujuvuus ja ajattelukieli (Skutnabb-Kangas 1988: 77) Dominoiva kaksikielisuus (Schlyter 1987) Ns. puollikielisuus (Baker–Prys Jones 1998: 14–15)
KIELEN KÄYTTÖ JA TEHTÄVÄ	Produktiiviset ja reseptiiviset taidot (Skutnabb-Kangas 1981: 85–86, 91, Kuure 1997: 25)
IDENTITEETTI	Kaksikielisen ihmisen käsitys itsestään kaksikielisenä tai jommankumman kielen puhujana (Skutnabb-Kangas 1981: 88, Hoffman 1991: 25–27)

Taulukko 1. Kaksikielisyyden määrittelykriteerit (Hassinen 2005: 28)

Kaksikielisyydenmääritelmässä on paljon tulkinnan vapautta ja määritelmät ovat ongelmallisia. Myös Skutnabb-Kangas (1988) on pohtinut määritelmien ongelmallisuutta ja hän on päätenyt seuraavaan: hänen mukaansa on monia määritelmiä.

Kaksikielisyys on määriteltävä joka kerta, kun käsitettä käytetään, niin että sekä itse että muut tietävät, mistä on kyse (Skutnabb-Kangas 1988: 67). Olen samaa mieltä Skutnabb-Kankaan kanssa, ja mielestäni lapsen kohdalla kaksikielisyyden käsite muuttuu koko ajan lapsen kehittyessä. Kaksikielisyyttä on syytä tarkastella aina uudestaan tutkimushetken mukaan.

Tässä tutkimuksessa kaksikielisyys määritellään henkilötasolla ja tutkimuksessa on kyse varhaislapsuuden kaksikielisyydestä, koska molemmat kielet opitaan vauvaiästä lähtien yhtä aikaa. Kaksikielisyydellä tarkoitan kahden kielen ymmärtämistä, koska lapsi on niin nuori, että hänen tuottamistaan ei voi arvioida. Tutkittavan henkilön kohdalla käsite tarkentuu hänen kasvaessaan.

3.2 Kaksikielisuuden omaksumistapoja

Aiemmissa luvuissa olen käsitellyt yleisesti lapsen kielen omaksumisprosessia ja sen tutkimista sekä kaksikielisyyttä. Tässä luvussa käsittelen tarkemmin, kuinka kaksikielinen lapsi omaksuu molemmat kielet varhaislapsuudessa, ja pohdin kaksikielisyyttä vain ymmärtämisen osalta. Tutkimukset osoittavat, että yksi- ja kaksikielisen lapsen kielten omaksumisprosessit ovat samantyyppisiä. Hassinen (2002: 43) esittää, että Kesslerin (1984: 38) ja Meiselin (1990: 17) tutkimusten mukaan yksikielinen lapsi käy läpi samat vaiheet kuin kaksikielinen lapsi suunnilleen samanikäisenä. Määrällisesti kuitenkin kaksikieliset lapset omaksuvat puolet enemmän sanoja kuin yksikieliset, koska he oppivat kaikille asioille kaksi sanaa.

Kaksikielinen lapsi voi omaksua kielet joko samanaikaisesti tai peräkkäin. Arnbergin (1987) mukaan kielet opitaan samanaikaisesti eli simultaanisti, jos kielten oppiminen alkaa heti syntymästä lähtien. Jos lapselle aletaan puhua molempia kieliä ennen kuin hän täyttää kolme vuotta, on tällöinkin kyse samanaikaisesti oppimisesta. Jos lapselle aletaan puhua toista kieltä kolmen ikävuoden jälkeen, tätä prosessia kutsutaan suksessiiviseksi eli peräkkäiseksi kaksikielisyudeksi. Kaksikieliseksi voi siis kasvaa, vaikka toisen kielen omaksuminen alkaisikin vasta kolmen ikävuoden jälkeen. Käytännössä kielten omaksumisessa on suuriakin eroja riippuen siitä, minkä ikäisenä kieliä aletaan oppia. Pieni lapsi oppii kielen toisella tavalla kuin jo koulussa oleva lapsi.

Romaine (1995) sekä Harding & Riley (1986) jakavat lapsuuden kaksikielisyyden peräti kuuteen ryhmään sen mukaan, kuinka kielet omaksutaan. He ehdottavat kielten omaksumisen jakoa seuraavasti:

- 1) Yksi henkilö - yksi kieli (one person – one language) -ryhmässä vanhemmilla on molemmilla oma äidinkieli, mutta toisen vanhemman äidinkieli on myös yhteisön pääkieli. Yleensä vanhempien keskinäinen kieli on sama kuin ympäristön. Vanhemmat puhuvat johdonmukaisesti omaa kieltään lapselle, jolloin lapsi yhdistää tietyn kielen tiettyyn henkilöön.
- 2) Kotona puhuttu kieli muu kuin ympäristön pääkieli – ei-hallitseva kotikieli eli yksi ympäristö (non-dominant home language / one language – one environment) tilanteessa vanhemmilla on keskenään eri äidinkieli. Yhteisön kieli on näistä toinen, mutta molemmat vanhemmat puhuvat ei-hallitsevaa kieltä kotona ja lapsi kuulee pääkieltä eli ympäristön kieltä vain kodin ulkopuolella, esimerkiksi päiväkodissa.
- 3) Kotikielenä muu kuin pääkieli ilman yhteisön tukea (non-dominant home language without community support) eli molemmilla vanhemmilla on sama äidinkieli ja yhteisön pääkieli on eri kieli. Vanhemmat puhuvat omaa äidinkieltään lapselle.
- 4) Kotikielinä muut kuin pääkieli ilman yhteisön tukea (double non-dominant home language without community support), jolloin vanhemmilla on eri äidinkielet ja myös yhteisön pääkieli on eri kuin vanhempien. Lapselle puhutaan vanhempien äidinkieliä syntymästä lähtien.
- 5) Ei-natiivit vanhemmat (non-native parents) -tyypissä molemmilla vanhemmilla on sama äidinkieli ja lisäksi se on myös yhteisön pääkieli. Toinen vanhemmista puhuu aina lapselle jotakin toista kieltä, joka ei ole hänen äidinkiellensä.
- 6) Sekoitettut kielet (mixed languages). Omaksumismenetelmässä huomioidaan vanhempien äidinkieli, ympäristön kieli ja lapselle puhuttu (puhuttu) kieli (kielet).

Romainen (1995) mukaan kaikissa tyypeissä on jotakin yhteistä. Esimerkiksi tyyppien 1 ja 2 vanhemmilla on keskenään eri äidinkielet, mutta toisen kieli on sama kuin yhteisön enemmistökieli. Tyypissä 1 lapsi saa syötöksenä kotona molemmilla kielillä, kun taas tyypissä 2 toisen kielen syötös alkaa vasta kodin ulkopuolella. Tyypissä 4 kahden eri kielen syötös on yhtä suuri molemmilla kielillä kotona, kuten tyypissä 1, mutta erona tyyppiin 1 kummankaan vanhemman kieli ei ole sama kuin yhteisön kieli. Tyypin 4 tilanteessa lapsi oppii yhteisön valtakielen kodin ulkopuolella niin kuin tyypin 2 tilanteessa. Tyypin 3 tilanteessa lapsi oppii jälleen yhteisön valtakielen kodin ulkopuolella, kuten tyypissä 2, mutta muuten kotona puhutaan vain yhtä kieltä, koska vanhemmilla on sama äidinkieli. Tyypin 5 on samantapainen kuin tyypin 3, mutta erona on se, että tyypin 5 tilanteessa vanhempien äidinkieli on sama kuin yhteisön kieli, mutta toinen vanhemmista puhuu lapselle jotakin muuta kieltä kuin omaa äidinkieltään. Tyypissä 6 vanhemmat ovat itsekin kaksikielisiä ja yhteisö on myös kaksikielinen. Tässä tyypissä vanhemmat eivät käytä systemaattisesti jompaakumpaa kieltä vaan he käyttävät niitä sekaisin.

Hassinen (2005) jakaa lähes samoin kaksikielisyyden omaksumismenetelmät samanlaisiin perhemalleihin. Hänen mukaansa kaksikielisyyden voi omaksua joko kaksikielisessä perheessä tai kaksikielisessä ympäristössä. Taulukossa 2 on Hassisen (2005) esittämänä kaksikielisyyden omaksumismenetelmien perhemallit.

Menetelmä	Tutkija	Vanhem- pien äidin- kielet	Lapselle puhutus kie- let	Ympäristön kieli
Yksi kieli – yksi henkilö	Ronjat 1913 Leopold 1939–49 Taeschner 1983 Hassinen 2002	saksa, ranska englanti, saksa-engl. saksa, italia viro, suomi	ranska ja saksa saksa ja englanti saksa, italia viro, suomi	ranska englanti italia suomi
Yksi kieli – yksi ympäristö	Vihman 1985 Fantini 1985	englanti, viro italia- espanja, ita- lia-englanti	viro kotona, englanti espanja kotona, eng- lanti	englanti englanti
Ei-hallitseva kotikieli ilman ympäristön tukea	Ruke-Dra- vina 1967 Oksaar 1977	latvia viro	latvia kotona, ruotsi viro kotona, ruotsi, saksa	ruotsi ruotsi, saksa
Yksi kieli – yksi henkilö 3. kie- len konteks- tissa	Elwert 1959 Hoffman 1991	englanti, saksa saksa, espanja	englanti, saksa, italia saksa, espanja, englanti	italia englanti
Toinen kieli ei vanhempien äidinkieli	Saunders 1982 Döpke 1992	englanti englanti	englanti, saksa englanti, saksa	englanti englanti

Taulukko 2. Perhemallit: kaksikielisyyden omaksuismenetelmät (Hassinen 2005: 40)

Hassisen (2005: 41–44) mukaan yksi kieli – yksi henkilö-menetelmää pidetään toimivana tapana omaksua kieltä, kun on kyse simultaanista kaksikielisyydestä. Tämän menetelmän mukaan kotona voidaan käyttää kieliä siten, että vanhemmat puhuvat lapselleen omaa äidinkieltään systemaattisesti ja toisen vanhemman kieli on myös yhteisön valtakieli. Tällä menetelmällä lapsi oppii yhdistämään tietyn kielen tiettyyn henkilöön ja hän tottuu vastaamaan odotetulla kielellä.

Mielestäni lapsi tarvitsee systemaattista menetelmää voidakseen omaksua kielen hyvin. Yksi henkilö – yksi kieli menetelmällä systemaattisuus toteutuu. Vanhemmilta vaaditaan pitkäjänteisyyttä ja sitoutuneisuutta tähän menetelmään, varsinkin siltä vanhemmalta, joka puhuu myös yhteisön kieltä, jotta hän ei ala käyttää lapselle valtakieltä. Vanhempi, jonka äidinkieli ei ole valtakieli, saattaa helposti alkaa puhua yhteisön kieltä. Vanhemman puhuessa omaa äidinkieltään lapselle lapsi oppii kielen eri vivahteet, oikean ääntämisen ja kieliopin. Tämä ei välttämättä toteudu, jos vanhempi puhuu lapselle jotakin muuta kieltä kuin omaa äidinkieltään (ks. tyyppi 5). Vanhemman toisen kielen taidon pitäisi olla erinomainen, jotta hän ei opettaisi lapselle vääriä

muotoja tai väärää ääntämistä. Monet vanhemmat yliarvioivat omaa kielitaitoaan, joten lopputulos ei välttämättä ole toivottu. Lapsi ei ehkä opikaan toista kieltä niin hyvin kuin on haluttu. Vääriä malleja on vaikea myöhemmin korjata, jos se on edes mahdollista.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on, että lapsi omaksuu kielet simultaanisesti heti syntymästä alkaen ja omaksumismenetelmänä on yksi kieli – yksi henkilö, koska kielten oppiminen alkaa jo alle kolmevuotiaana. Kovács (1996: 32) oli valinnut omaan tutkimukseensa saman menetelmän. Tässä tutkimuksessa yksi henkilö on lapsen mummo, ja hän puhuu lapselle systemaattisesti omaa kieltään. Tällöin lapsi oppii yhdistämään kielen yhteen henkilöön. Tämä tutkimus eroaa aiemmista tutkimuksista siinä, että nyt tutkitaan jo toisen polven suomen ja unkarin kielen sanaston kehittymistä. Tutkittavan lapsen äiti on kasvanut itse kaksikielisessä perheessä, jossa käytetään samaa menetelmää. Menetelmä on havaittu hyväksi ja siksi sitä käytetään edelleen.

3.3 Muut kielen omaksumiseen vaikuttavat asiat

Muita kielen oppimiseen vaikuttavia asioita ovat lapsi itse, vanhemmat ja ympäristö, jossa lapsi kasvaa. Varsinkin kaksikieliseksi kasvamisessa näillä näyttäisi olevan suuri merkitys. Puheen tuottamista tutkittaessa Kovács (1996: 35) huomasi omassa tutkimuksessaan, että lapsen joutuessa oleskelemaan yksikielisessä (unkarinkielisessä) ympäristössä, hänen toinen kielensä (suomi) alkoi heikentyä. Jo kuukauden oleskelu Unkarissa ilman suomea puhuvaa isää aiheutti, että kommunikaatio suomeksi ei enää onnistunut puhelimesta suomalaisen isän kanssa. Lapsen palattua Suomeen suomen kielen taito palautui nopeasti. Kaksikieliseksi kasvaessa lapsen täytyy siis kuulla molempia kieliä melko tasavertaisesti. Jos kieliympäristö muuttuu yksikieliseksi, se vaikuttaa toisen kielen taitoon melko nopeasti.

Kuten jo aiemmin mainitsin, lapsi voi kehittyä kaksikieliseksi, vaikka hän ei oppisikaan kieliä heti samanaikaisesti vaan peräkkäin. Hassisen (2005) mielestä myös aikuinen voi omaksua toisen kielen niin hyvin, että häntä voidaan pitää kaksikielisenä. Arnbergin (1987) mukaan kahden kielen oppiminen riippuu siitä, kuinka lapsen ympäristö suhtautuu kahden kielen oppimiseen ja niiden jatkuvaan käyttöön.

Hassinen (2005: 19) listaa kaksikielisyyteen vaikuttaviin tekijöihin sukupuolen, älykkyyden, muistin, motivaation, suhtautumisen sekä tietoisuuden omaksutuista kielistä. Tärkeimmät näistä tekijöistä ovat oma ja muiden, erityisesti vanhempien suhtautuminen molempiin kieliin ja motivaatio omaksua kaksi kieltä. Suomessa Kovács (ks. s. 34) on tutkinut täällä asuvien unkarilaisten asennetta kasvattaa lapsensa kaksikieliseksi. Jos toista kieltä pidetään toista parempana, lapsen suhtautuminen väheksytympään kieleen voi olla kielteinen, ja näin ollen hän ei omaksu sitä ollenkaan tai vain vähän. Myönteinen suhtautuminen kieliin lisää motivaatiota omaksua molempia kieliä. Erilaisten virikkeiden tarjoaminen molemmilla kielillä lisää myös motivaatiota kielten omaksumiseen. Virikkeitä (ks. kuvio 4 s. 37) voivat olla erilaisten satu- ja lorukirjojen lukeminen molemmilla kielillä, laulut, esimerkiksi lapsille tutut laulut molemmilla kielillä, videot ja molempia kieliä puhuvat muut tutut lapset ja aikuiset. Keskusteleminen molemmilla kielillä on tärkeää, koska se osaltaan viestittää lapselle, että molemmat kielet ovat yhtä tärkeitä.

Saunders (1988: 240–256) pitää erilaisia virikkeitä hyvin tärkeänä kielten omaksumisessa. Kirjat ja lehdet ovat tärkeitä lapselle. Lukeminen lapselle ei ainoastaan kasvata kielten sanavarastoa, vaan se myös auttaa lasta huomaamaan kielten eri tyyliä ja puhekielen ja kirjoitetun kielen erot. Monissa kielissä puhe- ja kirjoitettu kieli eroavat toisistaan huomattavasti, esimerkiksi suomen kielessä. Saunders mainitsee hyviksi virikkeiksi myös musiikki- ja videokasetit. Näistä on hyötyä varsinkin silloin, jos lapsi kuulee vähemmistökieltä vähemmän. Radion kuunteleminen ja television katsominen on hyväksi. Lapselle voi löytyä hyvä lastenohjelma vähemmistökielellä, jolloin kuva auttaa lasta ymmärtämään, mistä ohjelmassa on kyse, ja samalla hän omaksuu puhuttua kieltä. Erilaiset pelit innostavat lapsia oppimaan uutta. Pelit ovat mielekkäitä ja niitä löytyy eri ikätasolle sopivia. Peleihin voi yhdistää puhumista ja lukemista, jolloin kielten eri osa-alueet kehittyvät huomaamattomasti. Vanhemmat, joilla on eri äidinkieli, voivat pelata lapsen kanssa ja kehittää ja tukea omaa äidinkieltään pelin lomassa ja lisätä lapsen kontaktia kieleen. Jos perheessä vain toinen vanhempi puhuu vähemmistökieltä, hän voisi Saundersin mielestä tehdä pieniä retkiä yksin lapsen kanssa, jolloin lapsi saa paljon puheharjoitusta. Vanhemmille lapsille Saunders ehdottaa vähemmistökielen harjoittelua, esimerkiksi kaupassa, jossa joku osaa ja on halukas palvelemaan kyseisellä kielellä. Myös erilaiset kirjeenvaihdot, lomat ja leirit toimivat hyvin kieliharjoitteluna. Monet perheet, jos se on mahdollista, ottavat lastenhoitajan harjoittamaan kieltä lapsen kanssa. Kaikki edellä mainitut asiat helpottavat lapsen

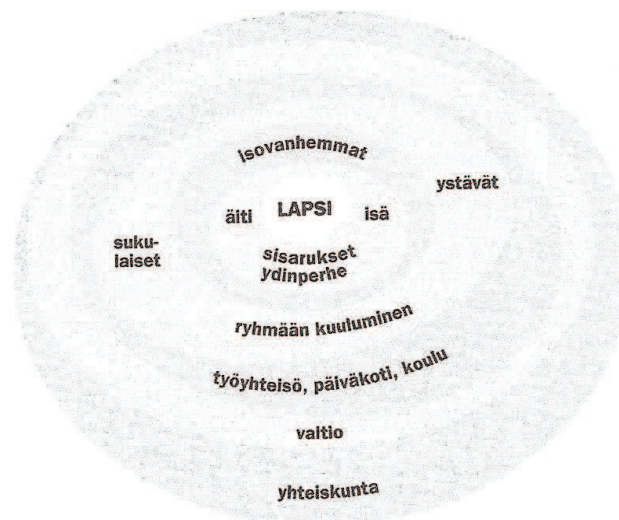
kaksikielisyyden omaksumista. Vanhemmillekin on tarjolla apua lapsen kaksikieliseksi kasvattamisessa. Ainakin joissakin maissa on saatavilla lehtiä ja kirjoja kaksikielisyydestä, joten vanhemmat voivat saada niistä informaatiota ja apua kielikasvatukseen.

Bakerin (1988: 112–115) mukaan asenteella on suuri merkitys kielen omaksumisessa. Kieleen myönteisesti suhtautuva henkilö oppii nopeammin toisen kielen. Samoin motivaatiolla on hänen mielestään suuri merkitys kaksikielisysteoriassa. Motivaatio selittää, miksi joku haluaa tulla kaksikieliseksi tai, mikä on syy siihen, että joku haluaa oppia toisen kielen. Usein syynä on halu kuulua yhteisöön. Kun yhteiskunnassa on kaksi kieltä käytössä, kahden kielen hallitseminen voi antaa tunteen molempiin kieliyhteisöihin kuulumiseen.

Kovács (2009: 359–366) on tutkinut Suomessa asuvien unkarilaisten identiteettiä ja kieliin kohdistuvia asenteita. Hänen mukaansa Suomessa asuvat unkarilaiset eivät kuulu klassisiin unkarilaisiin siirtolaisryhmiin, koska heidät lasketaan kuuluviksi myöhempimpiin ja pienilukuisempiin siirtolaisryhmiin. Kovácsin tutkimukseen otti osaa 105 ensimmäisen polven unkarilaista ja 6 toisen polven unkarilaista henkilöä. Yksi mielenkiintoinen kysymys koski unkarilaisuuden roolia elämässä. 77 vastannutta (73 %) piti unkarilaisuutta suuressa tai erittäin suuressa roolissa elämässään. Eräs vastanneista totesi äidinkielen ja kulttuurin merkitsevän hyvin paljon ja unkarilaisen kulttuurin antavan enemmän kuin muut kulttuurit. Mielestäni tämä kertoo unkarilaisten vahvasta positiivisesta asenteesta unkarin kulttuuria ja kieltä kohtaan, jolloin he todennäköisesti haluavat siirtää unkarilaisen kulttuurin ja kielen myös jälkipolvilleen. Toinen mielenkiintoinen kysymys koski unkarin kielen opettamista kotona Suomessa syntyneille unkarilaisille lapsille. 98 henkilöä vastanneista piti tätä erittäin tärkeänä. Avoimista perusteluista ja vastauksista Kovács muodosti viisi ryhmää, joilla hän havainnollisti kielen opettamisen tärkeyttä: 1) Kielen siirtäminen eteenpäin on unkarilaisen identiteetin takia tärkeää, koska näin lapsi tuntee ja tietää olevansa unkarilainen. 2) Kieli on unkarin kulttuurin tuntemisen työkalu. Kielen avulla oman kulttuurin tuntemuksen voi siirtää paremmin jälkipolville. 3) Kielen osaaminen on tärkeää sukulaisten ja omien juurien tuntemisen kannalta. 4) Kielen tuntemus on rikkautta. On rikkautta olla kaksikielinen. 5) Muita syitä vastaajilla kielitaidon siirtämiseen oli pakon tunne opettaa lapselle unkarin kieli. Osa koki kielen opettamisen luonnollisena asiana ja osa ajatteli monikulttuurisen kasvatuksen olevan tärkeää. Unkarilaiset kokevat oman identiteettinsä erittäin vahvana ja tämä vaikuttaa osaltaan

siihen, että asenne ja motivaatio kielen opettamiseen tuleville sukupolville koetaan tärkeänä.

Kaaviossa 1 Hassinen (2005) havainnollistaa hyvin, kuinka koko kasvuympäristö tukee kahden kielen omaksumista. Tukeminen, motivointi ja suhtautuminen molempiin kieliin alkaa siis jo lapsen kotoa. Ydinperhe, äiti, isä ja sisarukset, on läheisin tukija lapselle. Kun isovanhemmat puhuvat omaa äidinkieltään, on tärkeää, että he eivät väheksy toisten isovanhempien kieltä. Näin he tukevat osaltaan molempien kielten kehitystä. Kun lapsi omaksuu molempien vanhempien kielet, hän tuntee kuuluvansa ryhmään, koska voi helposti kommunikoida molemmilla kielillä kaikkien sukulaistensa kanssa riippumatta siitä, mikä heidän äidinkieltensä on. Myöhemmässä vaiheessa, kun lapsi aloittaa päivähoiton ja koulun, näiden tahojen suhtautuminen kieliin tulee merkitykselliseksi. Samassa yhteydessä astuu mukaan valtion ja koko yhteiskunnan suhtautuminen kaksikielisyyteen. Mitä myönteisempi suhtautuminen on, sitä paremmat tulokset ovat. Jos yhteiskunta on jo valmiiksi kaksikielinen, suhtautuminen kaksikielisyyteen on todennäköisesti myönteisempää kuin yksikielisten yhteiskuntien. Oman kokemukseni mukaan kotona saatu tuki ja motivointi kahden kielen oppimiseen on erittäin tärkeää. Lapselle tulee halu omaksua molempia kieliä ja samoin suhtautuminen muihin kieliin on positiivista. Suomessa suhtaudutaan nyt positiivisemmin kaksi- tai monikielisyyteen kuin esimerkiksi kolmekymmentä vuotta sitten. Enää kaksikielistä lasta ei pidetä kummajaisena vaan ollaan enemmän kiinnostuneita kielistä.

Kaavio 1. Kaksikielisen lapsen kasvuympäristö (Hassinen 2005: 47)

Yhteiskunta ja tilanteet muuttuvat koko ajan. Yhteiskunnan ja ympäristön suhtautuminen myönteisesti kaksikielisyyteen (ks. kuvio 2) motivoi vanhempia kasvattamaan lapsensa kaksikieliseksi. Vanhemmat taas motivoivat lasta suhtautumaan positiivisesti kaksikielisyyteen. Mielestäni vanhempien vastuulla on ensisijaisesti motivoida lasta ja omalla käytöksellään ja asenteellaan luoda mahdollisimman hyvä ja motivoiva ympäristö lapselle oppia kahta kieltä. Vanhempien suhtautuminen kaksikielisyyteen voi myös vaikuttaa myönteisesti ympäristön suhtautumiseen ja vähentää mahdollisia ennakkoluuloja kaksikielisyyttä kohtaan.

Kaksikielisyyden kehittyminen -kuvio (kuvio 2, ks. s. 38) perustuu Arnbergin (1989) teoksesta kokoamaani tietoon. Kuvion oikeassa laidassa oleva kielen kehityksen kaavio soveltuu sekä yhden että kahden kielen oppimiseen. Aluksi lapsi oppii kielen äännejärjestelmän, josta seuraa sanojen muodostus. Yksittäisten sanojen muodostamisen jälkeen seuraa sanayhdistelmät tai yhdyssanat. Lapsi alkaa myös ymmärtää eri sanojen merkityksen. Lopulta lapsi oppii puhumaan ja kielen kehityksen tavoite on saavutettu.

Kaksikielisyyden osalta kuviossa 2 on esitetty kaksi tapaa oppia kaksi kieltä lapsena. Yksi tapa on omaksua kielet *samanaikaisesti* eli *simultaanisti*. Tällöin lapsi kuulee molempia kieliä varhaislapsuudesta asti. Molemmilla vanhemmilla on oma äidinkieli (L1 ja L2), ja he puhuvat lapselle omalla äidinkielellään. Jossakin vaiheessa lapsi saattaa sekoittaa kieliä. Esimerkiksi, jos lapsi oppii samanaikaisesti suomen ja unkarin kielen, lauseessa voi esiintyä molempia kieliä, esimerkiksi *se on mókus* 'se on orava.'. Lapsi voi myös laittaa suomenkielisen sijapäänteen unkarinkieliseen sanaan, esimerkiksi *szobassa* 'huoneessa'. Lapsi oppii hitaasti erottamaan kielet toisistaan ja huomaamaan, mitkä kielen elementit kuuluvat mihinkin kieleen. Usein toinen kieli, yhteisön kieli (L1), tulee hallitsevaksi. Toinen kieli (L2) on myös hyvä ja se voi olla reseptiivinen eli lapsi ymmärtää sitä, mutta ei välttämättä osaa puhua sitä kuin vähän. Toisaalta se voi olla produktiivinen, jolloin lapsi sekä ymmärtää että osaa käyttää sitä.

Toinen tapa omaksua kaksi kieltä on omaksua ne *peräkkäin* eli suksessiivisesti. Tätä tapaa käyttämällä lapsi omaksuu ensin noin 3–7-vuotiaaksi yhden kielen (L1), joka on vanhempien äidinkieli. Toisen kielen (L2), joka on yhteisön valtakieli, omaksuminen alkaa vasta päiväkodissa tai koulussa.

Olen koonnut kuvioon (alhaalla vasemmassa reunassa) lisäksi muita kielen oppimiseen vaikuttavia asioita. Arnberg (1989: 48–53) on listannut viisi eri aluetta, joilla kaikilla on vaikutusta kielen oppimiseen. 1) Ympäristön palkitsemista Arnberg

selittää teorialla, jonka mukaan lapsi on kuin kirjoittamaton taulu, jota täytetään tiedolla. Kun lapsi onnistuu, esimerkiksi muodostamaan oikean sanan, vanhemmat palkitsevat hänet. Jos lapsi sanoo jonkin sanan väärin, sitä ei palkita. Tällä tavalla lapsen käyttäytymistä muokataan. Palkitseminen ei yksistään riitä kielen oppimisessa.

2) Lisäksi voidaan ajatella, että lapsella on synnynnäinen kyky oppia kieltä. Tätä on perusteltu sillä, että kaikki lapset oppivat kielen suurin piirtein samanikäisinä riippumatta siitä, missä he asuvat.

3) Kielen oppimisessa lapsella itsellään on suuri merkitys. Lapsi on aktiivinen ja hahmottaa ympärillään olevaa maailmaa kielen avulla.

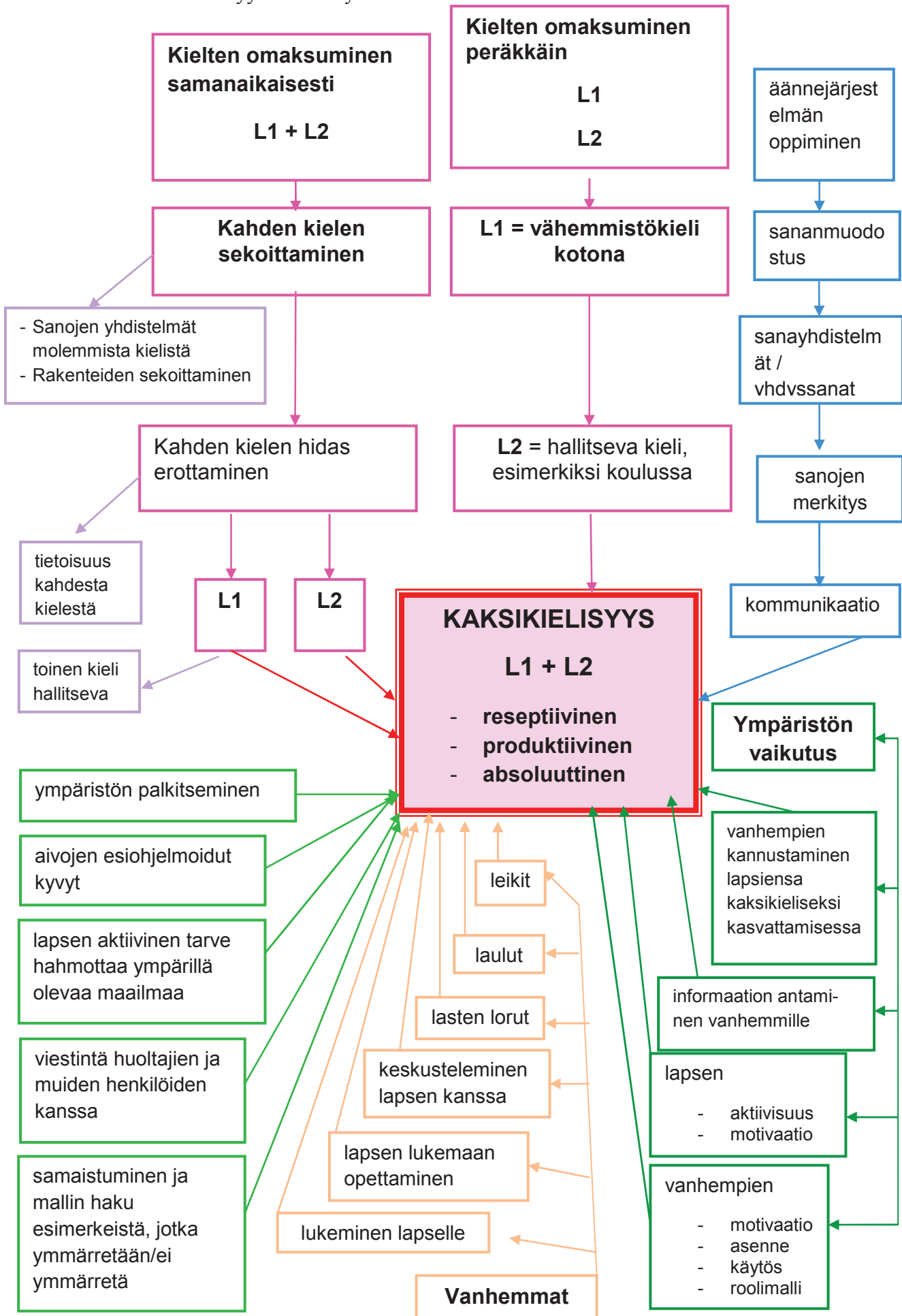
4) Jo vauvasta lähtien lapsi osallistuu keskusteluun omalla tavallaan ja oppii ymmärtämään eri sanojen merkityksen.

5) Arnbergin mukaan on pystytty todistamaan, että lapset käyttävät matkimista kielen oppimisessa. Kaikki nämä alueet ovat tärkeitä kielenoppimisessa, mutta ei ole selvää, millä näistä on suurin ja millä pienin vaikutus.

(Arnberg 1989: 48–53)

Kuvio 2. Kaksikielisyyden kehittyminen

Se, kuinka hyvin molemmat kielet omaksutaan, riippuu lapsesta itsestään, hänen vanhemmistaan ja ympäristöstä. Ympäristö vaikuttaa vanhempien asenteeseen pyrkien saavuttamaan lapselleen hyvä kahden kielen taito. Jos ympäristö suhtautuu positiivisesti ja kannustavasti kaksikielisyyteen, on lapsella hyvät edellytykset tulla kaksikieliseksi. Ympäristö voi tukea vanhempia antamalla informaatiota kaksikielisyydestä. Esimerkiksi Suomessa neuvolassa voidaan antaa tietoa, tukea ja kannustusta lapsen vanhemmille. Lapseen vaikuttavia tekijöitä ovat vanhempien oma motivaatio ja asenne kaksikielisyyttä kohtaan. Jos he ovat positiivisia, tulokset ovat useimmiten hyviä. Vanhemmat voivat myös itsenäisesti tukea ja kannustaa lapsia omaksumaan kaksi kieltä (ks. s. 33). Lapsen omat kielelliset valmiudet ovat myös tärkeässä asemassa, mutta niitä tukemalla lapsi varmasti omaksuu molemmat kielet.

Suomessa yhteiskunta on alkanut tukea kaksikielisyyttä siten, että joissakin kaupungeissa on lasten mahdollisuus osallistua oman äidinkielen opetukseen. Tällä hetkellä oman äidinkielen opetusta annetaan noin 50 eri kielessä (Opetushallitus 2011). Unkaria voi opiskella esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, Jyväskylässä, Tampereella Turussa ja Oulussa. Opetusta annetaan 2 tuntia viikossa. Unkarin opetuksella on melko pitkä historia. Kovácsin (2011: 135–136) mukaan unkarin kielen opetus alkoi Espoossa jo 1970-luvulla vapaaehtoisopettajien opettamana. Vuodesta 1988 lähtien unkaria on opetettu äidinkielenä yhteiskunnan tukemana. Suomen kielipolitiikka tukee ruotsin ja saamen kielen opetusta, mutta muiden kielten ohjaaminen on vähäisempää. Kovács huomauttaa, että muiden kielten edustajat, esimerkiksi unkarinkieliset, eivät käytä kaikkia mahdollisuuksia kielen opetuksessa. Unkarilaisten keskuudessa alle kolmannes käytti hyväkseen mahdollisuutta opiskella unkaria äidinkielenä. Mielestäni tämä voi johtua siitä, että kyseisestä mahdollisuudesta ei ilmoiteta kovin aktiivisesti. Omalla kohdallani tiedotus oman äidinkielen tunneista tuli tuttavilta ja näin saatiin Jyväskylässä ryhmä kokoon. Ainakaan Jyväskylässä ei tiedotettu tästä mahdollisuudesta kovin näytävästi eikä siitä kerrottu koulun vanhempainillassa, jossa olisi mahdollisuus tavoittaa vanhempia, joiden lapsia kyseinen mahdollisuus koskee. Oman äidinkielen opetuksella yhteiskunta voi kuitenkin näyttää esimerkkiä ihmisille suvaitsevaisuudessa eri kieliä ja kulttuureja kohtaan. Tällä on todennäköisesti positiivinen vaikutus myös vanhempiin, jotka miettivät, kasvattavatko lapsensa kaksikieliseksi. Oman äidinkielen oppimisen mahdollisuudesta täytyi informoida paremmin.

Uskon, että kaksikielisyyden tavoittelussa paras tulos saadaan silloin, kun molemmat vanhemmat, jos heillä on eri äidinkieli, käyttävät systemaattisesti omaa

äidinkieltään. Samoin, jos vanhempien äidinkieli on eri kuin enemmistökieli, on tärkeää, että he käyttävät omaa äidinkieltään, eivätkä sekoita omaa äidinkieltään ja enemmistökieltä. Sekoittamisella tarkoitan, että kotona he puhuvat omalla äidinkielellään, mutta kodin ulkopuolella he puhuvat lapselle enemmistökielellä. En usko, että monilapsisen perheen lasten syntymäjärjestyksellä on merkitystä kielten omaksumisessa, koska kaikki lapset ovat yksilöitä ja omaksuvat kielet eri tavoin ja eri nopeudella. Vanhempien on tärkeä muistaa, että heidän ollessa paikassa, jossa enemmistön kieli on hallitseva, he siltikin puhuvat omaa äidinkieltään lapselleen. Näin he viestittävät lapselle, että he arvostavat omaa äidinkieltään tilanteessa kuin tilanteessa. Myös kielen monipuolinen käyttö on tärkeää, kun tavoitteena on saada lapsi omaksumaan kaksi kieltä.

Tietoisuus kahdesta eri kielestä

Lapsen kykyä erottaa kaksi eri kieltä varhaislapsuudessa on melko vaikea tutkia. Arnbergin ja Arnbergin (1992: 483–489) mukaan lapsella on kyky tulla tietoiseksi maailmasta ja kielistään jo syntymästään lähtien (Hassinen 2002: 42). Hassisen (2002) mukaan se, milloin lapsi tulee tietoiseksi kahdesta eri kielestä, on tuottanut ongelmia kaksikielisyyden tutkimuksissa. Eri tutkijoilla on tästä erilaisia käsityksiä: Leopoldin (1948) tutkimuksen mukaan lapsi erottaa kielet vasta kolmen ja puolen vuoden iässä, kun taas Hirvosen (1978) mukaan jo kaksi ja puolivuotias vaihtaa tietoisesti kielestä toiseen (Leiwo 1989: 151). Karjalainen ja Vuojala (1986) raportoivat havainneensa kielten erottamisen 2.3-vuotiaana, mutta tiedostaminen tapahtuu 2.9 vuoden ikäisenä. (Hassisen (2005) mukaan tutkimukset ovat osoittaneet, että jo toisen elinvuoden lopulla lapsi huomaa, että kotona puhutaan kahta eri kieltä. Lapsi huomaa siis jo varhain, mitä kieliä hänen vanhempansa puhuvat. Pienen lapsen kohdalla on kuitenkin vaikea arvioida täsmällisesti, milloin lapsi huomaa, että hänelle puhutaan kahta eri kieltä. Kun lapsi osaa jo puhua, hänen monologejaan tutkimalla voidaan tarkkailla kaksikielisen tietoisuuden kehittymistä (Hassinen 2002: 43).

4. TUTKIMUSAINEISTO JA METODI

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuskohde

Tutkimuskohteeni oli perheeni vanhin lapsi, Laura. Hän syntyi lähes täysiaikaisena, raskausviikolla 36+6. Hän oli normaalikokoinen (45 cm ja 2650 g) ja sekä fyysisesti että neurologisesti terve lapsi. Ensimmäiset elinpäivät hän vietti keltaisuuden takia valohoidossa, mutta sillä ei pitäisi olla mitään merkittävää vaikutusta myöhäisempää kehitystä ajatellen. Kun Laura oli noin 22,5 kuukautta vanha, hänelle syntyi pikkusisko ja Lauran ollessa noin 3 vuotta 10 kuukautta hänelle syntyi pikkuveli. Laura on ollut terve ja neuvolan seurannassa hänen kehityksensä on ollut ikää vastaava. Vakavampia sairauksia hänellä ei ole ollut.

Lauran motorinen ja kielellinen kehitys on ollut normaalia. Hän kääntyi mahalleen kuuden kuukauden ikäisenä, konttasi kahdeksankuisena ja nousi seisomaan yhdeksän kuukauden iässä. Kävelemään hän oppi vasta 15 kuukauden iässä. Kuvat ja kirjat kiinnostivat Lauraa jo hieman alle vuoden iässä. Hän katsoi kuvia innokkaana ja osoitti niitä hyvin mielellään. Luonteeltaan Laura on ollut aina melko rauhallinen, joskin hyvin vahvatahtoinen. Nyt hän on koulussa neljännellä luokalla. Ensimmäisellä ja toisella luokalla hän oli normaalia ikätasoaan hiukan edellä erityisopettajan tekemien testien (Allu) mukaan. Tämä saattaa johtua siitä, että hän oppi lukemaan ja kirjoittamaan suomeksi jo ennen esikoulua, ja unkariksi hän oppi lukemaan esikoulun aikana. Laura on käynyt neljän vuoden ajan kerran viikossa unkarin tunnilla, joka kestää 90 minuuttia kerrallaan.

Suomen ja unkarin kielen kuuleminen varhaislapsuudessa

Laura kuuli pienenä suomen kieltä enemmän, koska perhe puhuu pääasiassa suomea. Kun olin Lauran kanssa kahden, puhuin hänelle suomea, mutta aina tilanteen ja mielialan mukaan myös unkaria. Kieliä en koskaan sotkenut keskenään eli puhuin esimerkiksi leikki-tilanteessa vain suomea tai unkaria. Isä puhui Lauralle vain suomea. Unkaria Laura kuuli minun äidiltäni, joka on siis syntyperäinen unkarilainen (s. 1945). Hän on asunut Suomessa vuodesta 1972. Hän puhui ja puhuu edelleen Lauralle vain unkaria. Kun Laura oli pieni, mummo vieraili meillä hyvin usein, useita kertoja viikossa. Laura oli myös mummolla paljon hoidossa. Vierailut puolin ja toisin kestivät vähintään puolitoista tuntia. Laura myös oli yökylässä paljon. Isovanhempien luona ollessa Lauraa hoiti pääasiassa mummo ja kommunikointikieli oli ainoastaan unkarilainen. Pappa puhui vain suomea. Reilun vuoden ikäisenä Laura oli mummolassa hoidossa kahdeksan päivää yhtäjaksoisesti.

4.2 Metodi

Tutkimusaineistoa keräsin päiväkirjamerkintöjeni avulla ja käyttämällä MacArthur Communicative Development Inventories -testiä (MCDI), joka muodostuu valmiista sanalistaista. Sanalistat on tarkoitettu vanhempien täytettäväksi. MCDI on professori L. Fensonin ja hänen työryhmänsä kehittämä menetelmä, joka kartoittaa lapsen varhaista kommunikaatiota, leikkitoimintoja ja kielen kehitystä. Sitä on kehitelty kahdenkymmenen vuoden ajan Yhdysvalloissa, ja vuonna 1994 sille julkaistiin englanninkieliset normit. (Lyytinen 1999.)

Sanalistat ovat olleet alun perin englanninkielisiä, mutta niitä on muokattu hiukan suomen kieleen sopiviksi. MCDI-lomakkeita on muokattu ja testattu myös muille kielille ja eri kulttuureihin sopiviksi, esimerkiksi espanjaksi ja italiaksi. Tutkimusta tehdessäni unkarinkielisiä MCDI-lomakkeita ei ollut saatavilla. Suomenkieliset sanalistat (ks. liite 2 ja 3) on kehitetty Jyväskylän yliopistossa, jossa myös niiden toimivuus on testattu vuonna 1992 käynnistyneen monitieteisen Lapsen kielen kehitys

ja geneettinen dysleksiariski-projektin (LKK) yhteydessä. (Lyytinen 1999.) Lyytisen ym. (1994) mukaan CDI-lomake on muokattu suomen kieleen ja suomalaisen lapsen kulttuuriympäristöön sopivaksi (Kosunen & Krogerus 1996). Lausvaaran (1993) mukaan suomenkielisistä sanalistoista on poistettu joitakin suomalaisille lapsille outojen ja vieraiden esineiden ja asioiden nimiä, kuten hanhi ja kalkkuna. Lisäksi sanalistoja on täydennetty muutamilla suomalaislapsille tutuilla asioiden nimillä, kuten kärpänen, siili, puuro ja hiekkalaatikko. (Lari-Koskinen 2000) Kosusen ja Krogeruksen (1996) mukaan sanalistaan on lisätty esimerkiksi sana *sauna uima-altaan* tilalle ja uutena sanana on lisätty *päiväkoti*.

Unkarin kielen osalta käytin suomenkielisiä sanalistoja ja merkitsin suomeksi ymmärrettyjen sanojen viereen myös unkariksi ymmärretyt sanat. Käänsin sanalistat unkariksi (ks. liitteet 4 ja 5) suomenkielisten listojen mukaan, koska unkarinkielisiä sanalistoja ei vielä ole ollut saatavilla (ks. Dale ja Penfold 2011). Sanalistat ovat pääasiallinen tutkimusmateriaali, jonka perusteella olen tehnyt analyysit.

MCDI-testi on jaettu kahteen eri osaan iän perusteella: 8–16 kk ja 16–30 kk. Lomakkeissa rastitetaan ymmärtämisen esimerkkien kohdalla ne sanat, jotka lapsi ymmärtää. Samoin on ohjeiden ja yksittäisten sanojen ymmärtämisen kohdalla. Sanavaraston osalta rastitetaan ne sanat, jotka lapsi ymmärtää ja myös ne sanat, jotka hän sanoo. Sanat on jaettu eri luokkiin, esimerkiksi eläinten nimet, ruoka ja juoma, kulkuneuvot sekä vaatetus. Ensimmäisessä lomakkeessa on sanalistoissa yhteensä 380 sanaa ja toisessa 595 sanaa.

Testit tein kolmen kuukauden välein ja osa videoitiin. Ensimmäisen testilomakkeen täytin, kun Laura oli yhdeksän kuukauden ikäinen, ja viimeisen hänen ollessaan kaksivuotias. Testejä tuli yhteensä kuusi.

Lomakkeet täytin pääosin itse. Suomenkielisten sanojen osalta täytin kaikki lomakkeet itse omien havaintojeni perusteella. Unkarin kielen osalta pyysin äitiäni, Lauran mummoa, täyttämään kanssani lomakkeet. Tämä siksi, että hän oli Lauran kanssa usein kahden ja tällöin en voinut itse tehdä havaintoja. Äitini raportoi minulle, kun hän huomasi Lauran ymmärtäneen jonkin uuden sanan. Itse ollessani paikalla tein havaintoja koko ajan ja merkitsin ne lomakkeisiin.

Ensimmäiset testitulokset kuvasin, mutta myöhemmin kuvaaminen oli mahdotonta, koska kameraa ei ollut mahdollista piilottaa kotona kuvaamisen ajaksi.

Kamera kiinnosti Lauraa koko ajan ja testin tekeminen ei onnistunut kameran ollessa esillä. Tämän vuoksi luovuin kuvaamisesta.

Tuloksia tarkastellessani pääpaino on MCDI-lomakkeen tiedoissa, koska niitä voin verrata muiden tutkimusten tuloksiin. Päiväkirjamerkinnot olivat antamassa tukea päätelmiini. Seuraavaksi esittelen tarkemmin MCDI-lomakkeen. Kerron sen täyttämisen ohjeistuksesta, osa-alueista, sanalistaista, itse täyttamisestä ja lomakkeiden pisteytyksestä.

Lomakkeen täyttämisen ohjeistus

Lomakkeen täyttämiseen on annettu lyhyt kirjallinen ohje (ks. liite 1). Puheen ymmärtämisen arvioinnin ohje on vain ”Merkitse rasti ”ymmärtää” sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsi ymmärtää, mutta joita hän ei vielä sano.” (Lyytinen 1999). Koska tarkoituksena on, että lapsen vanhemmat täyttävät lomakkeen sekä puheen ymmärtämisen että puheen tuottamisen arvioinnin osalta, ohjeet ovat selkeät ja ne on havainnollistettu muutamilla esimerkeillä puheen tuottamisen arviointia varten. Esimerkkinä mainitsen sanan ”heppa”. Jos lapsi sanoo tämän sanan ”hevonen” -sanan tilalle, se hyväksytään sanaksi.

Lomakkeen osa-alueet ja sanalistat

MCDI-lomakkeet on jaettu kahteen eri osaan. Ensimmäisen lomakkeen nimi on *Lapsen kommunikaation kehitys: sanat ja eleet MCDI-lomake 8–16 kk*. Toisen lomakkeen nimi on *Lapsen kommunikaation kehitys: sanat, taivutukset ja lauseet MCDI-lomake 16–30 kk*. Aloitan esittelyn ensin mainitusta lomakkeesta, mutta esittelen ainoastaan ymmärtämistä mittaavan osion, koska sillä on merkitystä tässä tutkimuksessa.

MCDI-lomake 8-16 kk: Lapsen kommunikaation kehitys: sanat ja eleet

Tämä lomake (ks. liite 2) on jaettu kahteen pääosioon: 1. *Varhaiset sanat* ja 2. *Toiminnot ja eleet*.

Varhaiset sanat -osio on edelleen jaettu neljään osaan:

- A. Ymmärtämisen esimerkit* -osassa on vain kolme kohtaa, joihin vastataan rastittamalla kyllä tai ei, esimerkiksi ”Reagoi, kun kutsutaan nimeltä (esim. kääntymällä ja katsomalla äänen suuntaan).
- B. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen* -osassa rastitetaan ne ilmaisut, jotka lapsi näyttää ymmärtävän. Esimerkkinä mainitsen ”Oletko nälkäinen?”, ”Taputa käsiä yhteen”, ”Varovasti!” ja ”Heitä pallo”. Tässä osassa on ilmaisuja 27.
- C. Puhumisen alkeet* -osassa on vain kaksi kohtaa, joissa rastitetaan kolmesta vaihtoehdosta yksi. Vaihtoehdot ovat: *ei vielä, joskus ja usein*.
- D. Sanavarasto* -osassa sanat on jaettu 19 eri kategoriaan. Sanalistoissa on kaksi eri tapaa rastittaa sanat. Niissä voi rastittaa ”ymmärtää” tai ”ymmärtää ja sanoo”, sen mukaan mikä on lapsen kehitystaso.

Esittelen ryhmät nyt yksi kerrallaan muutamien esimerkein. Listoihin on kerätty yleisimmät sanat, joita käytetään lapsen kanssa puhuessa.

1. *Ääntelyt ja eläinten äänet*: 13 sanaa, esimerkiksi ai ai (sattuessa) ’juj’, hau hau ’hu hu’, murr, ohhoh, shh (hiljaa).
2. *Eläinten nimet (oikeat tai leikkieläimet)*: 36 sanaa, esimerkiksi ampiainen ’darázs’, kissa ’cica’, perhonen ’lepke’, tipu ’pipi’.
3. *Kulkuneuvot (oikeat tai lelut)*: 10 sanaa, esimerkiksi auto ’auto’, juna ’vonat’, lentokone ’repülőgép’, rattaat ’kocsi’.
4. *Leikkivälineet*: 8 sanaa, esimerkiksi kirja ’könyv’, lapio ’lapát’, nukke ’baba’, ämpäri/sanko ’vödör’.

5. *Ruokaa ja juomaa:* 32 sanaa, esimerkiksi appelsiini 'narancs', liha 'húsi', maito 'tej', velli.
6. *Vaatetus:* 18 sanaa, esimerkiksi housut 'nadrág', paita 'ing', ruokalappu 'előke', vetoketju 'zippszár'.
7. *Kehon osat:* 19 sanaa, esimerkiksi suu 'sáj', silmä 'szem', käsi 'kéz', jalka 'láb'.
8. *Huoneet ja huonekalut:* 26 sanaa, esimerkiksi pöytä 'asztal', tuoli 'szék', keittiö 'konyha', olohuone 'nappali'.
9. *Kodin esineet ja tarvikkeet:* 34 sanaa, esimerkiksi lamppu 'lámpa', puhelin 'telefon', taulu 'kép', tyyny 'párna'.
10. *Luonto ja lähiympäristö:* 24 sanaa, esimerkiksi aurinko 'nap', hiekkalaatikko 'homokozó', liukumäki 'csúszda', tähti 'csillag'.
11. *Ihmiset:* 16 sanaa, esimerkiksi äiti 'anyu', isä 'apu', mummo/mummi 'mami', pappa/ukki 'nagypapa'.
12. *Leikit ja rutiinitoiminnot:* 18 sanaa, esimerkiksi hei hei 'pá-pá', ei 'nem', loppu 'vége'.
13. *Toimintasanat:* 60 verbiä, esimerkiksi halata 'ölelni', istua 'ülni', piirtää 'rajzolni', vilkuttaa 'integetni'.
14. *Aikaa koskevat sanat:* 8 sanaa, esimerkiksi aamu 'reggel', pian 'hamarosan', päivä 'nap', tänään 'ma'.
15. *Kuvailevat sanat:* 26 adjektiivia, esimerkiksi hieno 'szép', pehmeä 'puha', rikki 'törött', tuhma 'rossz'.
16. *Pronomininit:* 8 sanaa, esimerkiksi minun 'eném', sinä 'te', tämä 'ez', se 'az'.
17. *Kysymyssanat:* 7 kysymyssanaa, esimerkiksi mikä 'mi', mitä 'mi', kuka 'ki', missä 'hol'.
18. *Prepositiot ja paikanmääreet:* 11 sanaa, esimerkiksi alas 'le', alla 'alatt', ulos 'ki'.

19. *Määrän ilmaisu*: 6 ilmaisu, esimerkiksi kaikki 'mind', monta 'sok', lisää 'még'.

Varhaiset sanat -osion lopussa lasketaan yhteen sekä ymmärretyt että tuotetut sanat. Ymmärtämisen ensimerkeistä voi maksimissaan saada kolme pistettä. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtämisen maksimipistemäärä on 27 ja puhumisen alkeissa 4. Sanavaraston laskemisessa on eroteltu ymmärretyt sanat ja tuotetut sanat. Molemmissa maksimipistemäärä on 380.

MCDI-lomake 16–30 kk: Lapsen kommunikaation kehitys: sanat, taivutukset ja lauseet

Tämän lomakkeen (ks. liite 3) sanaryhmät ovat samat kuin ensimmäisessä lomakkeessa. Erona näiden sanalistojen välillä on, että lähes kaikkiin ryhmiin on tullut lisää sanoja. Joihinkin on tullut vain muutamia, mutta joihinkin on tullut runsaasti. Lisäksi vanhemmilla lapsilla testiin on ilmestynyt partikkelit-osio, jossa on 10 eri partikkelia, esimerkiksi *heti 'rögtön', ja 'és', koska 'mert', mutta 'de'*. Taulukosta 3 näkyy, kuinka sanamäärät ovat lisääntyneet. Huomiota herättävästi on sanoja tullut lisää seuraaviin osioihin: ruokaa ja juomaa, toimintasanat, kuvailevat sanat ja pronominit. Olen lihavoanut kategoriat ja sanamäärät, joissa on tapahtunut huomattavaa kasvua.

kategoriat	MCDI 8 - 16 kk	MCDI 16 - 30 kk
Ääntelyt ja eläinten äänet	13	13
Eläinten nimet (oikeat tai leikkieläimet)	36	38
Kulkuneuvot (oikeat tai lelut)	10	12
Leikkivälineet	8	15
Ruokaa ja juomaa	32	58
Vaatetus	18	28
Kehon osat	19	24
Huoneet ja huonekalut	26	32
Kodin esineet ja tarvikkeet	34	48
Luonto ja lähiympäristö	24	38
Ihmiset	16	24
Leikit ja rutiinitoiminnot	18	22
Toimintasanat	60	106
Aikaa koskevat sanat	8	12
Kuvailevat sanat	26	54
Pronominit	8	24
Kysymyssanat	7	8
Prepositiot ja paikanmääreet	11	20
Määrän ilmaisut	6	9
Partikkelit	-	10
yhteensä	380	595

Taulukko 3. MCDI-lomakkeiden sanamäärien erosta

Lomakkeen täyttäminen

Molemmat lomakkeet 8–16 kk ja 16–30 kk alkavat kanteen merkityillä esitietojen täyttämällä. Ensin kirjoitetaan havainnoitavan lapsen nimi, seuraavaksi syntymäaika ja

ikä sekä lopuksi arvioitsijan nimi ja arviointipäiväys. Tämän jälkeen käydään lomake läpi rastittamalla sopivat ymmärretyt ja/tai sanotut sanat *Varhaiset sanat A–D*-osioista. Sanalistojen jälkeen on mahdollista lisätä sanoja, joita listoissa ei ollut. Viimeisessä osiossa *Toiminnot ja eleet* -listojen rastittaminen jatkuu. Lopussa vanhemmilla on mahdollisuus kirjoittaa ajatuksiaan muista lapsen kielen kehitykseen liittyvistä asioista, jotka ovat heidän mielestään tärkeitä.

Tässä tutkimuksessa lomakkeen täyttäminen on loppunut *Varhaiset sanat* -osioon, koska tutkimukselle on merkitystä vain puheen ymmärtämisestä eikä puheen tuottamisesta.

Lomakkeiden pisteytys

MCDI-lomakkeiden jokaiseen osioon on annettu ohje, jonka mukaan ne arvioidaan. Seuraavassa taulukossa 4 on eritelty kaikki osiot ja niiden pisteytys. Tämän taulukon olen ottanut Paula Lyytisen *Varhaisen kommunikaation ja kielen kehityksen arviointimenetelmä (1999: 6)* -julkaisusta. Tässä tutkimuksessa on pisteytyksessä ja tulkinnassa käytetty Nuorempien lasten versiosta osaa 1 *Varhaiset sanat* ja vanhempien lasten versiosta myös osaa 1 eli *Sanojen ymmärtäminen ja tuottaminen*.

Taulukko 4. MCDI-lomakkeiden osiot ja niiden pisteytys

Nuorempien lasten versio (8–16 kk)	Osioiden määrä	Pisteytys	Maksimipisteet
I VARHAISET SANAT			
A. Ymmärtämisen esimerkit	3	0-1	3
B. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen	27	0-1	27
C. Puhumisen alkeet	2	0-2	4
D. Sanasto (19 kategoriaa, 380 sanaa)	380	0-1	380
(sanojen ymmärtäminen ja tuottaminen arvioidaan erikseen)			
II TOIMINTA JA ELEET			
A. Ensimmäiset kommunikoivat eleet	10	0-2	20
B. Leikit	5	0-1	5
C. Toiminnat esineillä	16	0-1	16
D. Vanhemmuuteen liittyvät leikit	13	0-1	13
E. Aikuisten toimintojen jäljittely	11	0-1	11
F. Esineen korvaaminen leikissä	1	0-1	1
Vanhempien lasten versio (16–30 kk)	Osioiden määrä	Pisteytys	Maksimipisteet
I SANOJEN TUOTTAMINEN			
A. Sanavarasto (20 kategoriaa, 595 sanaa)	595	0-1	595
B. Sanojen käyttö	5	0-2	10
II TAIVUTUSMUODOT * JA LAUSEET			
A. Monikon tunnus ja sijapäätteet	9	0-1	9
B. Verbimuodot	7	0-1	7
C. Sanayhdistelmät**	3		

*Taivutusmuotojen hallinnan arviointia varten kategorioiden A ja B pisteet lasketaan yhteen.

**Lapsen kolmesta pisimmästä ilmaisusta lasketaan morfeemien kokonaismäärä ja jaetaan saatu luku kolmella.

Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoni analysoin täyttämieni MCDI-lomakkeiden perusteella. Olen täyttänyt lomakkeet kolmen kuukauden välein ja niistä lasken ymmärretyt sanamäärät. Sanamäärien kasvun analysoin tekemieni viivadiagrammien perusteella. Viivadiagrammeista näkyy, kuinka tasaista/epätasaista sanaston kehitys on, ja tapahtuuko Lauralla yhtäkkistä sanaston ymmärtämisen kasvua tai hidastumista. Olen myös koonnut taulukoita, joista sanaston kehitys näkyy.

Tutkin suomen ja unkarin kielen sanastoa erikseen ja yhdessä sekä vertaan Lauran tuloksia muihin suomalaisiin, yksikielisiin lapsiin, joille on tehty samanlainen tutkimus (esim. Nieminen 1991, Lyytinen 1999 ja Lausvaara 1993), koska puheen ymmärtämisen on todettu kehittyvän samantapaisesti yksi- ja kaksikielisillä lapsilla. Suomen ja unkarin kielen osalta ei ole tehty tietääkseni tutkimuksia, joihin voisin verrata Lauran tuloksia, koska esimerkiksi Vuojala (1986) ja Kovács (1996) ovat tutkineet kielten omaksumista tuottamisen näkökulmasta.

Lyytisen tutkimuksessa lapset olivat 12–14 kuukauden ikäisiä ja Niemisellä 9–18 kuukauden ikäisiä. Lausvaaran tulokset ovat ikäkausilta 18–20 kk ja 21–24 kk. Näiden tutkimusten lapset olivat samanikäisiä kuin Laura. Vertailemalla Lauran tuloksia yksikielisten lasten tuloksiin näen, onko kahden kielen samanaikaisella oppimisella ollut haitallista vaikutusta kielen ymmärtämisen kehittymiseen. Valitettavasti en löytänyt sopivaa aineistoa unkarin kielen osalta, johon olisin voinut verrata Lauran tuloksia.

5. TULOKSET

Olen jakanut tutkimuksessani puheen ymmärtämisen kahteen eri osaan: 1) Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen ja 2) sanasto. Tämän jaon olen tehnyt käyttämäni MCDI-lomakkeen perusteella, jossa B-osiossa testataan ohjeiden ja kysymysten ymmärtämistä ja D-osiossa sanavarastoa. Lomakkeen täyttämisen lisäksi olen videoinut tuloksien tueksi muutamia lyhyitä katkelmia leikki-tilanteista, mutta tulokset painottuvat kuitenkin lomakkeesta saataviin tuloksiin. Lomakkeessa on myös osio A, jonka tehtävänä on testata ymmärtämisen esimerkkejä. Lomakkeessa on kolme eri reagointiin liittyvää kysymystä. Ne ovat:

1. Reagoi, kun kutsutaan nimeltä (esim. kääntymällä ja katsomalla äänen suuntaan).
2. Reagoi, kun sanotaan ”Ei” (lopettaa mitä on tekemässä ainakin hetkellisesti).
3. Reagoi lauseeseen ”Missä äiti/isä on?” etsimällä kysyttyä henkilöä katseellaan.

Näihin kysymyksiin vastataan vain rastittamalla kyllä tai ei (ks. Liite 2).

Jätän tämän analysoimisen kuitenkin kokonaan pois, koska osiossa on vain kolme kysymystä ja Laura ymmärsi ne jo 9 kuukauden ikäisenä sekä suomeksi että unkariksi.

5.1 Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen

Lomakkeen B osiossa oli yhteensä 27 ohjetta ja kysymystä. 9 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi näistä 8 ja unkariksi 3. Ymmärrettyjä ohjeita olivat molemmilla kielillä *vaihdetaan vaippa*, *tule tänne* ja *mennään nukkumaan*. Lisäksi suomeksi hän ymmärsi *äiti/isä tuli kotiin*, *taputa käsiä yhteen*, *älä tee*, *lähetäänkö autolla*, *älä koske* ja *lopetta*. Kielteisissä lauseissa äänensävyllä ja painolla saattaa olla merkitystä lauseiden ymmärtämiseen. Tulkitsin kuitenkin niin, että jos tekeminen loppui ainakin hetkellisesti,

Laura oli ymmärtänyt käskyn. Lauseen *äiti/isä tuli kotiin* tulkitsin ymmärretyksi Lauran ilmeestä päätellen, koska ilme kirkastui ja muuttui, kun hän kuuli tämän lauseen.

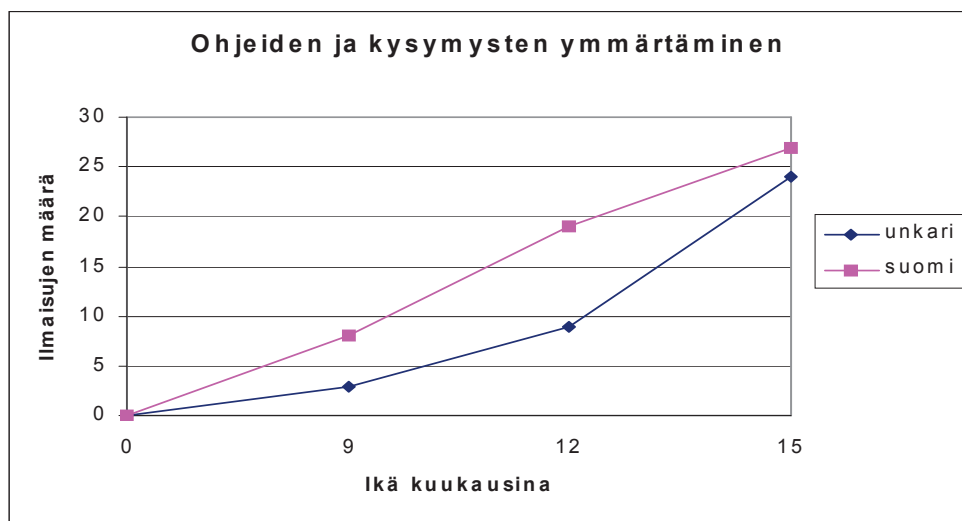
Vuoden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi jo 19 ja unkariksi 9 ilmaisua. Nämä olen koonnut taulukkoon 5 (ks. sivu 53), josta voi havaita, mitkä ilmaisut Laura on ymmärtänyt ja mitä ei. Tein taulukon tämän ikäisestä, koska vertaan myöhemmin Lauran tuloksia Lyytisen (1999) tutkimukseen, jossa on juuri vuoden ikäisten lapsien puheen ymmärtämistuloksia.

15 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi kaikki 27 ohjetta ja kysymystä suomeksi ja unkariksikin 24. Unkariksi vielä tuntemattomia ilmaisuja olivat *sylje pois, lähetäänkö autolla* ja *halaa äitiä*. Näitä fraaseja ehkä ei tullut käytettyä normaalissa kielenkäyttötilanteessa tai niitä käytettiin vain hyvin vähän ja siksi Laura ei ymmärtänyt niitä.

Kysymysten ja ohjeiden ymmärtämiset olivat hyvin tilannekohtaisia, kuten jo aikaisemmin mainitsin kohdassa Lapsen kommunikaatio (s. 10). Mielestäni oli kuitenkin selvästi havaittavissa, että oli ohjeita ja kysymyksiä, joissa Lauran oli nimenomaan ymmärrettävä jokin tietty sana eikä hän pystynyt kokonaan tulkitsemaan lauseen sisältöä tilanteen mukaan. Esimerkkinä voisoin mainita lauseen *tuota äitille tiikeri*. Tilanteessa oli paljon leluja ja kirjoja joka puolella ja kuitenkin Laura valitsi juuri tiikerin ja toi sen minulle. Tai jos sanoin, että *anna kirja isille*. Tilanteessa oli sekä äiti että isä ja Lauran täytyi ymmärtää, että kirja (jälleen oli muitakin esineitä tarjolla) oli haettava ja annettava isälle, ei äidille.

Kuviossa 2 on esitetty edellä kerrotut tulokset viivadiagrammina. Se osoittaa, että suomen kielen osalta kehitys on ollut melko tasaista. Unkarin kielen osalta ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen on kehittynyt tasaisesti 9 kuukaudesta vuoden ikään asti. Tämän jälkeen kehitys on nopeutunut huomattavasti. 15 kuukauden ikään mennessä ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen on ollut lähes samalla tasolla. Tämä yhtäkkinen kehitys unkarin ymmärtämisessä voisi selittyä sillä, että Laura oli mummolassa kahdeksan päivän ajan hoidossa yhtäjaksoisesti. Tällöin hän kuuli pääasiassa unkaria, koska mummo hoiti häntä eniten ja pappa vain vähän.

Kuvio 2. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen suomeksi ja unkariksi 9–15 kuukauden ikäisenä.

Lauran ymmärtämät ohjeet ja kysymykset vuoden ikäisenä olen koonnut taulukkoon 5. Mukana ovat myös ne fraasit, joita hän ei ymmärtänyt. Taulukko on tehty vuoden ikäisenä tehdystä testistä, koska myöhemmin vertaan Lauran sen hetkistä kehitystä Lyytisen (1999) tekemään tutkimukseen.

Ilmaisut, jotka Laura on ymmärtänyt, ovat sellaisia, joita käytettiin paljon eli useamman kerran päivässä. Samoin ne fraasit, joita Laura ymmärsi vain suomeksi, olivat usein äidin ja isän käytössä. Unkarinkieliset ohjeet ja käskyt olivat myös yleisimpiä jokapäiväisiä fraaseja. Oli mielenkiintoista huomata, että Laura ei ymmärtänyt vuoden ikäisenä niinkin yleisiä käskyjä kuin *avaa suu* ja *sylje pois*, vaikka niitä käytettiin päivittäin. On vaikea sanoa, mistä tällainen johtuu. Yksi selitys voisi liittyä lapsen temperamenttiin: kun Lauralla on ollut jotakin kiellettyä suussa, hän ei vain yksinkertaisesti ole halunnut sylkeä sitä pois tai avata suutaan. Mutta koska hän ei noudattanut käskyjä, tulkitisin asian niin, että hän ei vielä ymmärtänyt ilmaisuja. Esimerkiksi *nouse ylös* ja *hae äitille...* -lauseita Laura kuuli tutkimusjakson aikana vähän, koska hän ei osannut kunnolla nousta ylös eikä kävellä vuoden ikäisenä, joten kyseisiä ohjeita ei vielä siinä vaiheessa tarvittu. Samoin muut taulukossa mainitut

lauseet, joita Laura ei ymmärtänyt kummallakaan kielellä, olivat perheessämme vähäisessä käytössä, joten mielestäni ei voi olettaa, että hän olisi ymmärtänyt ne.

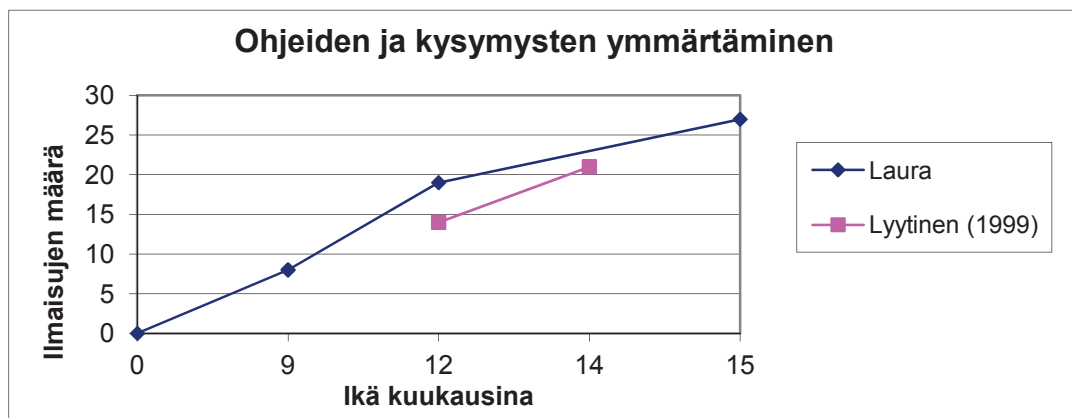
Ohjeet ja kysymykset	ymmärtää suomeksi	ymmärtää unkariksi	ei ymmärrä kummallakaan kielellä
Oletko nälkäinen?	x	x	
Oletko väsynyt/uninen?	x		
Varovasti!	x	x	
Ole hiljaa	x		
Taputa käsiä yhteen	x	x	
Vaihdetaan vaippa	x		
Tule tänne	x		
Äiti/isä tuli kotiin	x		
Haluatko lisää	x		
Älä tee (ei saa)*	x	x	
Avaa suu			x
Sylje pois			x
Mennään nukkumaan	x		
Lähdetäänkö autolla?	x		
Älä koske	x	x	
Nouse ylös			x
Anna se äidille			x
Halaa äitiä			x
Anna äidille suukko			x
Hae äidille...			x
Kiltisti tehty (hyvä)*	x	x	
Pysy paikallasi			x
Sano hei hei	x		
Katso...	x	x	
Istu alas	x	x	
Lopeta	x		
Heitä pallo	x	x	

Taulukko 5. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen sekä suomeksi että unkariksi 12 kuukauden ikäisenä.

Lyytisen (1999: 8, 11) tutkimuksen mukaan 12 ja 14 kuukauden välissä tapahtui selkeä kehitys sanojen ymmärtämisessä. Tutkimusaineisto koostui 95 täysiaikaisena syntyneestä lapsesta, jotka olivat sekä fyysisesti että neurologisesti terveitä. Lapsista 41 oli tyttöjä ja poikia oli 54. Yli puolet tutkittavista lapsista oli perheensä esikoisia. He olivat suomenkielisiä lapsia.

Lyytisen tulosten mukaan 12 kuukauden ikäisinä lapset ymmärsivät keskimäärin 14 toimintaohjetta ja 14 kuukauden ikäisinä jo 21. Näihin tuloksiin verrattuna voi Lauran kohdalla todeta, että ainakaan näin varhaisessa vaiheessa ei voi sanoa, että kahden kielen oppiminen samaan aikaan vaikuttaisi negatiivisesti toiseen. Täytyy aina tietysti muistaa, että lapset ovat yksilöitä ja tulokset ovat vain suuntaa-antavia ja että ymmärtäminen on tilannekohtaista.

Kuviossa 3 on esitetty Lauran suomenkielisten ohjeiden ja kysymysten ymmärtämisen kehitys verrattuna Lyytisen raportoimaan tutkimukseen. Vuoden ikäisenä Laura ymmärsi 19 ohjetta. Lyytisen raportissa keskiarvo oli 13. Hänen raportissaan on 14 kuukauden ikäisenä ymmärretty 21 sanaa. Lauralla näyttäisi vielä tässä vaiheessa olevan muutama sana enemmän. Tarkkaa lukua ei voi sanoa, koska Laura testattiin vasta 15 kuukauden ikäisenä seuraavan kerran. Kuvioista voidaan kuitenkin huomata, että toisen kielen eli unkarin samanaikainen omaksuminen ei ole haitannut suomen kielen ymmärtämisen kehittymistä.

Kuvio 3. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen suomeksi 9-15 kuukauden ikäisenä, Lyytisen (1999) tutkimukseen verrattuna.

5.2 Sanaston kertyminen ja ymmärtäminen

Seuraavaksi esitän tuloksia, jotka olen koonnut MCIDI-lomakkeen D-osion sanalistoista. Sanalistoissa on yhteensä 380 sanaa ja lisäksi voi kirjata erikseen muistiin sanoja, joita ei ole listoissa mainittu, mutta jotka lapsi ymmärtää. Edelleen täytyy pitää mielessä, että sanojen ymmärtäminen on suurimmaksi osaksi tilanteesta riippuvaa. Seuraavat tulokset ovat suuntaa antavia siitä, minkä verran Laura on havaintojeni mukaan ymmärtänyt.

Olen jakanut sanaston kertymisen kahteen eri osaan. Aloitan tulosten esittelyn ja analyysin ikäkaudelta 9–15 kuukautta ja tämän jälkeen esittelen ja analysoin tulokset 18–24 kuukauden iässä. Tämän jaon olen tehnyt niin ikään MCIDI-lomakkeiden perusteella.

5.2.1 Sanaston kertyminen ja ymmärtäminen 9–15 kuukauden ikäisenä

9 kk

9 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi 20 ja unkariksi 10 testisanaa. Sanat olivat lähinnä ääntelyitä ja eläinten ääniä, eläinten nimiä, leikkivälineitä ja ihmisiä. Ääntelyt ja eläinten äänet -osiosta hän ymmärsi molemmilla kielillä 1. *Ai ai* (sattuessa), 2. *Hau hau* ja 3. *Ohhoh*. Lisäksi hän ymmärsi suomeksi *drnn drnn* (auton ääni), *miauu* ja *nam nam*. Viimeksi mainittuja ääntelyitä ja ääniä mummo ja Laura käyttivät hyvin vähän yhdessä ollessaan. Selittävänä tekijänä lienee se, että Laura ei koskaan leikkinyt autoilla mummon kanssa eikä matkustanut hänen kanssaan autolla. *Kissasta* ja *nam namista* käytettiin sanoja *cica* 'kissa' 'macska' tilalle ja *finom* 'onko hyvää'.

Kysytyjen asioiden nimeäminen tapahtui pelkästään osoittamalla tai kohdistamalla katse kysytyyn kohteeseen, koska Laura ei vielä kävellyt vuoden ikäisenä. Esimerkiksi eläimet ja äänet olivat tuttuja jokapäiväisistä leikeistä ja ne olivat Lauran suosikkeja. Eläimistä hän ymmärsi sanat *norsu* 'elefánt' ja *karhu* 'medve' molemmilla kielillä, koska yksi suosikkileikkiläin oli norsu ja toinen oli nalle. Karhu sanan tilalla suomeksi käytimme omaa muotoa *mur mur karhu*. Hänellä oli myös muita eläimiä, mutta hän ei osoittanut mitään ymmärtämisen merkkejä muita kuin

suosikkieläimiä kohtaan. Ankan Laura ymmärsi suomeksi, koska anka oli hänen lempikylpyeläimensä. Mummon kanssa kylpeminen oli harvinaisempaa ja mummon luona ei ollut kylpyeläimiä, joten kyseistä sanaa ei unkarin kielellä juuri käytetty. Eläin sanoissa oli paljon Lauralle vielä vieraita sanoja, koska niitä ei käytetty perheessämme. Lauran sen hetkisissä kirjoissa ei ollut eläimistä kuvia eikä hänellä ollut eläimiä leluinakaan. Esimerkkinä vieraista sanoista molemmilla kielillä voisin mainita käärme, hyttynen, ampiainen ja kala.

Kulkuneuvoista ainoa ymmärretty sana oli juna, koska leluna oli juna ja senkin Laura ymmärsi vain suomeksi. *Leikkivälineistä* kirja oli molemmilla kielillä tuttu, koska kirjoja luettiin paljon sekä suomeksi että unkariksi. Lukeminen oli Lauralle erityisen mieluisaa, samoin kuin nallella leikkiminen. *Nalle*-sanan hän ymmärsi suomeksi 'mur mur karhu' että unkariksi 'medve'. *Pallo*-sanan hän ymmärsi vain suomeksi. Outo sana *leikkivälineet* -listassa oli sanko. Sitä sanaa hän ei olisi voinut edes ymmärtää, koska perheessämme tai lähipiirissämme ei koskaan ole käytetty sanko-sanaa. *Ihmiset* -kategoriasta Laura ymmärsi *isä*, *äiti*, *mummo/mami* molemmilla kielillä, koska näitä käytettiin joka päivä. Lisäksi hän ymmärsi oman nimensä. *Täti*-sanan hän ymmärsi yleisessä merkityksessä 'nainen'. Mielenkiintoista oli huomata, että *pappa* oli molemmilla kielillä outo, vaikka papat olivat yhtä usein tavattuja kuin mummotkin. Selitys tälle voisi olla, että tässä tapauksessa mummot hoitivat lasta enemmän ja leikkivät lapsen kanssa enemmän kuin papat, joten *mummo*-sanan merkityksen Laura oppi ymmärtämään helpommin. Laura ymmärsi sanat *poika* ja *tyttö* suomeksi. Ne testattiin niin, että kysyttiin kuvasta *missä on tyttö/poika*. Meillä oli pitkä pehmokuvakirja, jonka sai avaamalla pitkäksi. Kirjan toisella sivulla oli tyttö ja toisella poika, joten katseen kohdistaminen oikeaan kuvaan kertoo, että sana oli ymmärretty.

12 kk

12 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi 64 sanaa ja unkariksi 42. Sanaston kasvua on tapahtunut melko paljon kolmessa kuukaudessa. Suomen osalta sanasto on kolminkertaistunut ja unkarin osalta nelinkertaistunut. Sanasto on testissä jaettu 19 eri kategoriaan, ja Lauran sanavarasto jakaantui melko tasaisesti kaikkien kategorioiden kesken. Poikkeuksena ovat pronominit ja kehon osat, joita hän ei mielestäni

ymmärtänyt. Varsinkin pronominit ovat vaikeita ymmärtää. Myös aikaa koskevista sanoista hän ymmärsi vain sanan *nyt*, mutta senkin ilmeisesti vain siksi, että se on niin tilannekohtainen sana. Jotakin tapahtuu tai tehdään juuri kyseisellä hetkellä. Esimerkiksi jos olimme lähdössä ulos ja sanoin *mennään nyt ulos*, Laura konttasi eteiseen kenkien luo eikä esimerkiksi mennyt leikkimään. Tai jos tuli ruoka-aika ja sanoin kesken leikin *mennään syömään nyt*, hän konttasi keittiöön eikä jatkanut leikkiä. Näin tulkitsin, että myös sana *nyt* on tuttu. Seuraavaksi havainnollistan, millaisia sanoja Laura ymmärsi vuoden ikäisenä eri kategorioissa.

Ääntelyt ja eläinten äänet -osiosta Laura ymmärsi suomeksi seitsemän ja unkariksi kolme sanaa. *Eläinten nimissä* vuoden ikäisenä molemmat kielet olivat tasoissa. Ymmärretyt sanat olivat: *karhu* 'medve/maci', *koira* 'kutya', *kissa* 'cica/macska', *norsu* 'elefánt' ja *pupu* 'nyúl/nyuszi'.

Kulkuneuvo -sanoista, hän ymmärsi kaksi sanaa sekä suomeksi että unkariksi *auto* 'autó' ja *juna* 'vonat'.

Leikkivälineistä hän ymmärsi sanat *kirja* 'könyv', *pallo* 'labda' ja *nalle* 'medve'.

Ruokasanoista tuttuja olivat *maito* 'tej' ja *puuro* 'kása'.

Vaatetuksesta ainoastaan *vaippa* 'pelenka) oli tuttu, mutta syy tähän on varmasti se, että vaippoja vaihdettiin monta kertaa päivässä, joten se myös mainittiin usein.

Huonekalut ja huoneet – osiossa oli ymmärretty eri sanat unkariksi kuin suomeksi. Suomeksi Laura ymmärsi sanat 'keittiö' ja 'sauna'. Nämä sanat hän ymmärsi luultavasti siksi, että vietimme päivän aikana paljon aikaa keittiössä ja sauna oli yksi hänen lempipaikkojaan. Unkariksi hän ymmärsi myös *konyha* 'keittiö' ja *sanán ajtó* 'ovi'. Sanalistassa on autotalli, jota Laura ei olisi voinut ymmärtää, koska sellaista ei ollut kenelläkään lähipiirissä ja sitä sanaa ei keskuudessamme käytetty.

Kodin esineistä ja tarvikkeista tuttuja olivat suomeksi tutti, kello ja avaimet. Ne olivat Laurasta mielenkiintoisia. Unkariksi hän ymmärsi sanat *óra* 'kello' ja *tükör* 'peili'. Laura tykkäsi kosketella peiliä paljon ja usein sanottiin esimerkiksi *hagyd a tükröt* 'Anna peilin olla.'

Luonto ja ympäristö-osion sanoista tuttuja olivat hiekkalaatikko, koti, liukumäki ja keinu. Nämä sanat olivat tuttuja, koska kävimme puistossa, jossa näistä asioista puhuttiin ja niitä käytettiin. Mielenkiintoista on, että unkariksi nämä sanat olivat vieraita, vaikka niitä käytettiin.

Ihmiset-kategoriasta Laura ymmärsi molemmilla kielillä *isi*, *mummu*, *pappa* ja *äiti* sekä *oman nimensä 'Laura'*. Näiden sanojen lisäksi hän ymmärsi suomeksi sanat *setä*, *täti* ja *vauva*. Täti oli yleisesti nainen, mutta myös *kummitäti*.

15 kk

15 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi jo 201 ja unkariksi 112 sanaa. Kolmen kuukauden aikana tapahtui melkoinen kehitys sanaston kertymisessä. Suomen kielessä ymmärrettyjen sanojen osuus kasvoi 62 sanasta 201 sanaan ja unkarin kielessä 42:sta 112:en sanaan. Taulukosta 6 voidaan havaita, kuinka eri kategorioiden ymmärretyt sanat ovat lisääntyneet.

Aika 12 ja 15 kuukauden välillä on ollut Lauran sanaston kiihkeän kasvun aikaa. Myös Nieminen (1991) on raportoinut samansuuntaisia tuloksia. Hänen tutkimuksen mukaan sanaston kiihkeän kasvun aika oli 11–18 kuukauden iässä 20–300 sanan vaiheilla. Niemisen tutkimukseen verrattuna Lauran suomen kielen sanaston omaksuminen on keskiarvoa parempi. Laskettaessa molempien kielten sanamäärät yhteen, päästään tuohon 300 sanan määrään.

Sanalistan kategoriat	ymmärtää suomeksi 12 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 12 kk ikäisenä		ymmärtää suomeksi 15 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 15 kk ikäisenä
Ääntelyt ja eläinten äänet	7	1		13	8
Eläinten nimet (oikeat eläimet ja leikkieläimet)	5	5		16	8
Kulkuneuvot (oikeat tai lelut)	2	2		8	2
Leikkivälineet	3	3		7	5
Ruokaa ja juomaa	2	2		15	7
Vaatetus	1	1		10	6
Kehon osat	0	0		10	7
Huonekalut ja huoneet	2	2		20	8
Kodin esineet ja tarvikkeet	4	2		18	11
Luonto ja lähiympäristö	4	0		10	6
Ihmiset	8	5		11	5
Leikit ja rutiinitoiminnot	4	2		14	10
Toimintasanat	11	7		21	16
Aikaa koskevat sanat	1	0		1	0
Kuvailevat sanat	4	5		14	5
Pronominit	0	0		2	0
Kysymyssanat	4	3		4	4
Prepositiot ja paikanmääreet	2	1		5	3
Määrän ilmaisut	0	1		1	1
Omat sanat, joita ei ole listassa	2	0		1	0
yhteensä	64	42		201	112

Taulukko 6. Ymmärrettyjen sanojen määrä sekä suomeksi että unkariksi eri kategorioissa 12 ja 15 kuukauden ikäisenä

Suurimmat muutokset ymmärretyissä sanoissa suomen osalta olivat seuraavissa kategorioissa:

- Eläinten nimet (oikeat ja leikkieläimet)
- Leikkivälineet
- Ruokaa ja juomaa
- Vaatetus

- Kehon osat
- Huonekalut ja huoneet
- Kodin esineet ja tarvikkeet
- Luonto ja lähiympäristö
- Ihmiset
- Leikit ja rutiinitoiminnot
- Toimintasanat

Näihin kategorioihin kuuluvat sanat ovat jokapäiväisiä sanoja, joita lasten kanssa käytetään. Onkin luonnollista, että juuri näissä tapahtuu eniten sanaston ymmärtämisen kasvua. Unkariksi Laura ymmärsi eri osioissa samoja sanoja kuin suomeksikin. Ainoa poikkeus oli *Luonto ja lähiympäristö* -kategoriassa, jossa hän ymmärsi sanan *fa 'puu'* vain unkariksi. Tähän voi olla syynä se, että ollessaan mummon kanssa Laura vietti runsaasti aikaa nimenomaan ulkona ja mummolla oli tapana puhua Lauralle paljon, mitä ympärillä näkyi ja toistaa sanoja. He myös katsoivat yhdessä paljon kirjoja, ja monessa kirjassa oli puita, jotka kiinnostivat Lauraa. Huomasin, että yleensäkin en toistanut ja havainnoinut niin paljon ympärillä olevia asioita kuin mummo. Samassa kategoriassa on sana *piha*, jonka tilalla me käytimme sanaa *ulos*. Esimerkiksi jos menimme pihalle leikkimään, sanoimme *mennään ulos* eikä *mennään pihalle*.

Eläinten nimissä tapahtunut muutos johtuu todennäköisesti siitä, että Laura alkoi leikkiä enemmän ja eläimet kiinnostivat. Hän ymmärsi muun muassa sanat *apina 'majom'*, *koira 'kutya'*, *lammas 'bárány'*, *lintu 'madár'* ja *pupu 'nyuszi'*. Suurin osa ymmärretyistä sanoista oli konkreettisesti leikkivälineinä, joten ne sanat oli helppo omaksua. Ymmärtämistä testasimme esimerkiksi pyytämällä tuomaan jonkun eläimen tai näyttämään kuvasta.

Leikkivälineistä hän ymmärsi mm. sanat *auto 'autó'*, *juna 'vonat'*, *polkupyörä 'bicikli'*. Kaikki nämä liittyivät Lauran jokapäiväiseen elämään joko oikeana kulkuneuvona tai leikkivälineenä.

Ruuista ja juomista esimerkiksi sanat *juusto* 'sajt', *leipä* 'kenyér', *maito* 'tej', *banaani* 'banán' ja *vesi* 'víz' ovat hyvin tavanomaisia, usein käytettyjä sanoja. *Banaani* ja *banán* muistuttavat toisiaan hyvin paljon, joten se on varmasti yksi syy, miksi Laura ymmärsi *banaanin* molemmilla kielillä. Sanat toistuivat myös usein kysymyksissä *otatko maitoo*, 'kérsz tejet' ja *haluutko leipää* 'kérsz kenyeret'.

Vaatetuksesta ymmärrettyjä sanoja olivat mm. *hattu* 'sapka', *sukka* 'zokni', *kenkä* 'cipő' ja *vaippa* 'pelenka'. Myös nämä sanat olivat päivittäin käytössä, esimerkiksi "Hae kengät", "Missä on hattu?".

Kehon osat kiinnostivat Lauraa tässä ikävaiheessa paljon, joten luonnollisesti hän oppi näitä sanoja molemmilla kielillä. Hän ymmärsi esimerkiksi sanat *jalka* 'láb', *käsi* 'kéz', *silmä* 'szem' ja *suu* 'száj'. Viimeksi mainitut kolme kehon osaa kuulostavat samantyyppisiltä sekä unkariksi että suomeksi, joten kyseiseen kategoriaan kuuluvien sanojen omaksumista se varmasti helpotti. Meillä oli myös tapana kyselemällä pyytää Lauraa näyttämään, mistä eri kehon osat löytyvät. Esimerkiksi *missä on suu*, *missä on Lauran suu*, 'hol van a száj' ja Laura näytti, mistä ne löytyvät häneltä. Joskus myös kyselimme kuvasta eli esitimme samat kysymykset, mutta piti näyttää ihmisen kuvasta, missä kyseiset kehon osat ovat.

Huonekaluista ja huoneista Laura ymmärsi mm. *keittiö* 'konyha', *pöytä* 'asztal' ja *tuoli* 'szék'. Nämä sanat liittyvät tavallaan kaikki yhteen eli keittiössä syödään pöydän ääressä ja tuolilla istutaan, kun syödään. Saatoimme sanoa "Laita lusikka pöydälle." Kun Laura laittoi lusikan pöydälle, mielestäni hän ymmärsi pöytä-sanat. Jos hän olisi antanut lusikan minulle, silloin hän ei mielestäni olisi ymmärtänyt sanan merkitystä oikein.

Kodin esineistä ja tarvikkeista hän ymmärsi esimerkiksi sanat *lamppu* 'lámpa', jotka muistuttavat toisiaan, ja *taulu* 'kép'. Laurasta oli hyvin mieluisaa katsoa ja näyttää tauluja ja lamppeja, siksi hän varmasti oppi nämä sanat varhain. *Potta* 'bili' oli monta kertaa päivässä käytetty sana, esimerkiksi *mennään potalle*. Jos Laura meni potan luo, ajattelin, että hän ymmärsi sanan.

Luonnosta ja lähiympäristöstä ymmärrettyjä sanoja olivat mm. *kauppa 'üzlet', koti 'otthon', keinu 'hintá', liukumäki 'csúszda' ja hiekkalaatikko 'homokozó'*. Jos sanoin esimerkiksi *mennään keinu* ja Laura lähti kohti keinuja, mielestäni hän oli ymmärtänyt sanan. Keinu-sanan tilalla käytimme välillä sanaa *kiikkaa*. Saatoin sanoa *mennään kiikkaamaan*. *Kiikkaa* ja *keinu* -sanoja käytimme sekaisin. Jos sanoin *haluatsá mennä liukumäkeä*, Laura lähti liukumäkeä kohti eikä keinujen luo. Näin ollen tulkitsin, että hän on ymmärtänyt liukumäki-sanan merkityksen.

Ihmisistä tuttuja sanoja olivat muun muassa *mummo 'nagymama / mami'*. Laura (*oma nimi*), *pappa 'nagypapa', äiti 'anyu' ja isä 'apu'*. Näitä sanoja testattiin käskemällä Lauraa antamaan/viemään jokin lelu esimerkiksi isälle. Esimerkiksi *vie nalle isille* tai *anna kirja mamille*. Koska Laura vei nallen oikealle henkilölle, hän oli mielestäni ymmärtänyt *isi*-sanan. Samoin kun Laura vei kirjan oikealle henkilölle, hän oli mielestäni ymmärtänyt sanan *mami*. Tällaisessa lauseissa tuli myös samalla *toimintasanoja* eli verbit antaa ja viedä. Jos Laura teki jotakin muuta kuin mitä pyydettiin, tulkitsin, että hän ei ollut ymmärtänyt, mitä pitää tehdä. Jos Laura esimerkiksi meni istumaan isän viereen nallen kanssa, hän ei ollut mielestäni ymmärtänyt lauseen verbiä.

Leikit ja rutiinitoiminnot -kategorian sanoista hän ymmärsi esimerkiksi *hei hei 'pá pá' ja ei 'nem'*. Kun hänelle sanottiin (ei näytetty) *pá pá* tai *hei hei* ja hän vilkutti, tulkitsin, että hän ymmärtää kyseiset sanat. Kieltäessäni jotakin, jos hän lopetti tekemisen ainakin hetkellisesti, tulkitsin *ei*-sanan '*nem*' ymmärretyksi.

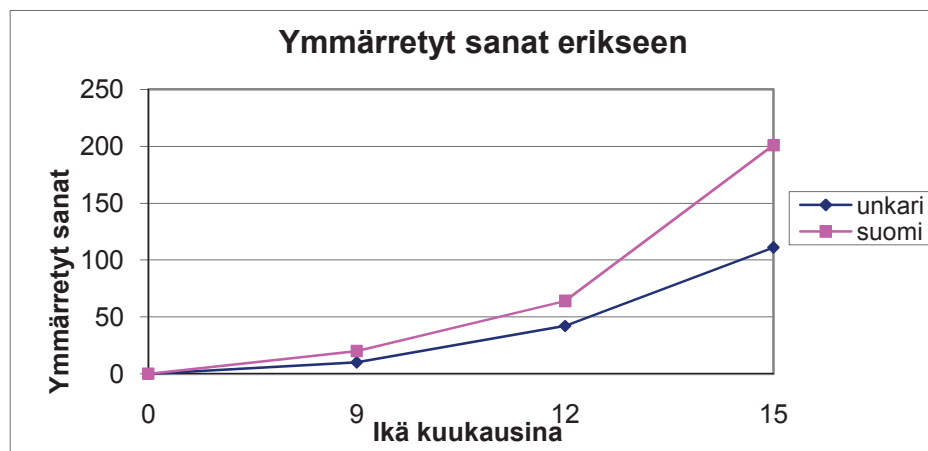
Suomen kielen osalta Laura siis ymmärsi sanoja jo jokaisesta kategoriasta. Aikaa ilmaisevat sanat olivat edelleen vaikeita ymmärtää ja hän ymmärsi vain *nyt* -sanan, mutta edelleen sen ymmärtäminen oli hyvin tilannesidonnaista niin kuin jo aikaisemmin mainitsin. Pronomineista tuttuja olivat Lauralle havaintojeni mukaan *tämä* ja *sinun*. Nekin tarvitsivat tilanteen ja jonkun muun tutun sanan ympärilleen, jotta Laura ymmärsi ne. Voisi ehkä ajatella, että juuri jonkin tietyn tutun sanan vuoksi hän ymmärsi myös pronominit, eikä vielä hahmottanut sanan todellista merkitystä. Unkarin osalta sanojen ymmärtäminen jakaantui myös melko tasaisesti eri kategorioiden suhteen. Unkarinkin kohdalla aikaa koskevat sanat ja pronominit olivat tuntemattomia Lauralle.

Unkarin osalta voisi vielä sanoa, että sanaston näinkin suureen kasvuun vaikuttaa melko varmasti se, että Laura oli vuoden ja kahden kuukauden ikäisenä mummolassa hoidossa 8 päivää ja tänä aikana hän kuuli tai hänen kanssaan kommunikoiitiin lähes

yksinomaan unkariksi. Oletettavasti sanasto unkarin osalta tasaantuu ja kasvaa hiukan tasaisemmin, koska tällaisia pitkiä, esimerkiksi 8 päivän ajanjaksoja pelkästään unkarinkielisessä kieliympäristössä ei lähitulevaisuudessa ole suunnitelmassa. Kyläilyt ovat muutamasta tunnista koko viikonloppuun ja matkoja Unkariin ei ole suunnitelmassa.

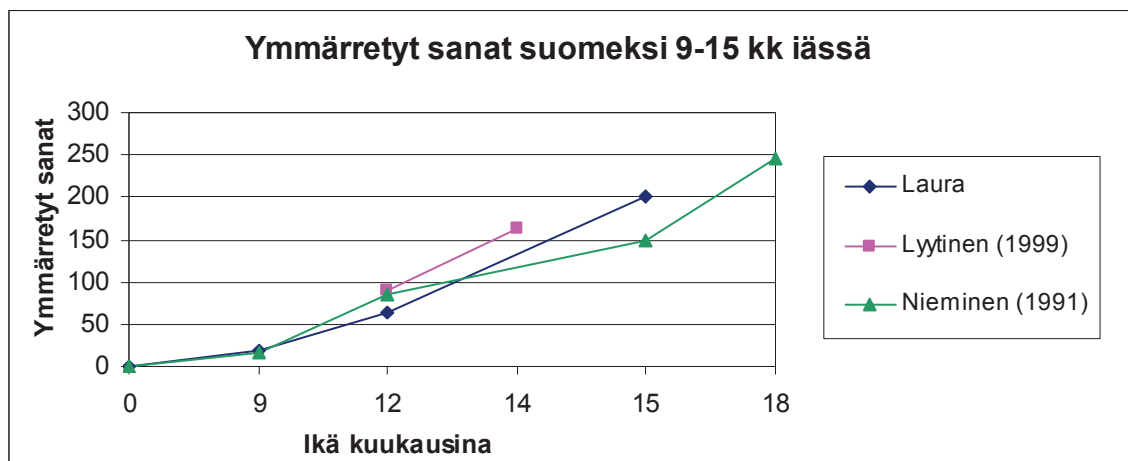
Tiivistelmä sanaston kertymisestä 9 kuukauden iästä 15 kuukauden ikään

Ymmärrettyjen sanojen osalta kehitys on ollut melko tasaista molempien kielten osalta 9 kuukaudesta vuoden ikäiseksi asti (ks. kuvio 4). Ymmärrettyjen sanojen määrässä ei ole ollut suurta eroa kielten välillä. Vuoden ikäisestä 15 kuukauteen suomen kielen osalta tapahtui melkoinen kehitys, kun taas unkarin osalta kehitys oli vähäisempää. Unkarin osalta voidaan kuitenkin todeta, että ymmärrettyjen sanojen osalta tapahtui kuitenkin merkittävää kasvua.

Kuvio 4. Ymmärrettyjen sanojen määrä suomeksi ja unkariksi 9-15 kk ikäisenä.

Toisiin tutkimuksiin verrattuna, esimerkiksi Nieminen (1991) ja Lyytinen (1999), Lauran puheen ymmärtäminen on kehittynyt samaan tahtiin kuin yksikielisillä lapsilla. Kahden kielen oppiminen yhtä aikaa ei ole vaikuttanut negatiivisesti kielten kehittymiseen. Tämä voidaan havaita kuviosta 5. Kahteen muuhun tutkimukseen verrattuna, joissa lapset olivat yksikielisiä, Lauran puheen ymmärtämisen kehitys on ollut melko hyvää ja kulkee tutkimustulosten välissä.

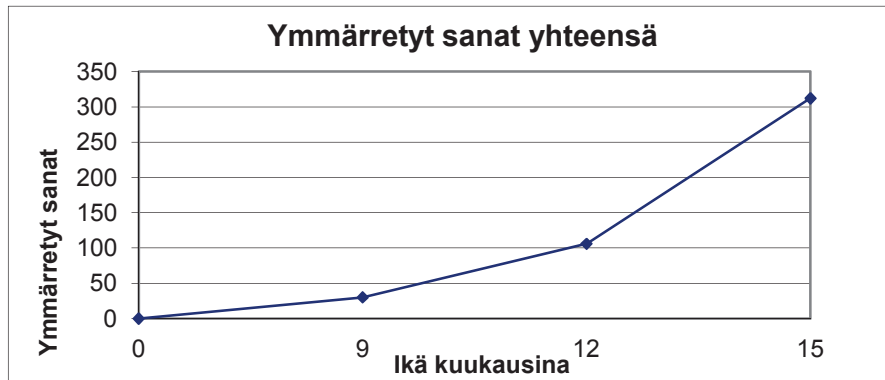

Kuvio 5. Ymmärrettyjen sanojen määrä suomeksi 9–15 kk iässä verrattuna Lyytisen (1999) ja Niemisen (1991) tutkimuksiin.

Laakso ym. (1999) tutkivat 111 lasta ja he käyttivät 14 kuukauden ikäisenä myös MCDI-testiä. Heidän tulokset osoittivat, että lapset ymmärsivät 14 kuukauden iässä 13–369 sanan välillä. Keskiarvoksi he saivat 156: 79 sanaa. Lauran tulos on tähänkin tulokseen verrattuna hyvä.

Seuraavassa kuviossa 6 olen koonnut ja laskenut yhteen Lauran sekä suomeksi että unkariksi ymmärtämät sanat 9 kuukaudesta 15 kuukauteen. Olen laskenut sanat yhteen, koska kaikki sanat ovat itsenäisiä. Esimerkiksi vaikka sanat *koira* ja *kutya* tarkoittavat samaa, ne ovat omia sanoja ja ansaitsevat tulla lasketuksi erikseen.

Laura ymmärsi sanoja yhteensä 9 kuukauden ikäisenä 30, vuoden ikäisenä 106 ja 15 kuukauden ikäisenä 312. Jälleen voidaan huomata, että sanojen ymmärtämisen kehittyminen on ollut melko tasaista vuoden ikään asti, mutta tämän jälkeen seuraavan kolmen kuukauden aikana kehitys on ollut hyvin voimakasta.

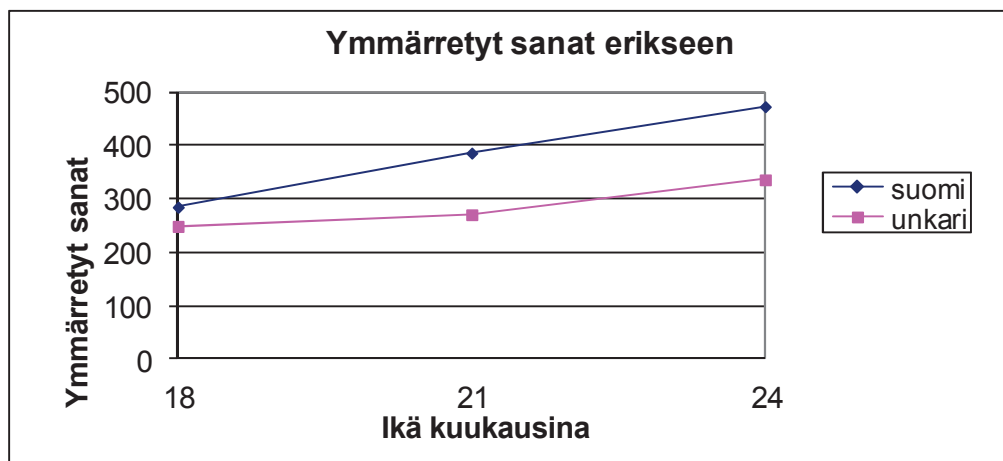

Kuvio 6. Ymmärretyt sanat yhteensä 9-15 kk ikäisenä

5.2.2 Ymmärrettyjen sanojen määrän kasvu 18–24 kuukauden ikäisenä

Kuviossa 7 on kuvattuna ymmärretyt sanat erikseen 18 kuukaudesta 24 kuukauteen. 18 kuukauden ikäisenä suomen- ja unkarinkielisten sanojen ero oli melko pieni verrattuna tilanteeseen kolme kuukautta aiemmin. 18 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi suomeksi 285 sanaa ja unkariksi 249 sanaa. 21 kuukauden ikäisenä hän ymmärsi suomenkielisiä sanoja 386 ja unkarinkielisiä 271. Kahden vuoden ikäisenä ymmärretyjä sanoja oli suomeksi 473 ja unkariksi 336.

Kuvion diagrammista voidaan huomata, että suomen kielen osalta kehitys on ollut tässä vaiheessa melko tasaista ja vakaasti kehittyvää. Samoin on unkarin osalta. 18 kuukaudesta 21 kuukauteen uusia ymmärretyjä sanoja tuli melko vähän, mutta seuraavan kolmen kuukauden aikana kehitys kiihtyi jälleen hiukan. Ero on suurempi kielten osalta kuin puoli vuotta aiemmin, mutta unkarin osalta, joka on vähemmistökieli, kehitys kuitenkin jatkuu tasaisesti.

Kuvio 7. Ymmärrettyjen sanojen määrä erikseen 18–24 kk ikäisenä.

18 kk

18 kuukauden iässä ymmärrettyjen sanojen määrä molemmissa kielissä oli melko lailla sama. Suomen kielessä sanoja oli hiukan enemmän, mutta se on luonnollista, koska Laura kuuli enemmän suomea kuin uncaria. Missään kategoriassa ei ollut merkittäviä eroja. Samat sanat Laura ymmärsi molemmilla kielillä. Joissakin kategorioissa sanat olivat jopa tasan, esimerkiksi *eläinten nimissä* ja *vaatetuksessa*. Samat sanat oli molemmissa kategorioissa ymmärretty, mutta muutamia poikkeuksia oli. Laura ymmärsi sanat *paita* ja *hiha* vain suomeksi ja *villapaita* 'gyapjúpulóver' ja *pusero* 'blúz' vain unkariksi. *Paita* ja *pusero* tarkoittavat samaa, mutta jostain syystä suomeksi olemme käyttäneet vain *paita* sanaa ja unkariksi *puseroa*, joten siksi ymmärtäminen jakaantuu näin.

21 kk

21 kuukauden iässä ymmärrettyjä sanoja oli suomen kieleen tullut noin 100 sanaa lisää, kun taas unkarin kieleen vain vajaat 30. Sanat olivat jakautuneet tasaisesti kategorioiden kesken, kuten 18 kuukauden ikäisenä. Mitään erityistä poikkeavuutta ei ollut tapahtunut. Kehitys oli tasaista.

24 kk

24 kuukauden ikäisenä Laura ymmärsi lomakkeen 595 sanasta suomeksi 473 sanaa ja unkariksi 336. Yhteensä ymmärrettyjä sanoja oli jo 809. Molemmilla kielillä Laura ymmärsi jokaisesta kategoriasta jotakin. Poikkeuksena olivat partikkelit, joista Laura ei ymmärtänyt unkariksi yhtäkään. Suomeksikin hän ymmärsi tästä ryhmästä vain muutaman sanan. Todennäköisesti hän ymmärsi kontekstin perusteella esimerkiksi sanan *heti*, kun käytin puheessa lausetta *tule heti tänne* tai *tuu heti tänne*. Tulkitsin Lauran ymmärtäneen *heti* -sanana merkityksen oikein, jos hän tuli saman tien luokseni eikä vasta sitten, kun olin toistanut käskyn useamman kerran. Sanan *sitten* tulkitsin hänen ymmärtäneen esimerkiksi lauseesta *ensin syödään ja sitten mennään ulos*. Laura lähti tällöin ensin keittiöön eikä eteiseen pukemaan.

Muut sanat, joita Laura ei sanalistan sanoista ymmärtänyt, olivat perheessämme joko hyvin vähän käytettyjä tai niitä ei käytetty lainkaan. Nämä havainnot tein molemmissa kielissä. Esimerkiksi *ruokaa ja juomaa* -ryhmän sanoista hän ei ymmärtänyt seuraavia sanoja: *kaali, lakritsa, purukumi, viili, piimä, vitamiini* ja *voileipäkeksi*. Edelleen Laura ei ymmärtänyt *Kehon osat* -kategoriaan lukeutuvia sukupuolielimien nimityksiä *pimppi* ja *pippeli*. *Huonekaluista ja huoneista* ymmärtämättömiksi sanoiksi jäivät mm. *keinutuoli* ja *kuisti*, koska niitä ei ollut kotona eikä mummolassa. *Luonnosta ja lähiympäristö* -ryhmästä outoja sanoja olivat mm. *päiväkoti* ja *retki* outoja sanoja. Laura oli kotihoidossa ja nämä sanat eivät olleet ajankohtaisia ja niitä ei käytetty. *Ihmiset* -ryhmästä mm. sukulaisuutta ilmaisevat sanat *eno* ja *veli* olivat Lauralle tuntemattomia, koska Lauralla ei ollut enoa eikä veljeä. Muista ihmisistä nimeävistä sanoista *hoitotäti* ja *lapsenvahti* olivat outoja. Lauraa hoitivat mummot ja papat ja kummit. Heistä ei koskaan käytetty edellä mainittuja nimityksiä. *Toimintasanoista* jäivät oudoiksi mm. *kiirehtiä, kirjoittaa, poimia* ja *ravistaa*. Mielestäni näitä sanoja käytetään harvemmin lapsen kanssa puhuttaessa. *Kuvailevista sanoista* Laura ei ymmärtänyt mm. sanoja *ensimmäinen, viimeinen, äänekäs, raskas* ja *täysi*.

Sanavarastoon vaikuttaa niin asuinpaikka kuin keräysaika (Lausvaara 1993). Tämä varmasti pitää paikkaansa myös Lauran kohdalla. Uskon, että jos kotona olisi ollut esimerkiksi viiliä, piimää tai keinutuoli, Laura olisi ymmärtänyt nämä sanat. Todennäköisesti myös unkarin osalta sanavarasto olisi voinut olla erilainen, jos hän olisi joskus asunut Unkarissa. Elinympäristö olisi tällöin ollut erilainen ja luultavasti myös

lapsen kanssa käytetty sanasto. Voisin ajatella, että esimerkiksi sana *sauna* olisi ollut Lauralle tuntematon Unkarissa eikä välttämättä olisi kuulunut hänen sanavarastoonsa.

Tiivistelmä sanaston kertymisestä ikäkaudella 18–24 kuukautta

Tällä ikäkaudella molempien kielten kehitys on ollut tasaista. Unkarin kielen osalta on tapahtunut pientä hidastumista ja kiihtymistä, kuten kuviosta 7 (s.66) voidaan havaita. Sanaston ymmärtämiseen on vaikuttanut se, mitä sanoja perheessä käytettiin; ja siksi listoissa oli vielä suuri joukko sanoja, joita Laura ei ymmärtänyt.

Olen koonnut taulukkoon 7 (ks. s. 69) ymmärretyt sanat eri kategorioissa 18–24 kuukauden iässä. Sanamäärä kasvoi eniten toimintasanoissa, mikä on luonnollista, koska Laura liikkui enemmän ja oppi uusia taitoja, jolloin varmasti meidän väliseen vuorovaikutukseen tuli monipuolisemmin sanoja. Tämä saattaisi selittää myös sanaston kasvun *kodin esineet ja tarvikkeet* -kategoriassa kuin myös *luonto ja lähiympäristö, kuvailevat sanat ja prepositiot ja paikanmääreet*-sanoissa.

Sanalistan kategoriat	ymmärtää suomeksi 18 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 18 kk ikäisenä		ymmärtää suomeksi 24 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 24 kk ikäisenä
Ääntelyt ja eläinten äänet	12	7		13	11
Eläinten nimet (oikeat eläimet ja leikkieläimet)	19	19		38	23
Kulkuneuvot (oikeat tai lelut)	7	8		12	11
Leikkivälineet	9	9		15	10
Ruokaa ja juomaa	23	19		45	20
Vaatetus	15	15		26	18
Kehon osat	18	15		20	16
Huonekalut ja huoneet	24	17		29	25
Kodin esineet ja tarvikkeet	28	26		45	30
Luonto ja lähiympäristö	11	9		29	17
Ihmiset	12	9		16	10
Leikit ja rutiinitoiminnot	18	16		19	19
Toimintasanat	57	45		89	63
Aikaa koskevat sanat	1	3		6	2
Kuvailevat sanat	13	10		27	25
Pronominit	2	11		13	9
Kysymyssanat?	7	4		7	6
Prepositiot ja paikanmääreet	8	6		17	11
Määrän ilmaisut	1	1		3	5
Partikkelit	0	0		4	0
yhteensä	285	249		479	336

Taulukko 7. Ymmärrettyjen sanojen määrä sekä suomeksi että unkariksi eri kategorioissa 18 ja 24 kuukauden ikäisenä

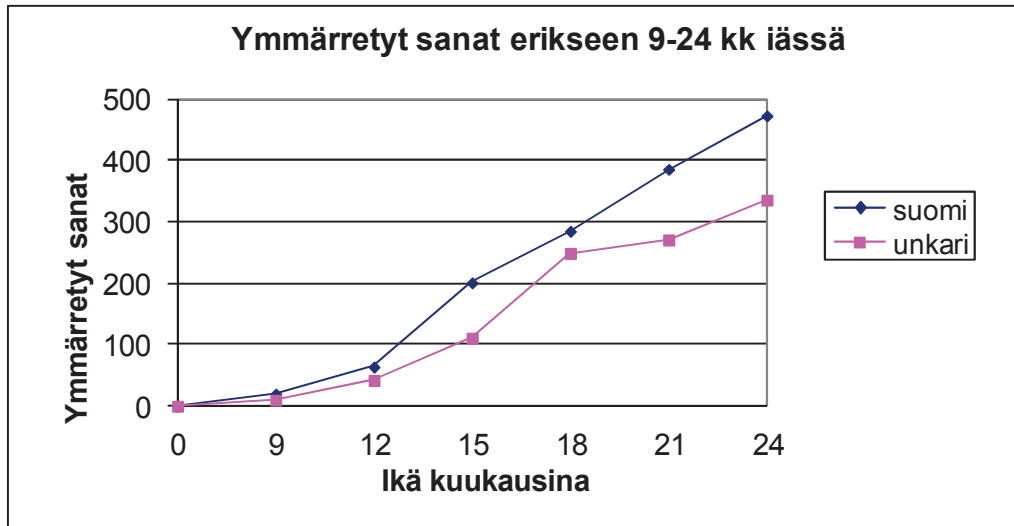
5.2.3 Päätelmiä tutkimustuloksista

Kuviossa 8 on koottuna tulokset koko tutkimuksen ajalta. Taulukossa on erikseen ymmärretyt sanat suomen ja unkarin osalta 9 kuukaudesta 24 kuukauteen. Lauran sanojen ymmärtämisen kehittyminen on kulkenut koko ajan melko tasaisesti. Suomen kielen osalta ymmärtämisen kehittyminen on ollut tasaista lähes koko ajan. Unkarin

osalta taas on ollut havaittavissa muutama sanojen ymmärtämisen kehittymisen kiivaampi ajanjakso.

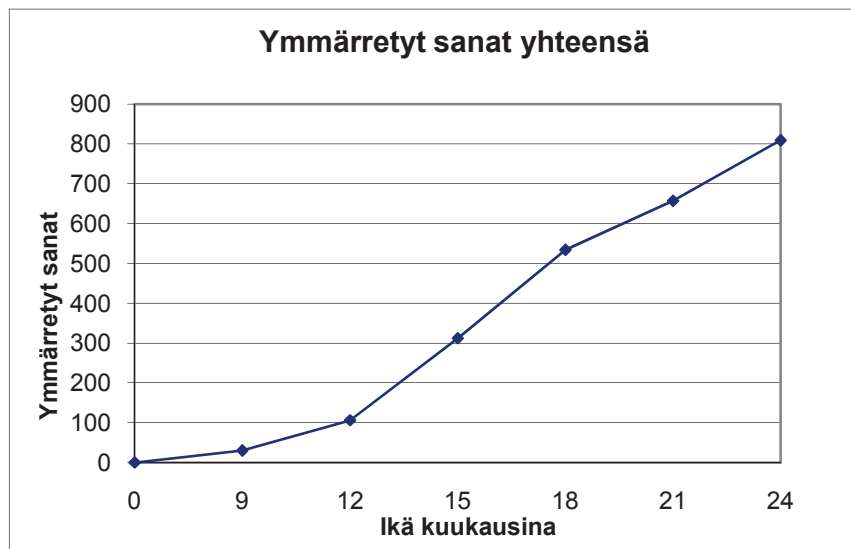
Yhteenvetona voisi todeta, että 9 kuukaudesta 12 kuukauteen kehittyminen oli molemmissa kielissä yhtä tasaista (ks. kuvio 8, s. 71). Suomen osalta kiivain kehittyminen tapahtui 12 kuukaudesta 15 kuukauteen, kun taas unkarin osalta kiivain aika oli 15 kuukaudesta 18 kuukauteen, jolloin suomen osalta sanojen ymmärtämisen kehittyminen oli jo hiukan tasoittunut. Syy unkarin ymmärtämisen nopeaan kehitykseen tässä vaiheessa oli, että Laura vietti enemmän aikaa mummon kanssa. 18 kuukaudesta 21 kuukauteen suomen osalta kehitys oli tasaista, mutta unkarin osalta kehitys hidastui melko paljon ja uusia ymmärrettyjä sanoja ilmaantui vähän. Viimeisen kolmen kuukauden ajan eli 21 kuukaudesta 24 kuukauteen suomen kieli jatkoi tasaista kehittymistä, mutta unkarin osalta uusia sanoja ilmaantui enemmän. Kahden vuoden iässä ymmärrettyjen sanojen ero on vähän yli 100. Tämän perusteella ajattelen, että suomen kielen osalta ymmärrettyjen sanojen kasvu jatkaa samaa kehitystahtia, koska se on enemmistökielen asemassa Lauran elämässä. Unkarin osalta on melko vaikea ennustaa, mitä tapahtuu, koska se on vähemmistökielen asemassa. Tällä hetkellä näyttää, että se kehittyy hitaammin kuin suomen kieli, mutta saattaa välillä kiihtyä ja taas tasaantua. Unkarin kehittymiseen vaikuttaa varmasti tulevaisuudessa se, kuinka paljon Laura kuulee ja lukee kieltä.

Verrattuna muihin tutkimuksiin Lauran puheen ymmärtämisen kehitys on ollut erittäin hyvää. Lauran ymmärtämisen kehitys näyttää kulkevan jopa hiukan edellä muita hänen ikäisiään lapsia. 12–15 kuukauden ikäisenä Lauran kehitys näytti kulkevan samaa tahtia kuin muillakin tutkituilla lapsilla (vrt. mm. Benedict (1979), Fenson (1994), Menyuk ym. (1995) ja Nieminen (1999) s. 19–20). Lari-Koskisen (2000) tutkimuksen mukaan vuoden ikäiset lapset ymmärsivät hieman alle sata sanaa ja puolitoistavuotiaat ymmärsivät keskimäärin 234 sanaa. Lauran tulokset ovat hyvin lähellä tätä tutkimusta. Lausvaaran (1993) tuloksen mukaan 18–20 kuukauden ikäisenä lapset ymmärsivät 256 sanaa ja 21–24 kuukauden ikäisenä 309 sanaa. Uskon, että Laura on omaksunut sanoja nopeammin juuri kahden kielen kuulemisen takia.

Kuvio 8. Ymmärrettyjen sanojen määrä erikseen 9-24 kk ikäisenä.

Kuviossa 9 on kuvattuna molempien kielten ymmärretyt sanat yhteensä. Tästä taulukosta voidaan todeta, että loppujen lopuksi sanojen ymmärtäminen on kokonaisuudessaan kehittynyt tasaisesti. Suurin kehittyminen on tapahtunut 12–18 kuukauden ikäisenä. Tähän vaikuttaa varmasti se, että tämän tutkimusjakson aikana unkari kehittyi enemmän kuin muulloin, jolloin koko sanaston määrä kasvoi.

Kuvio 9. Ymmärrettyjen sanojen määrä yhteensä 9-24 kk ikäisenä.

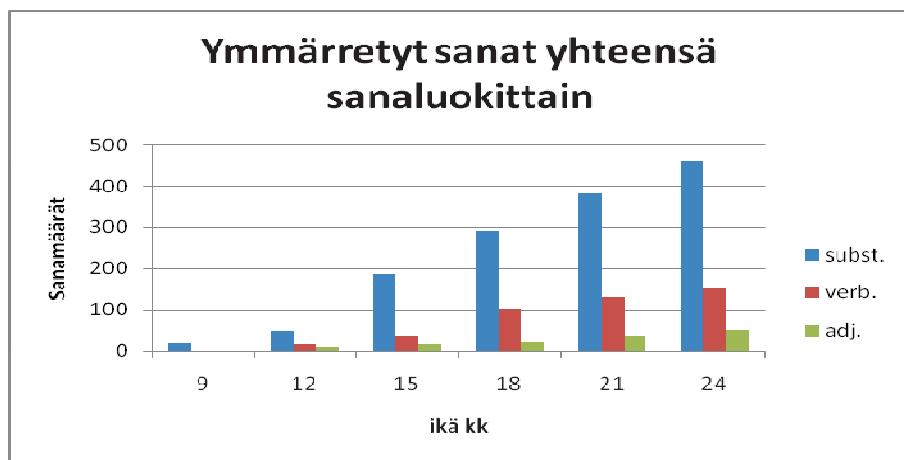
Ymmärrettyjen sanojen sanaluokista

Niemisen (1991) mukaan ensimmäiset ymmärretyt sanat koostuvat substantiiveista ja verbeistä. Substantiiveista lapsi ymmärtää useimmiten *ihmiset, lelut, eläimet, kodin esineet, perushoidonsanat ja kehon osat*. Lausvaara (1993) Nämä kategoriat ovat hyvin tiukasti yhteydessä lapsen jokapäiväiseen elämään, joten on aivan luonnollista, että hän oppii ensimmäisenä ymmärtämään nämä sanat. Nieminen jakaa ymmärretyt verbit seuraavasti: *konkreettinen toiminta, perushoito, liikkuminen, leikkiminen ja kiellot* (Lausvaara 1993). Taulukosta 8 voidaan todeta sama kehitys myös Lauran kohdalla. Hän ymmärtää eniten sanoja kategorioista, jotka liittyvät tiiviisti jokapäiväiseen elämään sekä suomeksi että unkariksi.

Sanalistan kategoriat	ymmärtää suomeksi 12 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 12 kk ikäisenä	ymmärtää suomeksi 24 kk ikäisenä	ymmärtää unkariksi 24 kk ikäisenä
Ääntelyt ja eläinten äänet	7	1	13	11
Eläinten nimet (oikeat eläimet ja leikkieläimet)	5	5	38	23
Kulkuneuvot (oikeat tai lelut)	2	2	12	11
Leikkivälineet	3	3	15	10
Ruokaa ja juomaa	2	2	45	25
Vaatetus	1	1	26	18
Kehon osat	0	0	20	16
Huonekalut ja huoneet	2	2	29	25
Kodin esineet ja tarvikkeet	4	2	45	30
Luonto ja lähiympäristö	4	0	29	17
Ihmiset	8	5	16	10
Leikit ja rutiinitoiminnot	4	2	19	19
Toimintasanat	11	7	89	63
Aikaa koskevat sanat	1	0	6	2
Kuvailevat sanat	4	5	27	25
Pronominit	0	0	13	9
Kysymyssanat?	4	3	7	6
Prepositiot ja paikanmääreet	2	1	17	11
Määrän ilmaisut	0	1	3	5
Partikkelit	-	-	4	0
Omat sanat, joita ei ole listassa	2	0	-	-
yhteensä	64	42	473	336
sanoja listassa yhteensä	380	380	595	595

Taulukko 8. Ymmärrettyjen sanojen määrä sekä suomeksi että unkariksi eri kategorioissa 12 ja 24 kuukauden ikäisenä

Niemisen (1991) ja Lari-Koskisen (2000) mukaan substantiivit hallitsevat lasten varhaisia ymmärrettyjä sanoja. Olen saanut omassa tutkimuksessani saman tuloksen. Havainnollistan sitä kuviolla 10. Olen koonnut kolme suurinta sanaluokkaa molempien kielten osalta kuvioon 10. Kuvioista voi huomata, että substantiivit hallitsevat ylivoimaisesti ymmärtämistä. Seuraavaksi suurin luokka on verbit, mutta niiden osuus on jo merkittävästi pienempi. Adjektiivien osuus on paljon pienempi verrattuna substantiiveihin ja verbeihin. Pronominit ym. sanaluokat ovat niin pieniä vielä tässä ymmärtämisen vaiheessa, että olen jättänyt ne pois kaaviosta.

Kuvio 10. Ymmärretyt sanat sanaluokittain 9-24 kk ikäisenä.

Eri kielten erottaminen toisistaan

Mainitsin lyhyesti *kaksikielisyys* -kappaleen lopussa (luku 3), että eri tutkijoilla on eri käsityksiä siitä, milloin lapsi tulee tietoiseksi kahdesta eri kielestä. Se milloin lapsi tulee tietoiseksi kahdesta eri kielestä, on tuottanut ongelmia kaksikielisyiden tutkimuksissa. Eri tutkijoilla on tästä erilaisia käsityksiä: Leopoldin (1948) tutkimuksen mukaan lapsi erottaa kielet vasta kolmen ja puolen vuoden iässä, kun taas Hirvosen (1978) mukaan jo kaksi ja puolivuotias vaihtaa tietoisesti kielestä toiseen. (Leiwo 1989: 151)

Havaintojeni mukaan jo 15 kuukautta vanha lapsi erottaa kielet. Hän ei luonnollisesti pysty sanomaan, mitä kieliä ne ovat, mutta huomaa niiden eron. Esimerkiksi Lauran reaktiosta päätin, että hän huomasi kielten eron jo 15 kuukauden ikäisenä. Suurimmaksi osaksi hän tottui siihen, että puhun hänelle suomea. Jos kuitenkin puhuin hänelle uncaria, hänen reaktionsa osoitti, että hän jollakin tasolla huomaa kielten erot. Esimerkiksi jos katsoimme kirjasta kuvia ja sanoin mitä eri kuvat ovat unkariksi, Laura hätkähti, kun aloin puhua uncaria. Hänellä meni pieni hetki keskittyä uudestaan kirjaan, koska hän jäi katsomaan minua kuin kysyen ”Miten sinä nyt noin puhut?”. Tällaisista reaktioista päätin, että hän erottaa kielet. Ilmeisesti Leopold ja Hirvonen eivät ole tutkineet kielistä tietoisiksi tulemistä ymmärtämisvaiheessa vaan ainoastaan he ovat tarkastelleet tuottamisvaiheessa tapahtuvaa kielten tietoista erottelemista.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessani tutkin lapsen varhaisen kielen, tarkemmin kahden kielen puheen ymmärtämisen, kehittymistä. Aihe on kiinnostava, koska siitä on tehty vielä melko vähän tutkimuksia verrattuna tuotetun kielen tutkimiseen. Kiinnostusta lisää myös se, että kaksikielisyys on ajankohtainen aihe ja se koskettaa suurta joukkoa ihmisiä; esimerkiksi ihmiset muuttavat maasta toiseen avioliiton vuoksi tai työn perässä ja heidän lapsensa saavat mahdollisuuden omaksua kaksi tai useampia kieliä. Tämän tutkimuksen näkökulma on erilainen kuin yleensä kaksikielisyystutkimuksissa, koska tässä tutkitaan toisen polven kaksikielisyyttä.

Lähtökohta on se, että kieltä täytyy ymmärtää ennen kuin sitä voi tuottaa. Vertailin saamiani tuloksia muihin tutkimuksiin, joissa oli käytetty samaa menetelmää suomalaisiin, yksikielisiin lapsiin. Kaksikielisten lasten sanaston omaksumisen on todettu tutkimuksissa olevan järjestykseltään ja sisällöltään hyvin samantyyppinen kuin yksikielisillä lapsilla. Suomessa Karjalainen ja Vuojala (1986) sekä Kovács (1996) ovat tutkineet suomalais-unkarilaisten lasten kielen kehittymistä, mutta valitettavasti en voinut verrata omia tuloksiani heidän tuloksiin, koska he raportoivat puheen kehitymisestä. He eivät tutkineet puheen ymmärtämistä.

Tutkimusmenetelmänä käytin MCDI:n molempia kyselylomakkeita, jotka on tarkoitettu 8–16 kuukauden ikäisille lapsille sekä 16–30 kuukauden ikäisille lapsille. Itse täytin kyselyt lapsen ollessa 9, 12, 15, 18, 21 ja 24 kuukautta vanha. Kyselylomakkeilla on mahdollista tutkia samalla puheen tuottamista. Tämän tutkimuksen rajasin ymmärtämiseen. Koska kyselylomakkeet oli muokattu jo valmiiksi suomenkielisille lapsille sopivaksi, sanasto oli sopiva suomen kielen testaamiseen. Sanalistojen mahdollinen ongelma olisi saattanut olla unkarin kielen tutkimisessa. Ongelmaa ei kuitenkaan syntynyt, koska myös unkarin kielen osalta käytettiin lähes samaa sanastoa. Merkitsin suomenkieliseen listaan myös ymmärretyt unkarinkieliset sanat.

Lari-Koskisen (2000) tutkimuksen mukaan voimakas sanavaraston kasvamiskausi ajoittui 10–11 kuukauden ikään. Niemisen (1991) mukaan kiivain aika ajoittuu 12–18 kuukauden ikään ja oma tutkimukseni antoi saman tuloksen. En ole verrannut Lauraa

muihin kuin suomenkielisten lasten tutkimuksiin, koska sanalistat ovat muissa kielissä erilaiset ja vertaaminen niihin tuloksiin ei olisi ollut niin luotettavaa.

Ymmärrettyjen sanaluokkien sanoja tutkittaessa substantiivien osuus oli selvästi suurempi muihin sanaluokkiin verrattuna. Tähän ovat päätyneet myös muut tuloksissaan. Seuraavaksi suurin ryhmä oli verbit. Muiden sanaluokkien osuus oli vielä hyvin pieni tällä ikäkaudella. Verbien ja substantiivien ymmärtäminen lisääntyi samaan tahtiin koko tutkimusajan molemmissa kielissä. Lari-Koskisen (2000) tutkimuksessa taas verbien osalta tapahtui selkeä kasvu, kun nopea sanaston kasvuvaihe alkoi.

Yhteenvetona voin sanoa, että tutkimukseni antoi hyvin samansuuntaiset tulokset kuin samalla menetelmällä tehdyt tutkimukset. MCDI-tutkimusmenetelmä on melko vaivaton tapa kerätä tietoa sanaston ymmärtämisestä. Menetelmää voidaan käyttää seulontaan, kehityksen seurantaan, kuntoutuksen tuloksellisuuden arviointiin ja tutkimuskäyttöön. Menetelmän etuna on, varsinkin vanhempien näkökulmasta, että lomakkeet ovat helppoja täyttää ja tutkimusaineiston kerääminen ei vaadi tietoa puheen ymmärtämisen kehittymisestä. Se antaa tutkijalle tietoa yksilöiden välisistä eroista ja se keskittyy tutkimushetken, esimerkiksi puheen ymmärtämisen, arviointiin. Menetelmän haittapuolena on arviointikoulutuksen puuttuminen ja vanhempien yli- tai aliarviointi. Kun tutkitaan suurta lapsiryhmää, menetelmän suurin ongelma saattaa ollakin vanhempien ohjeistaminen. Vanhemmat helposti arvioivat oman lapsensa ymmärtämisen paremmaksi kuin se todellisuudessa on. On vaikea saada vanhempia arvioimaan samalla tavalla. Toisaalta joku voi olla myös hyvin kriittinen arvioidessaan, jolloin tutkimustulos jää todellisuutta heikommaksi. Puheen ymmärtämistä arvioidessa on myös vaikea sanoa, milloin jokin sana on ymmärretty ilman kontekstia, ja milloin se on tilanteeseen sidottua.

Olisi mielenkiintoista, jos voisin verrata tutkimustuloksiani jonkun toisen henkilön tekemään tutkimukseen, kun tutkimuskohteena olisi Laura. Olisi kiinnostavaa verrata, tapahtuiko arvioinnissa yli- tai aliarviointia ja missä erot olisivat. Olen pyrkinyt olemaan objektiivinen täyttäessäni sanalistoja. Olisi mielenkiintoista tietää, kuinka paljon itse arvioin jonkin sanan ymmärretyksi, vaikka se jonkun toisen mielestä onkin tilanteeseen sidottua ymmärtämistä, eikä todellista tietyn sanan ymmärtämistä.

Lopuksi voisin sanoa, että menetelmä toimi hyvin tämältyyppisessä tutkimuksessa. Vaikka aineistoni oli suppea, tulokset olivat samankaltaisia kuin

muissakin samanikäisten lasten puheen ymmärtämisen tutkimuksissa. En kuitenkaan voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, koska kaikki lapset omaksuvat omalla tavallaan kieliä.

Jos tutkimusta olisi jatkettu, olisi ollut kiinnostavaa tutkia myös puheen tuottamista sen kannalta, hidastaako kahden kielen oppiminen puheen kehitystä. Puheen ymmärtämisen kehittymiseen sillä ei näyttänyt olevan mitään negatiivista vaikutusta tämän tutkimuksen perusteella. Olisi mielenkiintoista vertailla tuloksiani muihin lapsiin, jotka omaksuvat nimenomaan suomen ja unkarin kielen samanaikaisesti Suomessa.

ÖSSZEFOGLALÓ

A kisgyermek nyelvfejlődése nagyon érdekes jelenség. A nyelvi fejlődés két részből áll: a beszéd megértése és a beszéd produkálása. A kétnyelvűség a mai világban szinte mindennapos. Szakdolgozatomban a saját gyermekem beszéd megértésének fejlődését vizsgáltam kilenc hónapos korától két éves koráig. A gyermekem két nyelvet tanult egyszerre: finnt és magyart. Kutatóként nagyon érdekelt, hogy hogyan fejlődik a kisgyermek nyelve a kétnyelvűség szempontjából. Ez a dolgozat abban különbözik más kutatásoktól, hogy a második generációs kétnyelvűséget vizsgálja. A vizsgált gyermek a nagymamájától tanulja a magyart, a szüleitől pedig a finnt.

A család Finnországban él, finn közösségben. Az anya kétnyelvűként (finn-magyar) nőtt fel, az apa finn anyanyelvű. A szülőknek egyértelmű volt, hogy a gyermek kétnyelvű lesz (vö. Kovács 1996). Az anya néha magyarul beszélt a gyermeknek, de többet finnül. Az apa nem tud magyarul egyáltalán, csak finnül beszélt a gyermeknek, a nagymama pedig csak magyarul beszélt hozzá.

A gyermekek kétnyelvűségéről több kutatás is megjelent, többek között Leopold (1939–1949), Saunders (1982, 1988), Fantini (1985), Pléh stb. (1987), MacWinney (1975, 1976), Vuojala (1986), Kovács (1996) és Hassinen (2002). Ezek a kutatások az első generációs kétnyelvűséget kutatják. Általános szakkönyvek jelentek meg a kétnyelvűségről, vö. Baker (1988, 1996), Romaine (1995), Hammers & Blanc (2000) és Grosjean (2008), és vannak a szülőknek szóló könyvek pl. Hardin & Riley (1986). Ezek a könyvek sok információt adnak azoknak a szülőknek, akik bizonytalanok abban, hogy kétnyelvűnek fogják-e nevelni gyermekeiket.

A két nyelv megértése azért is érdekes kutatási téma, mert a gyermek beszéd fejlődéséről számos kutatás és általános szakkönyv létezik, de a beszéd megértéséről viszonylag kevés. Véleményem szerint ezt azért is érdemes vizsgálni, mert ha a gyerek nem érti a nyelvet, akkor nem tanulja meg azt beszélni sem. A finn és a magyar nyelv szempontjából kevés a szakirodalom. Finnországban Vuojala (1986) és Kovács (1996) írtak rövid cikkeket, amelyekben a finnt és magyart vizsgálták, elsősorban a beszéd szempontjából. A kutatás érdekességét fokozza, hogy a kétnyelvűség aktuális és egyre több embert érint manapság. Az emberek házasság vagy munka miatt külföldre költöznek és így gyermekeiknek lehetősége adódik két vagy több nyelv elsajátítására is.

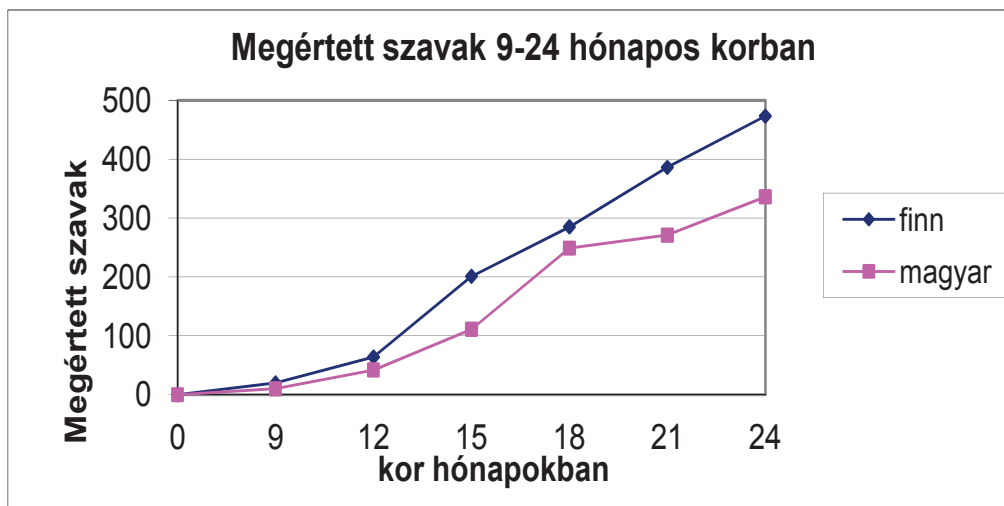
Kovács (2009: 359) szerint „a finnországi magyarok nem tartoznak a „klasszikus” magyar diaszpóracsoportok közé, mivel késői és kis létszámú bevándorló csoportot alkotnak.” Finnországban 1 947 magyar nyelvű ember él (Tilastokeskus 2010). Magyar nyelvet lehet egyetemi szinten tanulni a hungarológusképzésen (Helsinki, Turku, Jyväskylä). „Elsősorban a finn diákok igényeit elégíti ki, de néhány másodgenerációs magyar is található a diákok között.” (Kovács 2009: 360.) A mai finn nyelvpolitika szerint a Finn Oktatási Minisztérium támogatja a bevándorlók anyanyelvének megőrzését. A magyar nyelv is ide tartozik. Kovács (2009: 360) információi szerint 2007-ben magyar nyelvi oktatás Helsinkiben és a környékén (Espoo, Vantaa), Turkuban és Tampere-ben volt. Ezekon kívül 2008-tól Jyväskylä-ben is lehet anyanyelvként magyart tanulni. Mindez azt mutatja, hogy az itt élő magyarok motiváltak, hogy megőrizték anyanyelvüket. Kovács (2009: 363–364) például azt vizsgálta, hogy fontos-e a Finnországban született, magyar származású gyermeket magyarul megtanítani otthon. A megkérdezettek közül 105-ből 98-an nagyon fontosnak tartották a magyar tanulást az alábbiakkal indokolva:

1. A nyelv továbbadása a magyar identitás miatt fontos.
2. A nyelv a magyar kultúra megismerésének, továbbadásának eszköze.
3. A gyökerek, a rokonság, az anyaországhoz való kötődés miatt.
4. A nyelv(tudás) szellemi kincs.
5. Egyéb okok.

Családom számára mind az öt indok fontos volt.

Ebben a szakdolgozatomban azt kutattam, hogy miként fejlődik a beszédmegértés szókinccse mindkét nyelvben, a finnben és a magyarban. A szókinccset úgy vizsgáltam meg, hogy három hónaponként (9, 12, 15, 18, 21 ja 24 hónapos korban) kitöltöttem MCDI-tesztlapot. MCDI-tesztet (MacArthur Communicative Development Inventories) Amerikában fejlesztették ki, és használatával megbízható eredményeket értek el. Ezt a tesztlapot sok nyelvre lefordították, többek között finnre is. Sajnos magyarul még nem jelent meg, ezért a magam által lefordított tesztet használtam. Az eredményeket összehasonlítottam egynyelvű finn gyermekekkel, akiket ezzel a teszttel vizsgáltak. Sajnos a magyar nyelvet nem tudtam összehasonlítani magyar kutatásokkal, mert ilyen nem állt rendelkezésemre.

A vizsgált gyermek egyévesen 64 szót értett finnül és magyarul 42-t. Három hónappal később 15-hónaposan már 201 szót értett finnül és magyarul is 112-t. A következő ábra mutatja, hogy hogyan fejlődtek a nyelvek kilenc hónapostól két éves korig.

1. Ábra Mégértett szavak 9–24 hónapos korban külön a finnben és a magyarban

Az eredmények szerint, mindkét nyelv nagyon jól fejlődött, ugyanúgy mint az egynyelvű gyermekeknél. A finn nyelv szókincse természetesen nagyobb, mert a gyermek azt hallotta többet. Ha azt vesszük figyelembe, hogy csak egy személy (a nagymama) beszélt hozzá magyarul, a gyermek magyar nyelvi értése nagyon jó. Mivel a nagymama kizárólag magyarul beszélt a gyermekhez, ezért ezt fontos tényezőnek tartom a gyermek magyar nyelvi fejlődésében. Hasonlóképpen a család attitűdje és motivációja a nyelv iránt nagyon sokat számít.

Érdekes lett volna kutatásomat folytatni a beszédkésztség fejlődése szempontjából is, és megfigyelni azt, hogy mennyire befolyásolná a két nyelv egyidejű tanulása a gyermek beszédjének fejlődését. Jó lett volna vizsgálataim eredményeit összehasonlítani kifejezetten olyan gyermekekkel, akik második generációban egyidejűleg sajátítják el a finn és magyar nyelvet.

LÄHTEET

Anisfeld, Moshe 1984: *Language development from birth to three*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Arnberg, Lenore 1987: *Raising Children Bilingually: The Pre-School Years*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Arnberg, Lenore 1989: *Tavoitteena kaksikielisyys*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Arnberg, Lenore N. – Arnberg, Peter W. 1992: *Language Awareness and Language Separation in the Young Bilingual Child*. Teoksessa *Cognitive Processing in Bilinguals* toim. Richard J. Harris. s. 475–501. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B. V.

Baker, Colin 1988: *Key Issues in Bilingualism and Bilingual Education*. Multilingual Matters Ltd.

Baker, Colin 1996: *Foundations of bilingual education and bilingualism*. Clevedon : Multilingual Matters.

Baker, Colin 2001: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 3rd Edition. Clevedon: Multilingual Matters.

Baker, Colin – Prys Jones, Silvia 1998: *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon: Multilingual Matters.

Bartha, Csilla 1999: *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.

Bates, Elizabeth – Dale, Philip S. – Thal, Donna 1995: *Individual Differences and their Implications for Theories of Language Development*. Teoksessa *The Handbook of Child Language*, toim. Paul Fletcher ja Brian MacWhinney s. 96–151. Oxford : Blackwell

Benedict, Helen 1979: *Early lexical development: comprehension and production*. Journal of Child Language, 6, s. 183–200 – <http://www.neiu.edu/~circill/bofman/ling450/early.pdf>

Chapman, Robin. S. 1978: *Comprehension strategies in children*. Teoksessa *Speech and language in the laboratory, school and clinic*, toim. J. F. Kavanaugh ja W. Strange. Cambridge, Mass.

Cole, Michael – Cole, Sheila R. 1989: *The Development of Children*. New York: Scientific American Books.

Dale, Philip S. 1996: *Parent Report Assessment of Language and Communication*. Teoksessa *Assessment of Communication and Language*, toim. Kevin N. Cole, Philip S. Dale, & Donna J. Thal s.161–182. Baltimore: Brookes

Dale, Philip S. –Penfold, Melissa 2011: *Adaptations of the MacArthur-Bates CDI Into Non-U.S. English Languages* July 5, 2011 <http://www.sci.sdsu.edu/cdi/documents/AdaptationsSurvey7-5-11Web.pdf> 4.3.2012

De Villiers – De Villiers. 1978: *Language Acquisition*. USA. Harvard University Press.

Edu.fi – opettajien verkkopalvelu 2012: Opetussuunnitelma: *Toiminnallinen kaksikielisyys*. – http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/kielikylpy_ja_vieraskielinen_opetus/kielikylpykielen_ja_vieraan_kielen_opetussuunnitelma 28.1.2012

Fantini, Alvino E. 1985: *Language acquisition of a bilingual child : a sociolinguistic perspective*. Clevedon : Multilingual Matters

Fenson, Larry – Dale, Philip S. – Reznick, Steven J. – Bates, Elizabeth – Thal, Donna J. – Pethick, Stephen J. 1994: *Variability in early communicative development*. Monographs of the Society for Research in Child Development, 59 (5, sarja nro 242).

Goldin-Meadow, Susan, Seligman, E. P., Gelman, Rochel 1976. *Language in the two year old*. Cognition I. 189–202 – http://goldin-meadow-lab.uchicago.edu/PDF/1976/GM_Seligman_Gelman1976.pdf

Grosjean, Francois 2008: *Bilingual : Life and reality*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Hamers, J.F. – Blanc, M.H.A. 2000: *Bilinguality and Bilingualism*.UK. Cambridge University Press. 2nd edition.

Harding, Edith – Riley, Philip 1986: *The Bilingual Family. A Handbook for Parents*. Great Britain: Cambridge: University Press.

Hassinen, Sirje 2002: *Simultaaninen kaksikielisyys. Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Acta Universitatis Ouluensis Humanoira B 43. Oulun yliopisto.

Hassinen, Sirje 2005: *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirvonen, Tuula. 1978: *Huomioita kaksikielisen lapsen kielenoppimisesta*. Teoksessa *AFinLA:n vuosikirja 1978*, toim. M. Leiwo ja A. Räsänen.

Hoff-Ginsberg, Erika 1997: *Language Development*. United States of America. Brooks/Cole Publishing Company.

Illingworth, R.S. 1970: *The Development of the Infant and Young Child. Normal and Abnormal*. 4. painos. Great Britain: E. & S. Livingstone LTD.

Karjalainen, Merja – Vuojala, Eszter 1986: *Unkaria ja suomea – Kaksikielisen Lauri-pojan puheen kehittämisestä*. Teoksessa *Kielitieteellisiä muistiinpanoja 1*, toim. Merja Karjalainen) s. 96–103. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 25. Oulu

Karmiloff-Smith, Annette 1979: *A functional approach to child language : a study of determiners and reference*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kas Bence , Lörík József – Szabóné Vékony Andrea – Komárominé Kasziba Henrietta 2010: *A korai nyelvi fejlődés új vizsgálóeszköze, a MacArthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár (KOFA) bemutatása és validitási vizsgálata*. Gyógypedagógiai szemle. A Magyar gyógypedagógusok egyesületének foyóirata, 2, XXX4VIII. Évfolyam, s. 114–125 - http://prae.hu/prae/content/gyosze/GYOSZE_2010_2.pdf 4.3.2012

Kessler, Carolyn 1984: *Language Acquisition in Bilingual Children*. Teoksessa *Bilingualism and Language Disability: Assessment and Remediation*, toim. Niklas Miller s. 26–54. San Diego: College-Hill Press, Inc.

Koppinen, Marja-Leena – Lyytinen, Paula – Rasku-Puttonen, Helena 1989: *Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot*. Rauma: Oy Länsi-Suomi.

Kosunen, Helena – Krogerus Leea 1996: *Lasten kielen kehityksen arviointi 1½–2 vuoden iässä*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kovács, Magdolna 1996: *Muistiinpanoja kolmikielisyydestä*. Teoksessa *Hungarologische Beiträge 6*, herausgegeben von László Keresztes, Sándor Maticsák. s. 31–40. Universität Jyväskylä: Kopi-jyvä

Kovács, Magdolna 2009: *A finnországi magyarok egy csoportjának identitása és nyelvi attitűdei*. Teoksessa *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*, toim. Borbély Anna, Vančonek Krenmer Ildikó, Hattyár Helga. s. 259–366. Tinta könyvkiadó.

Kovács, Magdolna 2011: *Ethnic and linguistic identities of Hungarians and their descendants in Finland*. Teoksessa *Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities*, toim. Riho Grünthal & Magdolna Kovács. s. 121–157. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

Kunnari, Sari – Savinainen-Makkonen Tuula 2004: *Sanaston kehitys*. Teoksessa *Mistä on pienten sanat tehty: lasten äänteellinen kehitys*, toim. Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen. s. 68–74. Helsinki: WSOY.

Kunnari, Sari 1998: *Varhaisten sanojen määrällinen kehitys*. Teoksessa *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta*, toim. Merja Karjalainen. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10 s. 85–88. Oulu.

Laakso, Marja-Leena – Eklund, Kenneth – Poikkeus, Anna-Maija 2011: *Esikko: Lapsen esikielellisen kommunikaation ja kielen ensikartoitus*. Niilo Mäki Instituutti. Eura: EuraPrint Oy

Laakso, Marja-Leena – Poikkeus Anna-Maija – Katajamäki, Johanna – Lyytinen, Paula 1999: *Early intentional communication as a predictor of language development in young toddlers*. *First Language* 19 s. 207–231 – <http://fla.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/19/56/207.full.pdf+html>

Laalo, Klaus 2002: *Lapsenkielen tutkimusmenetelmistä*. *Virittäjä* 1/2002 s. 98–103

Laalo, Klaus 2011: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. Vantaa: HansaBook. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 1309

Lari-Koskinen, Nina 2000: *Sanaston hallinta ja yhteys leikkiin kielen omaksumisen varhaisvaiheessa*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lausvaara, Anni 1993: *Sanaston hallinta 1,5-2 -vuotiailla lapsilla*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Leiwo, Matti 1989: *Lapsen kielen kehitys*. Helsinki: Yliopistopaino.

Lieko, Anneli 1993: *Lapsen kielen tutkimusmetodeista*. *Virittäjä* 97, 537–545.

Lyytinen, Paula 1982: *Lapsen kielellinen kehitys*. Teoksessa *Lapsen kehitystapahtuma ja sen ymmärtäminen*, toim. Anna Raija Nummenmaa, s. 152–166. Tampere. Tampereen yliopisto

Lyytinen, Paula – Lari, Nina – Lausvaara, Anni – Poikkeus, Anna-Maija 1994: *Lasten varhaisen sanaston ja kommunikoinnin arviointi*. *Psykologia* 29, s. 244–252.

Lyytinen, Paula 1999: *Varhaisen kommunikaation ja kielen kehityksen arviointimenetelmä*. Jyväskylän yliopiston lapsitutkimuskeskus. Niilo Mäki Instituutti.

Lyytinen, Paula et al 1996: *Kielen kehityksen jatkuvuus ja sen arviointi kahden ensimmäisen ikävuoden aikana*. Teoksessa *Lapsi ja tutkimus*, toim. Paula Lyytinen ja Heikki Lyytinen. s. 183–191. Jyväskylä: Atena

MacWhinney, Brian 1975: *Rules, Rote and Analogy in Morphological Formations by Hungarian Children*. *Journal of Child Language*, 2, 65–77.

MacWhinney, Brian 1976: *Hungarian Research on the Acquisition of Morphology and Syntax*. *Journal of Child Language*, 3, 397–410.

Meisel, Jürgen 1990: *Grammatical development in the simultaneous acquisition of two first languages*. Teoksessa *Two First Languages: Early Grammatical Development in Bilingual Children*, toim. Jürgen Meisel s. 5–22. Dordrecht: Foris.

Menyuk, Paula 1988: *Language development : knowledge and use*. Glenview: Scott, Foresman and Company

Menyuk, Paula – Liebergott, Jacqueline W. – Schultz, Martin C. 1995: *Early language development in full-term and premature infants*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Mikes, Melanie, 1990: *Some Issues of Lexical Development in Early Bi- and Trilinguals*. Teoksessa *Children's Languages*. Vol. 7. Toim. Gina Conti-Ramsden ja Catherine E. Snow s.103–119. Hillsdale (N.J.) : Erlbaum

Nieminen, Pirkko 1991: *Äidin ja lapsen kommunikaatio ja lapsen kielen omaksuminen*. Psykologian laitos, Tampereen yliopisto.

Oksaar, Els 1992 a: *Mehrsprachigkeit bei Kindern – eine Chance, kein Hindernis*. Schriftenreihe des Vereins Oostfreeske Taal 1. V. Heft 1. Finke, Aurich.

Opetushallitus 2011: *Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus*

[http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-
_ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat](http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat) 11.4.2012

Orpana, Terttu 1980: *Lapsenkielestä ja sen tutkimisesta*. Folia Fennistica et Linguistica 3 s. 91–112. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

Paavola, Leila 2006: *Maternal sensitive responsiveness, characteristics and relations to child early communicative and linguistic development*. Oulun yliopisto. Väitöskirja – <http://herkules.oulu.fi/isbn9514282035/isbn9514282035.pdf>

Pesonen, Marja-Leena – Överlund, Johanna 1991: *Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys – puheen oppimisen perusta*. Opetusvideo. Hämeenlinna.

Pléh, Csaba 1989: *The Development of Sentence Interpretation in Hungarian*. Teoksessa *The Crosslinguistic Study of Sentence Processing*, toim. Brian MacWhinney ja Elizabeth Bates. s. 158–184. Cambridge: Cambridge University Press.

Romaine, Suzanne 1995: *Bilingualism*. Second edition. Oxford: Blackwell.

Ronjat, Jules 1913: *Le developpment du langage observé chez un enfant bilingue*. Paris: Champion.

Saunders, George 1982: *Bilingual Children: Guidance for the Family*. Clevedon: Multilingual Matters.

Saunders, George 1988: *Bilingual Children: From Birth to Teens*. Clevedon: Multilingual Matters.

Skutnabb-Kangas, Tove 1981: *Bilingualism or Not. The Education of Minorities*. Great Britain, Multilingual Matters LTD.

Skutnabb-Kangas, Tove 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Gaudeamus. Helsinki.

Tilastokeskus 2010: Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2010 – <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> 3.3.2012

Vihman, Marilyn M. – McLaughlin, Barry 1982: *Bilingualism and Second Language Acquisition in Preschool Children*. Teoksessa *Progress in cognitive Development Research: Verbal Processes in Children*, toim. Charles J. Brainerd and Michael Pressley. s. 35–58. Springer Verlag. Berlin.

Överlund, Johanna 1994: Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys – puheen oppimisen perusta. Teoksessa *Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys*, toim. A. Iivonen, A. Lieko – P. Korpilahti. Vaasa. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583.

LIITTEET

Liite 1

OHJEET MCDI- LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄLLE

8-16 kuukauden ikäisten lomake. Lomakkeella kartoitetaan lapsen ymmärtämisen ensimerkkejä, varhaista sanavarastoa sekä lapsen toimintoja ja eleitä. Sanavaraston osalta lomakkeeseen on kerätty sanoja, jotka ovat tavallisia pienten lasten sanavarastossa. Merkitse rasti ”ymmärtää” sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsi ymmärtää, mutta joita hän ei vielä sano. Merkitse rasti ”ymmärtää ja sanoo” sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsi ymmärtää ja joita hän myös tuottaa puheessaan. Tuotetulla sanalla tarkoitetaan ilmaisua, jonka lapsi sanoo itsenäisesti (ilman mallia) ja jota hän toistuvasti käyttää saman asian yhteydessä. Ilmaisuja, joissa lapsi pelkästään toistaa aikuisen käyttämiä sanoja, ei hyväksytä. Mikäli lapsi käyttää sanasta erilaista muotoa kuin lomakkeessa (esim. kuppi-uppi, koira-oi'a, hevonen-heppa), merkitse se kuitenkin. Jos lapsi käyttää samaa äänneyhdistelmää tai omatekoista sanaa yleistäen sitä useampaan kohteeseen (esim. paa-pa), se hyväksytään vain kerran.

Vaihtelu sanaston omaksumisessa on erittäin laajaa. Lopussa on tilaa, jonne voit lisätä sellaisia ilmaisuja, joita lomakkeessa ei esiinny, mutta jotka lapsi kuitenkin hallitsee. Aineistoa kerätessä havaitsimme, että tällaisia aikaan sidoksissa olevia sanoja, joita emme olleet osanneet sisällyttää sanastolistoihin, olivat mm. muumi ja kypärä. On myös mahdollista, että lapsi ymmärtää tai käyttää vasta muutamia tämän lomakkeen sanoista.

16-30 kuukauden ikäisten lomake. Lomakkeella kartoitetaan lapsen aktiivista sanavarastoa, taivutusmuotojen hallintaa sekä ilmaisujen keskipituutta. Merkitse rasti ”ymmärtää ja sanoo” sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsi ymmärtää ja joita hän myös itse tuottaa. Tuotetulla sanalla tarkoitetaan ilmaisua, jonka lapsi sanoo itsenäisesti (ilman mallia) ja jota hän toistuvasti käyttää saman asia yhteydessä. Mikäli lapsi käyttää sanasta erilaista muotoa kuin lomakkeessa (esim. kuppi-uppi, koira-oi'a, hevonen-heppa), merkitse se kuitenkin. Jos lapsi käyttää samaa äänneyhdistelmää tai omatekoista sanaa yleistäen sitä useampaan kohteeseen (esim.paa-pa), se hyväksytään vain kerran.

Merkitse taivutusmuotojen osalta esimerkkejä muodoista, joita lapsi käyttää. Kirjoita ylös kolme pisintä ilmaisua, joita olet kuullut lapsesi äskettäin käyttävän. Ulkoaopittuja riimejä ja/tai laulun sanoja ei hyväksytä lapsen omiksi ilmaisuiksi.

LAPSEN KOMMUNIKAATION KEHITYS: SANAT JA ELEET

MCDI-lomake*

Lapsen nimi: _____

Syntymäaika: _____ Ikä: _____

Arvioitsija: _____ Päiväys: _____

I VARHAISET SANAT

A. YMMÄRTÄMISEN ENSIMERKIT

Jo ennen kuin lapset käyttävät merkityksellisiä sanoja, he osoittavat kielellistä ymmärtämistä reagoimalla tuttuihin sanoihin ja lauseisiin. Seuraavassa on esitetty joitakin esimerkkejä. Tekeekö lapsesi jo jotakin näistä?

	kyllä	ei
1. Reagoi, kun kutsutaan nimeä (esim. kääntymällä ja katsomalla äänen suuntaan)	☐	☐
2. Reagoi, kun sanotaan "Ei" (lopettaa mitä on tekemässä ainakin hetkellisesti)	☐	☐
3. Reagoi lauseeseen "Missä äiti/isä on?" etsimällä kysytyä henkilöä katseellaan	☐	☐
Yhteensä		

*Lähde: Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Thal D., Bates, E., Hartung, J. P., Pethick, S., & Reilly, J. S. (1991). Technical Manual for the MacArthur Communicative Development Inventories. San Diego State University. Suomeksi: LKK -projekti, Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

B. OHJEIDEN JA KYSYMYSTEN YMMÄRTÄMINEN

Merkitse ne alla olevista ilmaisuista, jotka lapsesi näyttää ymmärtävän.

	ymmärtää		ymmärtää
Oletko nälkäinen?	☐	Älä koske	☐
Oletko väsynyt/uninen?	☐	Nouse ylös	☐
Varovasti!	☐	Anna se äidille	☐
Ole hiljaa	☐	Halaa äitiä	☐
Taputa käsiä yhteen	☐	Anna äidille suukko	☐
Vaihdetaan vaippa	☐	Hae äidille ...	☐
Tule tänne	☐	Kiltisti tehty	☐
Äiti/isä tuli kotiin	☐	Pysy paikallasi	☐
Haluatko lisää?	☐	Sano hei hei	☐
Älä tee	☐	Katso ...	☐
Avaa suu	☐	Istu alas	☐
Sylje pois	☐	Lopeta	☐
Mennään nukkumaan	☐	Heitä pallo	☐
Lähdetäänkö autolla?	☐	Yhteensä	

C. PUHUMISEN ALKEET

1. Jotkut lapset jäljittelevät mielellään kaikkea, mitä he kuulevat, esimerkiksi uusia sanoja, joita he ovat opettelemassa tai lauseen osia (vaikkapa sanaa "töihin" lauseessa "Äiti lähtee nyt töihin"). Kuinka usein lapsesi jäljittelee sanoja?

ei vielä joskus usein

2. Jotkut lapset nimeävät mielellään esineitä tai asioita ja haluavat ylpeinä näyttää, mitä osaavat jo nimetä. Kuinka usein lapsesi tekee näin?

ei vielä joskus usein

D. SANAVARASTO

Lomakkeeseen on kerätty sanoja, jotka ovat tavallisia pikkulasten sanavarastossa. Merkitse rasti "ymmärtää" ympärään sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsesi ymmärtää, mutta ei vielä itse sano. Merkitse rasti "ymmärtää ja sanoo" ympärään sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsi ymmärtää ja joita hän myös tuottaa. Tuotetulla sanalla tarkoitetaan ilmaisua, jonka lapsi sanoo itsenäisesti (ilman mallia) ja jota hän toistuvasti käyttää saman asian yhteydessä. Mikäli lapsesi käyttää sanasta jotakin erilaista muotoa (esim. kuppi - uppi, koira - oi'a - hevonen - heppa), merkitse se kuitenkin. Tällöin voit kirjoittaa sanan viereen sen ilmaisun, jota lapsesi käyttää.

Lopussa on tilaa, jonne voit lisätä lapsesi sellaisia ilmaisuja, joita lomakkeessa ei esiinny. On myös mahdollista, että lapsesi ymmärtää tai käyttää vasta aivan muutamia tämän lomakkeen sanoista.

1. ÄÄNTELYT JA ELÄINTEN ÄÄNET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
ai-ai (sattuessa)	☐	☐	ammuu	☐	☐
bää-ä bää-ä	☐	☐	drnn drnn (auton ääni)	☐	☐
hau hau	☐	☐	kukkokiekuu	☐	☐
kvaak kvaak	☐	☐	miauu	☐	☐
murrrr	☐	☐	nam nam	☐	☐
ohhoh	☐	☐	shh (hiljaa)	☐	☐
tsuk tsuk (junan ääni)	☐	☐	Yhteensä		

2. ELÄINTEN NIMET (oikeat tai leikkieläimet)

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
ampiainen	☐	☐	ankka	☐	☐
apina	☐	☐	eläin	☐	☐
hevonen	☐	☐	hiiri	☐	☐
hirvi	☐	☐	hyttyinen	☐	☐
hämähäkki	☐	☐	kala	☐	☐
karhu	☐	☐	kettu	☐	☐
kirahvi	☐	☐	kissa	☐	☐
koira	☐	☐	kärpänen	☐	☐
käärme	☐	☐	lammas	☐	☐
lehmä	☐	☐	leijona	☐	☐
leppäkerttu	☐	☐	lintu	☐	☐
mato	☐	☐	muurahainen	☐	☐
norsu	☐	☐	orava	☐	☐
perhonen	☐	☐	pingviini	☐	☐
possu	☐	☐	pupu	☐	☐
pöllö	☐	☐	sammakko	☐	☐
silli	☐	☐	susi	☐	☐
tiikeri	☐	☐	tipu	☐	☐
			Yhteensä		

3. KULKUNEUVOT (oikeat tai lelut)

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
auto	☐	☐	bussi/linja-auto	☐	☐
juna	☐	☐	kuorma-auto	☐	☐
laiva	☐	☐	lentokone	☐	☐
mopo	☐	☐	polkupyörä	☐	☐
rattaat	☐	☐	traktori	☐	☐
			Yhteensä		

4. LEIKKIVÄLINEET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
kirja	☐	☐	kynä	☐	☐
lappi	☐	☐	nalle	☐	☐
nukke	☐	☐	palikka	☐	☐
pallo	☐	☐	ämpäri/sanko	☐	☐
Yhteensä					

5. RUOKAA JA JUOMAA

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
appelsiini	☐	☐	banaani	☐	☐
heme	☐	☐	jugurtti	☐	☐
juusto	☐	☐	jäätelö	☐	☐
kahvi	☐	☐	kakku	☐	☐
kala	☐	☐	kana	☐	☐
kananmuna	☐	☐	karkki	☐	☐
keksi	☐	☐	kurkku	☐	☐
leipä	☐	☐	liha	☐	☐
maito	☐	☐	makaroni	☐	☐
makkara	☐	☐	mansikka	☐	☐
mehu	☐	☐	omena	☐	☐
peruna	☐	☐	porkkana	☐	☐
puuro	☐	☐	ruoka	☐	☐
rusina	☐	☐	tomaatti	☐	☐
velli	☐	☐	vesi	☐	☐
viili	☐	☐	voi	☐	☐
Yhteensä					

6. VAATETUS

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
hattu	☐	☐	housut	☐	☐
kaulahuivi	☐	☐	kenkä	☐	☐
lapaset	☐	☐	mekko	☐	☐
nappi	☐	☐	paita	☐	☐
pusero	☐	☐	ruokalappu	☐	☐
saappaat	☐	☐	sukka	☐	☐
sukkahousut	☐	☐	takki	☐	☐
vaippa	☐	☐	vetoketju	☐	☐
villapaita	☐	☐	yöpuku	☐	☐
Yhteensä					

7. KEHON OSAT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
hammas	☐	☐	hiukset/tukka	☐	☐
jalka	☐	☐	kasvot	☐	☐
kieli	☐	☐	korva	☐	☐
käsi	☐	☐	napa	☐	☐
nenä	☐	☐	polvi	☐	☐
poski	☐	☐	pylly	☐	☐
pää	☐	☐	silmä	☐	☐
sormi	☐	☐	suu	☐	☐
tissi	☐	☐	varvas	☐	☐
vatsa/maha	☐	☐	Yhteensä		

8. HUONEKALUT JA HUONEET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
amme	☐	☐	autotalli	☐	☐
eteinen	☐	☐	ikkuna	☐	☐
jääkaappi	☐	☐	kaappi	☐	☐
katto	☐	☐	keinutuoli	☐	☐
keittiö	☐	☐	lattia	☐	☐
makuuhuone	☐	☐	olohuone	☐	☐
ovi	☐	☐	pesukone	☐	☐
portaat	☐	☐	pölynimuri	☐	☐
pöytä	☐	☐	radio	☐	☐
sauna	☐	☐	sohva	☐	☐
suihku	☐	☐	sänky	☐	☐
televisio	☐	☐	tuoli	☐	☐
uuni	☐	☐	vessa	☐	☐
			Yhteensä		

9. KODIN ESINEET JA TARVIKKEET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
avaimet	☐	☐	haarukka	☐	☐
hammasharja	☐	☐	harja	☐	☐
kampa	☐	☐	kattila	☐	☐
kello	☐	☐	kirje	☐	☐
kuppi	☐	☐	laatikko	☐	☐
lamppu	☐	☐	laukku	☐	☐
lautanen	☐	☐	lusikka	☐	☐
lääke	☐	☐	matto	☐	☐
ovikello	☐	☐	paperi	☐	☐
peili	☐	☐	peitto	☐	☐
potta	☐	☐	puhelin	☐	☐

pullo	☐	☐	pyyhe	☐	☐
raha	☐	☐	rasva	☐	☐
roska	☐	☐	saippua	☐	☐
sakset	☐	☐	silmälasit	☐	☐
taulu	☐	☐	tutti	☐	☐
tyyny	☐	☐	veitsi	☐	☐
Yhteensä					

10. LUONTO JA LÄHIYMPÄRISTÖ

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
aurinko	☐	☐	hiekkalaatikko	☐	☐
hiekkalaatikko	☐	☐	jää	☐	☐
kauppa	☐	☐	keinu	☐	☐
kirkko	☐	☐	kivi	☐	☐
koti	☐	☐	koulu	☐	☐
kukka	☐	☐	kuu	☐	☐
liukumäki	☐	☐	lumi	☐	☐
lätäkkö	☐	☐	piha	☐	☐
puisto	☐	☐	puu	☐	☐
päiväkoti	☐	☐	ranta	☐	☐
sade	☐	☐	taivas	☐	☐
talo	☐	☐	tähti	☐	☐
Yhteensä					

11. IHMISET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
ihminen	☐	☐	isä	☐	☐
lapsi	☐	☐	mies	☐	☐
mummo/mummi	☐	☐	nainen	☐	☐
oma nimi	☐	☐	pappa/ukki	☐	☐
poika	☐	☐	setä	☐	☐
sisko	☐	☐	tyttö	☐	☐
täti	☐	☐	vauva	☐	☐
veli	☐	☐	äiti	☐	☐
Yhteensä					

12. LEIKIT JA RUTIINITOIMINNOT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
aamupala	☐	☐	ei	☐	☐
hei hei	☐	☐	hyvää yötä	☐	☐
kakka	☐	☐	kiitos	☐	☐
kyllä	☐	☐	kylpy	☐	☐
loppu	☐	☐	odota	☐	☐

ole hyvä	☐	☐	"piiloon"	☐	☐
pissa	☐	☐	päiväunet	☐	☐
päivää	☐	☐	terve!	☐	☐
välipala	☐	☐	älä	☐	☐
Yhteensä					

13. TOIMINTASANAT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
ajaa	☐	☐	antaa	☐	☐
aukaista	☐	☐	auttaa	☐	☐
hakea	☐	☐	halata	☐	☐
heittää	☐	☐	huutaa	☐	☐
hypätä	☐	☐	istua	☐	☐
itkeä	☐	☐	juoda	☐	☐
juosta	☐	☐	kaatua	☐	☐
katsoa	☐	☐	keinua	☐	☐
keittää	☐	☐	kiivetä	☐	☐
kirjoittaa	☐	☐	korjata	☐	☐
kävellä	☐	☐	laittaa	☐	☐
laulaa	☐	☐	leikkiä	☐	☐
leipoa	☐	☐	lopettaa	☐	☐
lukea	☐	☐	lähteä	☐	☐
mahtua	☐	☐	mennä	☐	☐
nauraa	☐	☐	niistää	☐	☐
nukkua	☐	☐	ottaa	☐	☐
pestä	☐	☐	piirtää	☐	☐
potkaista	☐	☐	pudota	☐	☐
puhaltaa	☐	☐	pukea	☐	☐
purra	☐	☐	pyöriä	☐	☐
riisua	☐	☐	rikkoa	☐	☐
roiskuttaa	☐	☐	saada	☐	☐
siivota	☐	☐	soittaa	☐	☐
suukottaa	☐	☐	syödä	☐	☐
syöttää	☐	☐	tanssia	☐	☐
taputtaa	☐	☐	tuoda	☐	☐
työntää	☐	☐	törmätä	☐	☐
vetää	☐	☐	viedä	☐	☐
vilkuttaa	☐	☐	yskittää	☐	☐
Yhteensä					

14. AIKAA KOSKEVAT SANAT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
aamu	☐	☐	ilta	☐	☐
myöhemmin	☐	☐	nyt	☐	☐
pian	☐	☐	päivä	☐	☐
tänään	☐	☐	yö	☐	☐
Yhteensä					

15. KUVAILEVAT SANAT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
hieno	☐	☐	huono	☐	☐
hyvä	☐	☐	iloinen	☐	☐
iso	☐	☐	kaunis	☐	☐
kiltti	☐	☐	kipeä (pipi)	☐	☐
kuuma	☐	☐	kylmä	☐	☐
likainen	☐	☐	märkä	☐	☐
nälkäinen	☐	☐	pehmeä	☐	☐
pieni	☐	☐	pimeä	☐	☐
puhdas	☐	☐	punainen	☐	☐
rikki	☐	☐	surullinen	☐	☐
terävä	☐	☐	tuhma	☐	☐
tyhjä	☐	☐	vanha	☐	☐
varovainen	☐	☐	väsynyt	☐	☐
Yhteensä					

16. PRONOMINIT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
minulle	☐	☐	minun	☐	☐
minä	☐	☐	nuo	☐	☐
se	☐	☐	sinun	☐	☐
sinä	☐	☐	tämä	☐	☐
Yhteensä					

17. KYSYMYSSANAT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
kuka	☐	☐	miksi	☐	☐
mikä	☐	☐	milloin	☐	☐
missä	☐	☐	miten	☐	☐
mitä	☐	☐	Yhteensä		

18. PREPOSITIOT JA PAIKANMÄÄREET

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
alas	☐	☐	alla	☐	☐
auki	☐	☐	kiinni	☐	☐
päällä (päälle)	☐	☐	siellä (sinne)	☐	☐
sisällä (sisälle)	☐	☐	tuolla (tuonne)	☐	☐
täällä (tänne)	☐	☐	ulos	☐	☐
ylös	☐	☐	Yhteensä		

19. MÄÄRÄN ILMAISUT

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
kaikki	☐	☐	lisää	☐	☐
monta	☐	☐	sama	☐	☐
toinen	☐	☐	vähän	☐	☐
			Yhteensä		

Ymmärrettyjen sanojen määrä

Tuotettujen sanojen määrä

TÄHÄN VOIT LISÄTÄ NIITÄ LAPSESI YMMÄRTÄMIÄ/KÄYTTÄMIÄ SANOJA, JOITA LISTASSA EI ESIINTYNYT.

	ymmärtää	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää	ymmärtää ja sanoo
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐
	☐	☐		☐	☐

II TOIMINNAT JA ELEET

A. ENSIMMÄISET KOMMUNIKOIVAT ELEET

Lasten kommunikaatio on varhaisimmassa muodossaan eleiden käyttämistä toiveiden ilmaisemiseksi. Merkitse, miten lapsesi tällä hetkellä käyttää allaolevia toiminnallisia eleitä.

	ei käytä	joskus	usein
1. Ojentaa kätensä näyttääkseen sinulle jotakin, joka hänellä on kädessään	☐	☐	☐
2. Ojentaa sinulle kädessä pitämänsä lelun tai esineen	☐	☐	☐
3. Osoittaa (ojentaen käsivarren ja etusormen) kiinnostavaa esinettä tai tapahtumaa	☐	☐	☐
4. Vilkuttaa "hei hei" itsenäisesti jonkun lähtiessä	☐	☐	☐
5. Ojentaa käsivartensa ylös, jotta hänet otettaisiin syliin	☐	☐	☐
6. Ravistaa päätään viestiäkseen "ei"	☐	☐	☐
7. Nyökkää viestiäkseen "kyllä"	☐	☐	☐
8. Panee etusormen huulille viestiäkseen "shhh"	☐	☐	☐
9. Antaa lentosuukon	☐	☐	☐
10. Maiskuttaa huulilla ilmaistakseen, että jokin maistuu hyvältä	☐	☐	☐
Yhteensä			

B. LEIKIT

Tekeekö lapsesi jotain seuraavista:

	kyllä	ei
1. Leikkii piilosta	☐	☐
2. Leikkii käsi- ja sormileikkejä	☐	☐
3. Leikkii kiinniottamisleikkejä	☐	☐
4. Laulaa	☐	☐
5. Tanssii	☐	☐
Yhteensä		

C. TOIMINNAT ESINEILLÄ

Tekeekö tai yrittääkö lapsesi tehdä jotain seuraavista?

	kyllä	ei
1. Syödä lusikalla tai haarukalla	☐	☐
2. Juoda kupista kun siinä on juotavaa	☐	☐
3. Kammata tai harjata omia hiuksia	☐	☐
4. Harjata hampaita	☐	☐
5. Pyyhkiä kasvoja tai käsiä pyyhkeellä (tai kankaalla tms.)	☐	☐
6. Panna päähän hattua/pipoa	☐	☐
7. Panna kenkää tai sukkaa jalkaan	☐	☐
8. Panna kaulaan helminauhaa tms. tai ranteeseen kelloa	☐	☐
9. Painaa päätä käsien varaan ja panna silmät kiinni kuin nukkuisi	☐	☐
10. Puhalttaa ilmaistakseen, että jokin on kuumaa	☐	☐

11. Pitää kädessään lentokonetta ja "lennättää" sitä	☐	☐
12. Panna puhelimen kuulokkeen korvalle	☐	☐
13. Työntää leikkiautoa	☐	☐
14. Heittää palloa	☐	☐
15. Kaataa leikisti nestettä astiasta toiseen	☐	☐
16. Hämmentää lusikalla leikisti nestettä kupissa tai astiassa	☐	☐
Yhteensä		

D. LEIKKII VANHEMMUUTEEN LIITTYVIÄ TOIMINTOJA

Seuraavassa on esimerkkejä toiminnoista, joita lapset toisinaan kohdistavat leikissään nukkeen, nalleen tms. Merkitse ne toiminnot, joita olet nähnyt lapsesi tekevän.

	kyllä	ei
1. Panee nukken/nallen sänkyyn nukkumaan	☐	☐
2. Peittelee nukken/nallen peitolla	☐	☐
3. Juottaa tuttipullosta	☐	☐
4. Syöttää lusikalla	☐	☐
5. Kampaa/harjaa nukken tukkaa	☐	☐
6. Taputtaa tai röyhtäyttää nukkea	☐	☐
7. Työntää nukkea rattaissa	☐	☐
8. Heijaa nukkea/nallea sylissä	☐	☐
9. Antaa nukelle suukon tai halaa sitä	☐	☐
10. Yrittää pukea nukelle/nallelle kengän, sukan tai hatun	☐	☐
11. Pyyhkii nukken kasvot tai kädet	☐	☐
12. Puhuu nukelle/nallelle	☐	☐
13. Yrittää panna nukelle vaipan	☐	☐
Yhteensä		

E. JÄLJITTELEE MUITA AIKUISEN TOIMINTOJA (käyttäen oikeita esineitä tai leikkikaluja)

Tekeekö tai yrittääkö lapsesi tehdä seuraavia toimintoja:

	kyllä	ei
1. Lakaisee harjalla tai pyyhkii rievulla	☐	☐
2. Hakkaa vasaralla	☐	☐
3. "Kirjoittaa" kirjoituskoneella tai mikrolla	☐	☐
4. "Lukee" kirjaa (avaa kirjan, kääntää sivuja)	☐	☐
5. Imuroi	☐	☐
6. Kastelee kukkia	☐	☐
7. "Soittaa" instrumenttia (esim. piano, nokkahuilu)	☐	☐
8. "Ajaa" autoa kääntäen ohjauspyörää	☐	☐
9. Pesee astioita	☐	☐
10. Pyyhkii pölyjä tai pöydän pintaa	☐	☐
11. Kirjoittaa kynällä	☐	☐
Yhteensä		

F. ESINEEN KORVAAMINEN LEIKISSÄ

Leikkiessään lapset toisinaan käyttävät jotakin esinettä toisen korvikkeena. Esimerkiksi jokin lelu voi olla leikisti ruokaa, palikka voi olla kuppi, josta juodaan tai lapsi saattaa leikisti pitää kulhoa tms. hattuna. Oletko nähnyt lapsesi käyttävän tämänkaltaisia korvaavia esineitä?

kyllä   0   ei   0

Jos vastasit myöntävästi, anna esimerkkejä.

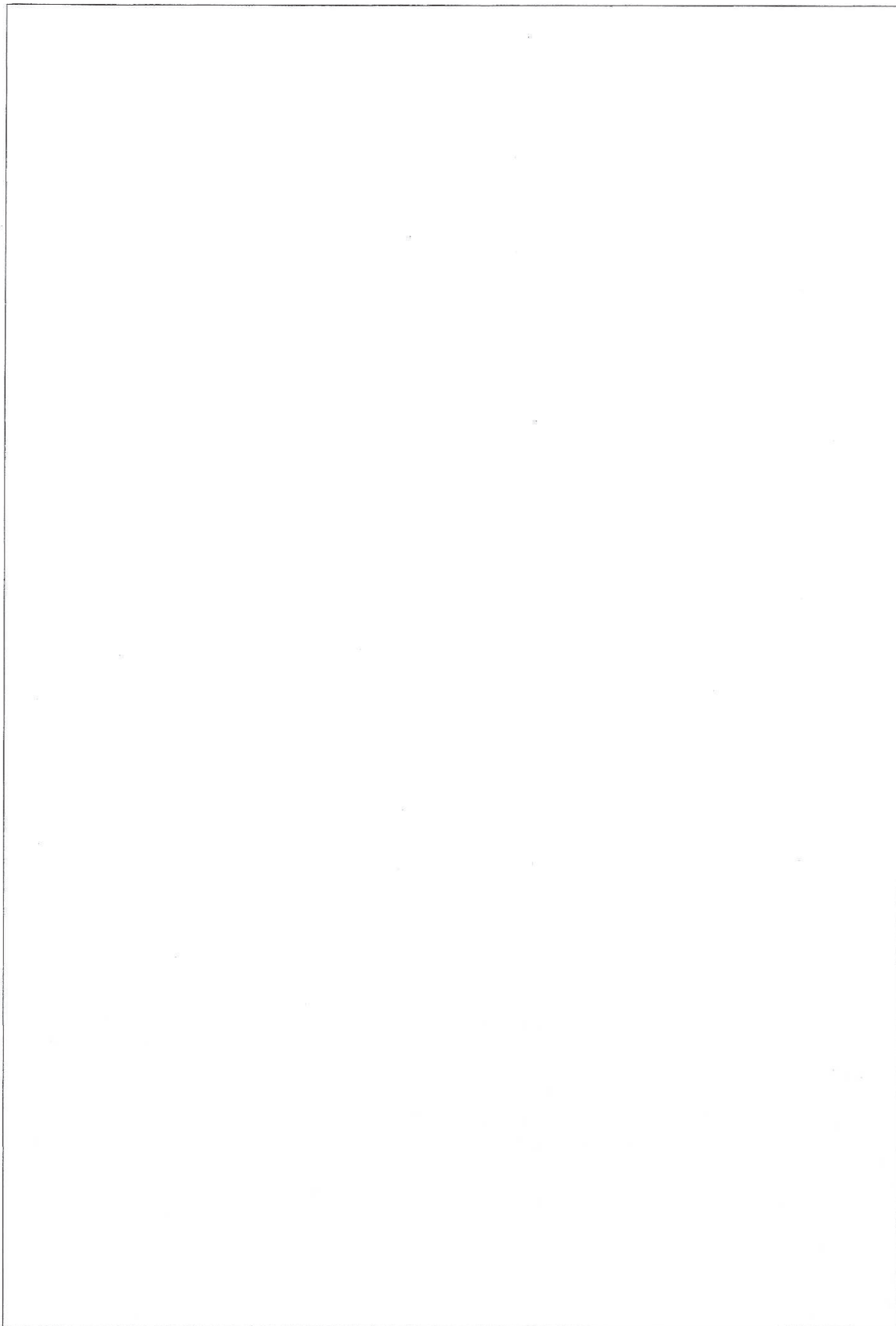
I VARHAISET SANAT

A. Ymmärtämisen ensimerkit	Yhteensä	____	/3
B. Ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen	Yhteensä	____	/27
C. Puhumisen alkeet	Yhteensä	____	/4
D. Sanavarasto			
Ymmärrettyjen sanojen määrä	Yhteensä	____	/380
Tuotettujen sanojen määrä	Yhteensä	____	/380

II TOIMINNAT JA ELEET

Yhteensä   **/66**

Muita lapsen kielen kehitykseen liittyviä asioita, jotka ovat mielestäsi tärkeitä:

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write down additional information related to the child's language development.

LAPSEN KOMMUNIKAATION KEHITYS: SANAT, TAIVUTUKSET JA LAUSEET

MCDI-lomake*

Lapsen nimi: _____

Syntymäaika: _____ Ikä: _____

Arvioitsija: _____ Päiväys: _____

I SANOJEN YMMÄRTÄMINEN JA TUOTTAMINEN

A. SANAVARASTO

Lomakkeeseen on kerätty sanoja, jotka ovat tavallisia lasten varhaisessa sanavarastossa. Merkitse rasti ympyrään "ymmärtää ja sanoo" sellaisten sanojen kohdalle, joiden merkityksen lapsesi ymmärtää ja joita hän myös itse tuottaa. Tuotetulla sanalla tarkoitetaan ilmaisua, jonka lapsi sanoo itsenäisesti (ilman mallia) ja jota hän toistuvasti käyttää saman asian yhteydessä.

Mikäli lapsi käyttää sanasta erilaista muotoa kuin lomakkeessa (esim. kuppi -uppi, koira - oi' a, hevonen - heppa), merkitse se kuitenkin. Kirjoita viereen sana siinä muodossa, jossa lapsi käyttää sitä. On aivan mahdollista, että lapsesi tuottaa vasta aivan muutamia tämän lomakkeen sanoista. Myös taivutusten ja lauseiden hallinta on yleensä vähäistä alle kaksivuotiailla lapsilla.

*Lähde: Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Thal D., Bates, E., Hartung, J. P., Pethick S., & Reilly, J. S. (1991). Technical Manual for the MacArthur Communicative Development Inventories. San Diego State University. Suomennos: LKK -projekti, Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

1. ÄÄNTELYT JA ELÄINTEN ÄÄNET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
ai-ai (sattuessa)	☐	ammuu	☐
bää-ä bää-ä	☐	drnn drnn (auton ääni)	☐
hau hau	☐	kukkokiekuu	☐
kvaak kvaak	☐	miauu	☐
murrrr	☐	nam nam	☐
ohhoh	☐	shh (hiljaa)	☐
tsuk tsuk (junan ääni)	☐	Yhteensä	

2. ELÄINTEN NIMET (oikeat tai leikkieläimet)

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
ampiainen	☐	ankka	☐
apina	☐	eläin	☐
hevonen	☐	hiiri	☐
hirvi	☐	hyttynen	☐
hämähäkki	☐	kala	☐
kana	☐	karhu	☐
kettu	☐	kirahvi	☐
kissa	☐	koira	☐
kukko	☐	kärpänen	☐
käärme	☐	lammas	☐
lehmä	☐	leijona	☐
leppäkerttu	☐	lintu	☐
mato	☐	muurahainen	☐
norsu	☐	orava	☐
perhonen	☐	pingviini	☐
possu	☐	pupu	☐
pöllö	☐	sammakko	☐
siili	☐	susi	☐
tiikeri	☐	tipu	☐
		Yhteensä	

3. KULKUNEUVOT (oikeat tai lelut)

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
auto	☐	bussi/linja-auto	☐
juna	☐	kuorma-auto	☐
laiva	☐	lentokone	☐
mopo	☐	paloauto	☐
polkupyörä	☐	pulkka	☐
rattaat	☐	traktori	☐
		Yhteensä	

4. LEIKKIVÄLINEET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
ilmapallo	☐	kirja	☐
kynä	☐	lahja	☐
lapio	☐	maila	☐
muovailuvaha	☐	nalle	☐
nukke	☐	palapeli	☐
palikka	☐	pallo	☐
pele	☐	värikynä	☐
ämpäri/sanko	☐	Yhteensä	

5. RUOKAA JA JUOMAA

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
appelsiini	☐	banaani	☐
herne	☐	hillo	☐
jugurtti	☐	juusto	☐
jäätelö	☐	kaakao	☐
kaali	☐	kahvi	☐
kakku	☐	kananmuna	☐
karkki	☐	kastike	☐
keitto	☐	keksi	☐
kiisseli	☐	kurkku	☐
lakritsa	☐	leipä	☐
liha	☐	limonadi	☐
maito	☐	makaroni	☐
makkara	☐	mansikka	☐
margariini	☐	marja	☐
mehu	☐	muro	☐
omena	☐	paahtoleipä	☐
pannukakku	☐	peruna	☐
perunalastu	☐	piimä	☐
pizza	☐	porkkana	☐
pulla	☐	purukumi	☐
puuro	☐	pähkinä	☐
ruoka	☐	rusina	☐
salaatti	☐	sokeri	☐
suklaa	☐	suola	☐
suolakurkku	☐	tee	☐
tomaatti	☐	tonnikala	☐
velli	☐	vesi	☐
viili	☐	vitamiini	☐
voi	☐	voileipäkeksi	☐
		Yhteensä	

6. VAATETUS

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
alushousut	☐	haalari	☐
hattu/myssy	☐	hiha	☐
housut	☐	huppu	☐
kaulahuivi	☐	kenkä	☐
lapaset	☐	mekko	☐
nappi	☐	paita	☐
pusero	☐	ruokalappu	☐
saappaat	☐	sadetakki	☐
sortsit	☐	sukka	☐
sukkahousut	☐	suojapuku	☐
takki	☐	uimapuku	☐
vaippa	☐	vetoketju	☐
villapaita	☐	villatakki	☐
vyö	☐	yöpuku	☐
		Yhteensä	

7. KEHON OSAT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
hammas	☐	hiukset/tukka	☐
huulet	☐	jalka	☐
kasvot	☐	kieli	☐
korva	☐	käsi	☐
leuka	☐	napa	☐
nenä	☐	olkapää	☐
pimppi	☐	pippeli	☐
polvi	☐	poski	☐
pylly	☐	pää	☐
silmä	☐	sormi	☐
suu	☐	tissi	☐
varvas	☐	vatsa/maha	☐
		Yhteensä	

8. HUONEKALUT JA HUONEET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
amme	☐	autotalli	☐
eteinen	☐	ikkuna	☐
jääkaappi	☐	kaappi	☐
katto	☐	keinutuoli	☐
keittiö	☐	kuisti	☐
kylpyhuone	☐	lattia	☐
makuuhuone	☐	nojatuoli	☐

olohuone	☐	ovi	☐
parveke	☐	pesukone	☐
portaat	☐	pölynimuri	☐
pöytä	☐	radio	☐
sauna	☐	sohva	☐
suihku	☐	syöttötuoli	☐
sänky	☐	televisio	☐
tiskipöytä	☐	tuoli	☐
uuni	☐	vessa	☐
		Yhteensä	

9. KODIN ESINEET JA TARVIKKEET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
avaimet	☐	haarukka	☐
hammasharja	☐	harja	☐
kamera	☐	kampa	☐
kannu	☐	kattila	☐
kello	☐	kori	☐
kortti	☐	kukkaruukku	☐
kuppi	☐	laatikko	☐
lamppu	☐	lasi	☐
laukku	☐	lautanen	☐
liima	☐	liina	☐
lusikka	☐	lääke	☐
maljakko	☐	matto	☐
naula	☐	ovikello	☐
paperi	☐	peili	☐
peitto	☐	pesusieni	☐
potta	☐	puhelin	☐
pullo	☐	pyyhe	☐
raha	☐	rasva	☐
roska	☐	saippua	☐
sakset	☐	sateenvarjo	☐
silmälasit	☐	taulu	☐
tutti	☐	tyyny	☐
valokuva	☐	vasara	☐
veitsi	☐	verho	☐
		Yhteensä	

10. LUONTO JA LÄHIYMPÄRISTÖ

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
aurinko	☐	eläintarha	☐
hiekkalaatikko	☐	hiekkalaatikko	☐
huoltoasema	☐	juhlat	☐

jää	☐	katu	☐
kauppa	☐	keinu	☐
kesämökki	☐	kirkko	☐
kivi	☐	koti	☐
koulu	☐	kukka	☐
kuu	☐	leikkipuisto	☐
lippu	☐	liukumäki	☐
lumi	☐	lumiukko	☐
lätäkkö	☐	metsä	☐
piha	☐	posti	☐
puisto	☐	puu	☐
päiväkoti	☐	ranta	☐
retki	☐	ruoho	☐
sade	☐	taivas	☐
talo	☐	tuuli	☐
työpaikka	☐	tähti	☐
Yhteensä			

11. IHMISET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
eno	☐	hoitotäti	☐
ihminen	☐	isä	☐
kaveri	☐	lapsenvahti	☐
lapsi	☐	lääkäri	☐
mies	☐	mummo/mummi	☐
nainen	☐	oma nimi	☐
opettaja	☐	palomies	☐
pappa/ukki	☐	poika	☐
poliisi	☐	setä	☐
sisko	☐	tyttö	☐
täti	☐	vauva	☐
veli	☐	äiti	☐
Yhteensä			

12. LEIKIT JA RUTIINITOIMINNOT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
aamupala	☐	ei	☐
hei hei	☐	hyvää yötä	☐
kakka	☐	kiitos	☐
kyllä	☐	kylpy	☐
käydä ostoksilla	☐	loppu	☐
mennä nukkumaan	☐	mennä potalle	☐
"näin iso"	☐	odota	☐
ole hyvä	☐	"piiloon"	☐

pissa	☐	päiväunet	☐
päivää	☐	terve!	☐
välipala	☐	älä	☐
Yhteensä			

13. TOIMINTASANAT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
ajaa	☐	antaa	☐
aukaista	☐	auttaa	☐
hakea	☐	halata	☐
haluta	☐	heiluttaa	☐
heittää	☐	hiihtää	☐
huutaa	☐	hymyillä	☐
hypätä	☐	irvistää	☐
istua	☐	itkeä	☐
juoda	☐	juosta	☐
kaataa	☐	kaatua	☐
katsoa	☐	keinua	☐
keittää	☐	kiinnittää	☐

kiirehtiä	☐	kiivetä	☐
kirjoittaa	☐	kiusata	☐
koputtaa	☐	korjata	☐
koskettaa	☐	kuivata	☐
kutittaa	☐	kuunnella	☐
kävellä	☐	laittaa	☐
lakaista	☐	laskea mäkeä	☐
laulaa	☐	leikata	☐
leikkiä	☐	leipoa	☐
lopettaa	☐	luistella	☐
lukea	☐	lyödä	☐
lähteä	☐	löytää	☐
maelata	☐	mahtua	☐
maistaa	☐	mennä	☐
nauraa	☐	niistää	☐
nukkuu	☐	odottaa	☐
ostaa	☐	ottaa kiinni	☐
oitaa	☐	painaa	☐
poittaa	☐	pelata	☐
pestä	☐	piilottaa	☐
piirtää	☐	pitää hyvänä	☐
pitää kiinni	☐	poimia	☐
potkaista	☐	pudota	☐
pudottaa	☐	puhallaa	☐
puhua	☐	pukea	☐
purra	☐	pysähtyä	☐
pyöriä	☐	rakentaa	☐

ratsastaa	☐	ravistaa	☐
repiä	☐	riisua	☐
rikkoa	☐	roiskuttaa	☐
saada	☐	sanoa	☐
seisoa	☐	siivota	☐
silittää	☐	soittaa	☐
sulkea	☐	suukottaa	☐
syödä	☐	syöttää	☐
tanssia	☐	taputtaa	☐
tehdä	☐	tuoda	☐
työntää	☐	törmätä	☐
uida	☐	valvoa	☐
vetää	☐	viedä	☐
vilkuttaa	☐	yskittää	☐
Yhteensä			

14. AIKAA KOSKEVAT SANAT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
aamu	☐	eilen	☐
ennen	☐	huomenna	☐
ilta	☐	jälkeen	☐
myöhemmin	☐	nyt	☐
pian	☐	päivä	☐
tänään	☐	yö	☐
Yhteensä			

15. KUVAILEVAT SANAT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
ensimmäinen	☐	hidas	☐
hieno	☐	hiljainen	☐
huono	☐	hyvä	☐
iloinen	☐	iso	☐
kaunis	☐	keltainen	☐
kiltti	☐	kipeä (pipi)	☐
korkea	☐	kova	☐
kuiva	☐	kurainen	☐
kuuma	☐	kylmä	☐
likainen	☐	makea	☐
musta	☐	märkä	☐
nopea	☐	nälkäinen	☐
onnellinen	☐	parempi	☐
pehmeä	☐	pieni	☐
pimeä	☐	pitkä	☐
puhdas	☐	punainen	☐

raskas	☐	reipas	☐
rikki	☐	rohkea	☐
ruskea	☐	sateinen	☐
sininen	☐	surullinen	☐
terävä	☐	tuhma	☐
tuulinen	☐	tyhjä	☐
täysi	☐	uninen	☐
uusi	☐	valkoinen	☐
vanha	☐	varovainen	☐
vihreä	☐	viimeinen	☐
väsynyt	☐	äänekäs	☐
		Yhteensä	

16. PRONOMINIT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
he	☐	heidän	☐
heille	☐	hän	☐
hänelle	☐	hänen	☐
me	☐	meidän	☐
meille	☐	minulle	☐
minun	☐	minä	☐
näiden	☐	näille	☐
nämä	☐	se	☐
sen	☐	sille	☐
sinulle	☐	sinun	☐
sinä	☐	tälle	☐
tämä	☐	tämän	☐
		Yhteensä	

17. KYSYMYSSANAT

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
kuka	☐	miksi	☐
mikä	☐	milloin	☐
minne	☐	missä	☐
miten	☐	mitä	☐
		Yhteensä	

18. PREPOSITIOT JA PAIKANMÄÄREET

	ymmärtää ja sanoo		ymmärtää ja sanoo
alas	☐	alla	☐
auki	☐	edessä	☐
kanssa	☐	kiinni	☐
pois	☐	päällä (päälle)	☐

B. SANOJEN KÄYTTÖ

ei vielä joskus usein

1. Puhuuko lapsesi menneistä tapahtumista tai ihmisistä, jotka eivät ole paikalla? Esimerkiksi lapsi, joka kävi viikko sitten leikkipuistossa, puhuu karusellista, liukumäestä, keinuhevosesta tms.			
2. Puhuuko lapsesi jostakin tulevasta tapahtumasta, esimerkiksi sanoo "juna" kun ollaan lähdössä matkalle.			
3. Puhuuko lapsesi kohteista, jotka eivät ole paikalla kuten kaipaa puuttuvaa lelua tai viittaa ei-läsnäolevaan lemmikkieläimeen tai ihmiseen.			
4. Ymmärtääkö lapsesi, jos pyydät jotakin, joka ei ole huoneessa, esimerkiksi menee hakemaan nallen toisesta huoneesta kun sanot "missä nalle?".			
5. Osoittaako lapsesi esinettä ja nimeää poissaolevan henkilön, jolle esine kuuluu? Esimerkiksi, lapsi saattaa osoittaa äidin kenkää ja sanoa "äiti".			

II TAIVUTUSMUODOT JA LAUSEET**A. MONIKON TUNNUS JA SIJAPÄÄTTEET**

ei vielä joskus usein

1. Puhuuko lapsesi monikossa asioista, joita on useampi kuin yksi, esim. "sukat", "kengät", "kädet" jne? Jos lapsesi käyttää monikkomuotoa, kirjoita tähän esimerkkejä sanoista, jotka ovat esiintyneet monikossa. Kirjoita sana siinä muodossa, jossa lapsesi käyttää sanaa.			
2. Käyttääkö lapsesi genetiiviä , kun haluaa osoittaa omistussuhdetta, esim. sanoo "minun", "äitin", "mummin", "Marin" jne? Jos lapsesi käyttää genetiivimuotoja, kirjoita esimerkkejä sanoista, joissa omistusta osoittava pääte esiintyy.			
3. Käyttääkö lapsesi partitiivia , jonka päätteet ovat a, ä, ta, tä ? Esim. lapsi sanoo "maitoa", "keksiä", "suklaata", "vettä". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa pääte esiintyy.			
4. Käyttääkö lapsesi seuraavia sisäpaikallissijoja puheessaan *inessiiviä , jonka pääte on ssa, ssä ? Esim. lapsi sanoo "autossa", "laatikossa", "jalassa", "sängyssä". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa pääte esiintyy.			
5. *elatiivia , jonka pääte on sta, stä ? Esim. lapsi sanoo "kaapista", "jalasta", "kupista", "sängystä". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa pääte esiintyy.			

6. *illatiivia , joka vastaa kysymykseen mihin ja jolla on erilaisia päätteitä? Esim. lapsi sanoo "kauppaan", "kotiin", "kuppiin". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa päätte esiintyy.			
7. Käyttääkö lapsesi seuraavia ulkopaikallissijoja puheessaan *adessiivia , jonka päätte on lla, llä? Esim. lapsi sanoo "lattialla", "pöydällä", "pihalla". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa päätte esiintyy.			
8. *ablatiivia , jonka päätte on lta, ltä? Esim. lapsi sanoo "lattialta", "pöydältä", "pihalta". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa päätte esiintyy.			
9. *allatiivia , jonka päätte on lle? Esim. lapsi sanoo "lattialle", "pöydälle", "pihalle". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä niistä sanoista, joissa päätte esiintyy.			

B. VERBIMUODOT

ei vielä joskus usein

1. Käyttääkö lapsesi verbeistä käskymuotoja ? Esim. lapsi sanoo "anna", "ota", "tule". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä verbeistä.			
2. Käyttääkö lapsesi kielteisiä verbimuotoja ? Esim. lapsi sanoo "ei ota", "ei anna", "ei nukkumaan". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä ilmaisista.			
3. Käyttääkö lapsesi verbeistä yksikön 3. persoonamuotoa ? Esim. lapsi sanoo "syö", "nukkuu", "itkee". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä verbeistä.			
4. Käyttääkö lapsesi verbeistä yksikön 1. persoonamuotoa ? Esim. lapsi sanoo "syön", "pelaan", "leikin". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä verbeistä.			
5. Käyttääkö lapsesi imperpektiä , kun hän puhuu jo tapahtuneista asioista? Esim. lapsi sanoo "äiti tuli", "tutin otti", "meni rikki". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä sanoista, joissa imperfekti esiintyy.			

6. Käyttääkö lapsesi passiivimuotoisia verbejä? Esim. lapsi sanoo "leikitään", "pelataan", "nukutaan". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä sanoista.			
7. Esiintyykö lapsen puheessa aktiivin liittotempuksia, joissa apuverbinä on olla-verbi ja pääverbi on nut-, nyt-, neet- loppuisessa muodossa? Esim. lapsi sanoo "on syönyt", "on mennyt", "on leikkinyt", "on nukkunut". Jos käyttää, kirjoita esimerkkejä näistä.			

C. SANAYHDISTELMÄT

ei vielä   joskus   usein

1. Yhdisteleekö lapsesi sanoja kahden sanan ilmaisuiksi? Esim. lapsi sanoo "keksiä lisää", "kenkä pois", "maitoo ottaa", "ovi kiinni". Jos yhdistelee, kirjoita näistä yhdistelmistä esimerkkejä.			
2. Kirjoita seuraaville riveille kolme pisintä ilmaisua, joita olet kuullut lapsesi äskettäin käyttävän. 1. _____ _____ _____ 2. _____ _____ _____ 3. _____ _____ _____		Morfeemien määrä	

SANOJEN TUOTTAMINEN

- A. Sanavarasto
- B. Sanojen käyttö

Yhteensä	/595
Yhteensä	/10

II TAIVUTUSMUODOT JA LAUSEET

- A. Monikon tunnus ja sijapäätteet
- B. Verbimuodot
- C. Sanayhdistelmät

Yhteensä (A+B)	/16
Kolmen ilmaisun keskimääräinen morfeemimäärä	

Liite 4 (Liitteen 2 sanalista unkarin kielen vastineet)

MCDI-lomakkeiden sanavaraston sanat käännettynä unkariksi ikäkaudella 8–16 kk.

1. GÜGYÖGÉS ÉS ÁLLAT UTÁNZÓ HANGOK

jaj	mú
bee bee	hurr hurr (autó hangja)
vau-vau	kukurikú
kurutty-kurutty	miau
brumm-brumm	nam nam
hupsz	shh / pszt (csönd)
ss-ss (vonat hangja)	

2. ÁLLATOK NEVEI (élő- vagy játékállatok)

darázs	kacsa
majom	állat
ló	egér
jávorszarvas	szúnyog
pók	hal
medve	róka
zsiráf	cica / macska
kutya	légy
kígyó	birka / bárány
tehén	oroszlán
katicabogár	madár
féreg	hangya
elefánt	mókus
lepke	pingvin
malac	nyuszi
bagoly	béka
süni / sündisznó	farkas
tigris	kispipi /pipi

3. KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK (valódi vagy játék)

autó	busz /autóbusz
vonat	teherautó
hajó	repülőgép
moped	bicikli
kocsi	traktor

4. JÁTÉKOK

könyv	ceruza
lapát	mackó
baba	építőkočka
labda	vödör

5. ÉTELEK ÉS ITALOK

narancs	banán
borsó	jogurt
sajt	fagylalt
kávé	sütemény / süti
hal	csirke
tojás	cukorka
keksz	uborka
kenyér	hús
tej	makaróni
kolbász	eper
szörp	alma
krumpli	répa
kása	ennivaló
mazsola	paradicsom
-	víz
aludttej	vaj

6. RUHÁZAT

kalap	nadrág
sál	cipő
kesztyű	ruha
gomb	ing
pulóver	előke /partedli
csizma	zokni
harisnyanadrág	kabát
pelenka	zipzár
gyapjúpulóver	hálóing

7. TESTRÉSZEK

fog	haj
láb	arc
nyelv	fül
kéz	csinn
orr	térd
pofi	popi
fej	szem
ujj	száj
cici	lábujj
has / gyomor	

8. HÁZTARTÁSIFELSZERELÉS (bútorok és lakás)

kád	garázs
előszoba	ablak
jégszekrény	szekrény
plafon	hintaszék
konyha	padló
hálószoba	nappali
ajtó	mosógép
lépcső	porszívó
asztal	rádió
szauna	heverő
zuhany	ágy
televízió / tv	szék
sütő	vécé

9. OTTHON TÁRGYAI ÉS ESZKÖZEI

kulcsok	villa
fogkefe	kefe
fésű	lábos
óra	levél
csésze / bögre	fiók / láda
lámpa	táska
tányér	kanál
orvosság	szőnyeg
csöngő	papír
tükör	takaró
bili	telefon

üveg	törülköző
pénz	krém
szemét	szappan
olló	szemüveg
kép	cumi
párna	kés

10. TERMÉSZET ÉS KÖRNYEZET

nap	homok
homokozó	jég
üzlet	hinta
templom	kő
otthon	iskola
virág	hold
csúzda	hó
pocsolya	udvar
park / játszótér	fa
óvoda	part
eső	ég
ház	csillag

11. EMBEREK

ember	apu
gyerek	férfi
nagymama / mami	nő
a saját neve	nagypapa
fiú	bácsi
nővér / húg	lány
néni	kisbaba
bátya / öcs	anyu

12. JÁTÉKOK ÉS RUTÍN CSELEKVÉSEK

reggeli	nem
szia	jó éjszakát
kaki	köszönöm
igen	fürdés
vége	várj

tessék	”bujócska” /”kukucs”
pisi	délutáni alvás
jó napot	szia!
tízórai / uzsonna	ne / nem

13. CSELEKVŐ IGÉK

vezetni	adni
kinyitni	segíteni
elhozni	ölelni
dobni	kiabálni
ugorni	ülni
sírni	inni
futni	elesni
nézni	hintázni
főzni	felmászni
írni	javítani
sétálni	csinálni
énekelni	játszani
sütni	befejezni
olvasni	elindulni
beférni	menni
nevetni	orrot kifújni
aludni	elvenni
mosakodni / mosni	rajzolni
rúgni	leejteni
fújni	öltözni
harapni	forogni
levetkőzni	eltörni
fröcskölni	kapni
takarítani	játszani / telefonálni
puszilni	enni
etetni	táncolni
tapsolni	hozni
tólni	belebotlani / nekimenni
húzni	elvinni
integetni	köhögni kell

14. IDŐT ÉS NAPSZAKOKAT KIFEJEZŐ SZAVAK

reggel	este
később	most
hamarosan	nappal
ma	éjszaka

15. MELLÉKNEVEK

nagyon jó	rossz
jó	vidám
nagy	szép
jó (szófogadó)	bibis
forró	hideg
piszkos	nedves
éhes	puha
kicsi	sötét
tiszta	piros
törött	szomorú
éles	rossz / csúnya
üres	öreg
óvatos	fáradt

16. NÉVMÁSOK

nekem	enyém
én	azok
az	tied
te	ez

17. KÉRDŐSZÓK

ki / kicsoda	miért
mi /micsoda	mikor
hol	hogyan
mit	

18. ELÖLJÁRÓK ÉS HELYHATÁROZÓK

le	alatt
nyitva	zárva
rajta (rá)	ott (oda)
bent (be)	ott (oda)
itt (ide)	ki
föl	

19. HATÁROZÓSZÓK

minden	még
sok	ugyanaz
másik	kevés

Liite 5 (Liitteen 3 sanalistan unkarin kielen vastineet)

MCDI-lomakkeiden sanavaraston sanat käännettynä unkariksi ikäkaudella 16–30kk.

1. GÜGYÖGÉS ÉS ÁLLATUTÁNZÓ HANGOK

jaj	mú
bee bee	hurr hurr (autó hangja)
vau-vau	kukurikú
kurutty-kurutty	miau
brumm-brumm	nam nam
hupsz	shh / pszt (csönd)
ss-ss (vonat hangja)	

2. ÁLLATOK NEVEI (élő- vagy játékállatok)

darázs	kacsa
majom	állat
ló	egér
jávorszarvas	szúnyog
pók	hal
tyúk	medve
róka	zsiráf
cica / macska	kutya
kakas	légy
kígyó	birka / bárány
tehén	oroszlán
katicabogár	madár
féreg	hangya
elefánt	mókus
lepke	pingvin
malac	nyuszi
bagoly	béka
süni / sündisznó	farkas
tigris	kispipi / pipi

3. KÖZLEKEDÉSI ESZKÖZÖK (valódi vagy játék)

autó	busz /autóbusz
vonat	teherautó
hajó	repülőgép
moped	tűzoltóautó
bicikli	szánkó
kocsi	traktor

4. JÁTÉKOK

luftballon / léggömb	könyv
ceruza	ajándék
lapát	ütő
gyúrma	mackó
baba	puzzle /képösszerakó játék
építőkocka	labda
játék	színesceruza
vödör	

5. ÉTELEK ÉS ITALOK

narancs	banán
borsó	lekvár
jogurt	sajt
fagylalt	kakaó
káposzta	kávé
sütemény / süti	tojás
cukorka	szósz
leves	keksz
-	uborka
medvecukor	kenyér
hús	limonádé
tej	makaróni
kolbász	eper
margarin	bogyó
szörp	-
alma	piritóskenyér
palacsinta	krumpli
rósejbni	-
pizza	répa
kalács	rágógumi
kása	mogyoró
ennivaló	mazsola
saláta	cukor
csokoládé	só
sósuborka	tea
paradicsom	tonhal
-	víz
aludttej	vitamin
vaj	sóskeksz

6. RUHÁZAT

bugyi	kezeslábas
kalap / sapka	ruhaujj
nadrág	kapucni
sál	cipő
kesztyű	ruha
gomb	ing
pulóver	előke /partedli
csizma	esőkabát
sort	zokni
harisnyanadrág	”koszgatya”
kabát	fürdőruha
pelenka	zipzár
gyapjúpulóver	kardigán
öv	hálóing / pizsama

7. TESTRÉSZEK

fog	haj
ajak	láb
arc	nyelv
fül	kéz
áll	csinn
orr	váll
”popi”	fütyi
térd	pofi
popi	fej
szem	ujj
száj	cici
lábujj	has / gyomor

8. HÁZTARTÁSIFELSZERELÉS (bútorok és lakás)

kád	garázs
előszoba	ablak
jégszekrény	szekrény
plafon	hintaszék
konyha	veranda
fürdőszoba	padló
hálószoba	karosszék

nappali	ajtó
erkély	mosógép
lépcső	porszívó
asztal	rádió
szauna	heverő
zuhany	etetőszék
ágy	televízió / tv
mosogató	szék
sütő	vécé

9. OTTHON TÁRGYAI ÉS ESZKÖZEI

kulcsok	villa
fogkefe	kefe
fényképezőgép	fésű
kancsó	lábos
óra	kosár
kártya / képeslap	cserép
csésze / ”bögre”	fiók / láda
lámpa	pohár
táska	tányér
ragasztó	abrosz
kanál	orvosság
váza	szőnyeg
szög	csöngő
papír	tükör
takaró	szivacs
bili	telefon
üveg	törülköző
pénz	krém
szemét	szappan
olló	esernyő
szemüveg	kép
cumi	párna
fénykép	kalapács
kés	függöny

10. TERMÉSZET ÉS KÖRNYEZET

nap	állatkert
homok	homokozó
benzintöltőállomás	ünnepe

jég	utca
üzlet	hinta
nyaraló	templom
kő	otthon
iskola	virág
hold	játszótér
zászló	csúzda
hó	hóember
pocsolya	erdő
udvar	posta
park / játszótér	fa
óvoda	part
kirándulás	fű
eső	ég
ház	szél
munkahely	csillag

11. EMBEREK

nagybácsi	óvónő
ember	apu
társ	bébiszitter
gyerek	orvos
nő	nagymama / mami
férfi	a saját neve
tanár	tűzoltó
nagypapa	fiú
rendőr	bácsi
húg	lány
néni	kisbaba
bátya / öcs	anyu

12. JÁTÉKOK ÉS RUTÍN CSELEKVÉSEK

reggeli	nem
szia	jó éjszakát
kaki	köszönöm
igen	fürdés
vásárolni menni	vége
aludni menni	bilizni / ülj a bilire
”ó mekkora / ilyen nagy”	várj
tessék	”bujócska”

pisni	délutáni alvás
jó napot	szia!
tízórai / uzonna	ne / nem / nem szabad

13. CSELEKVŐ IGÉK

vezetni	adni
kinyitni	segíteni
elhozni	ölelni
akarni	integetni
dobni	síelni
kiabálni / ordítani	mosolyogni
ugorni / ugrálni	grimaszolni / vigyorogni
ülni	sírni
inni	futni
önteni / kitölteni	elesni
nézni	hintázni
főzni	-
sürgetni	mászni
írni	bosszantani
kopogni	javítani
hozzányúlni	szárítani
viszketni	hallgatni
sétálni	csinálni / készíteni / tenni
söpörni	ródlizni
énekelni	vágni
játszani	sütni
befejezni	korcsolyázni
olvasni	ütni
elindulni	találni / megtalálni
festeni	beférni
megkóstolni	menni
nevetni	orrot kifújni
aludni	várni
megvenni	megfogni
elvenni	nyomni
betakarni	játszani
megmosni	eldugni
rajzolni	babusgatni
megfogni	szedni
rúgni	leejtetni
ledobni	fújni
beszélni	öltözni
harapni	megállni
forogni	építeni

lovagolni	rázni
tépni	vetkőzni / levetkőzni
eltörni	fröcskölni
kapni	mondani
állni	takarítani
simogatni	játszani / telefonálni
becsukni / csukni	puszilni
enni	etetni
táncolni	tapsolni
csinálni	hozni
tólni	belebotlani / nekimenni
úszni	virrasztani
húzni	elvinni
integetni	köhögni kell

14. IDŐT ÉS NAPSZAKOKAT KIFEJEZŐ SZAVAK

reggel	tegnap
előtt	holnap
este	utána
később	most
hamarosan	nappal
ma	éjszaka

15. MELLÉKNEVEK

első	lassú
nagyon jó	csöndes
rossz	jó
vidám	nagy
szép	sárga
jó (szófogadó)	bibis
magas	kemény
száraz	sáros
forró	hideg
piszkos	édes
fekete	nedves
gyors	éhes
boldog	jobb
puha	kicsi / pici
sötét	hosszú
tiszta	piros

nehéz	vidám
törött	bátor
barna	esős
kék	szomrú
éles	rossz / csúnya
szeles	üres
tele	álmos
új	fehér
régi / öreg	óvatos
zöld	utolsó
fáradt	hangos

16. NÉVMÁSOK

ők	övék
nekik	ő
neki	övé
mi	miénk
nekünk	nekem
enyém	én
ezeké	ezeknek
ezek	az
annak	annak
neked	tied
te	erre
ez	ennek

17. KÉRDŐSZÓK

ki / kicsoda	miért
mi / micsoda	mikor
hová	hol
hogyan	mit

18. ELÖLJÁRÓK ÉS HELYHATÁROZÓK

le	alatt
nyitva	előtt
vele	zárva
el	rajta (rá)

ott (oda)	bent (be)
be	mögötte
ott (oda)	itt (ide)
kint	ki
mellett	fölötte
föl	körölötte

19. HATÁROZÓSZÓK

több	minden
még	sok
sok	ugyanaz
másik	kevesebb
kevés	

20. TÖLTELÉK SZAVAK

azonnal	és
már	ha
mert	de
így	akkor
megint	vagy